

MUNTANYA

709

1980

SERVAL

EL MATERIAL SERVAL
PRESENT A LA EXPEDICIÓ
AL DHAULAGIRI - 8.172 mts.

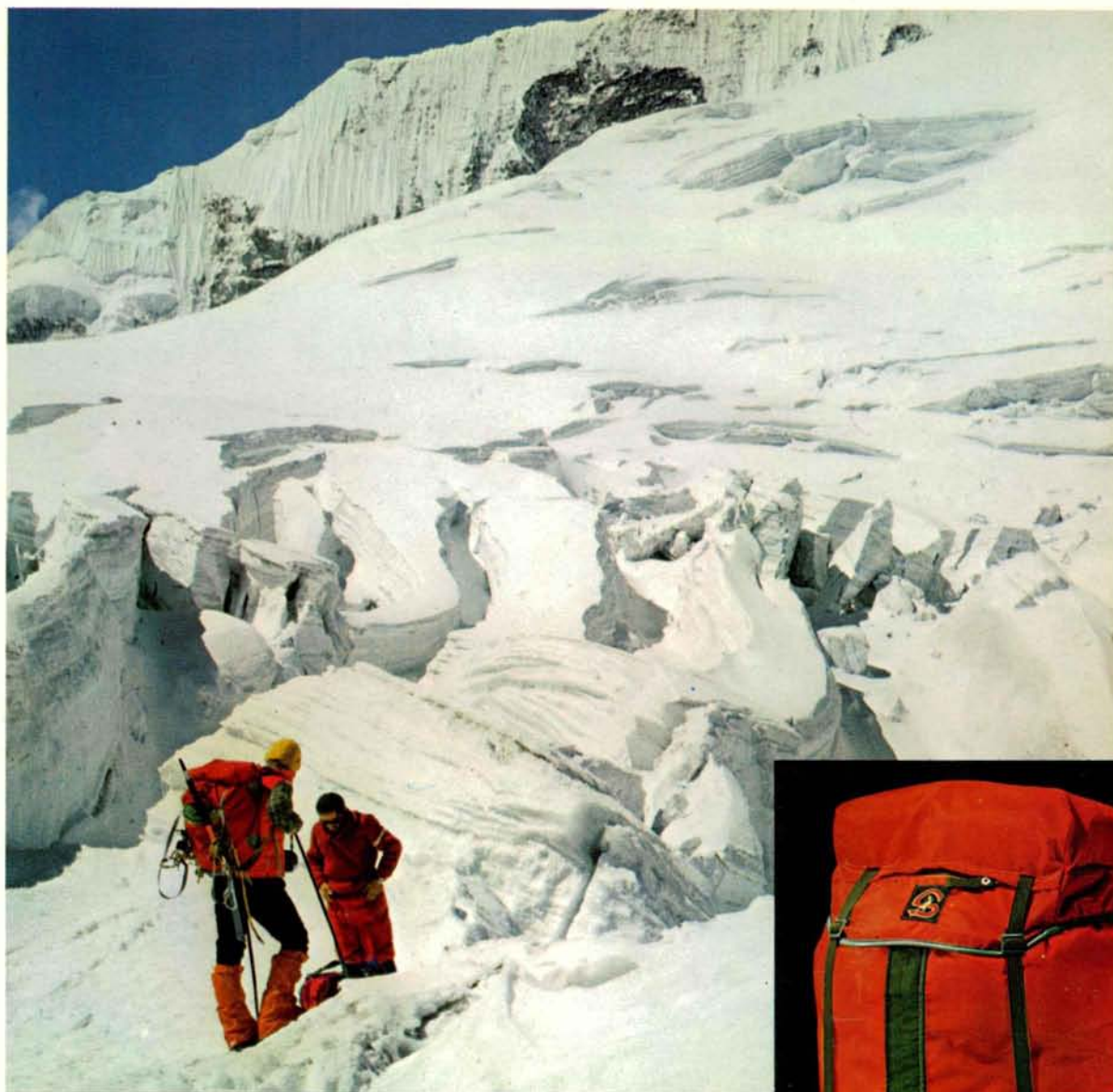

Foto: Cordada entre seracs a 5.600 mts. «Expedició DHAULAGIRI-79».

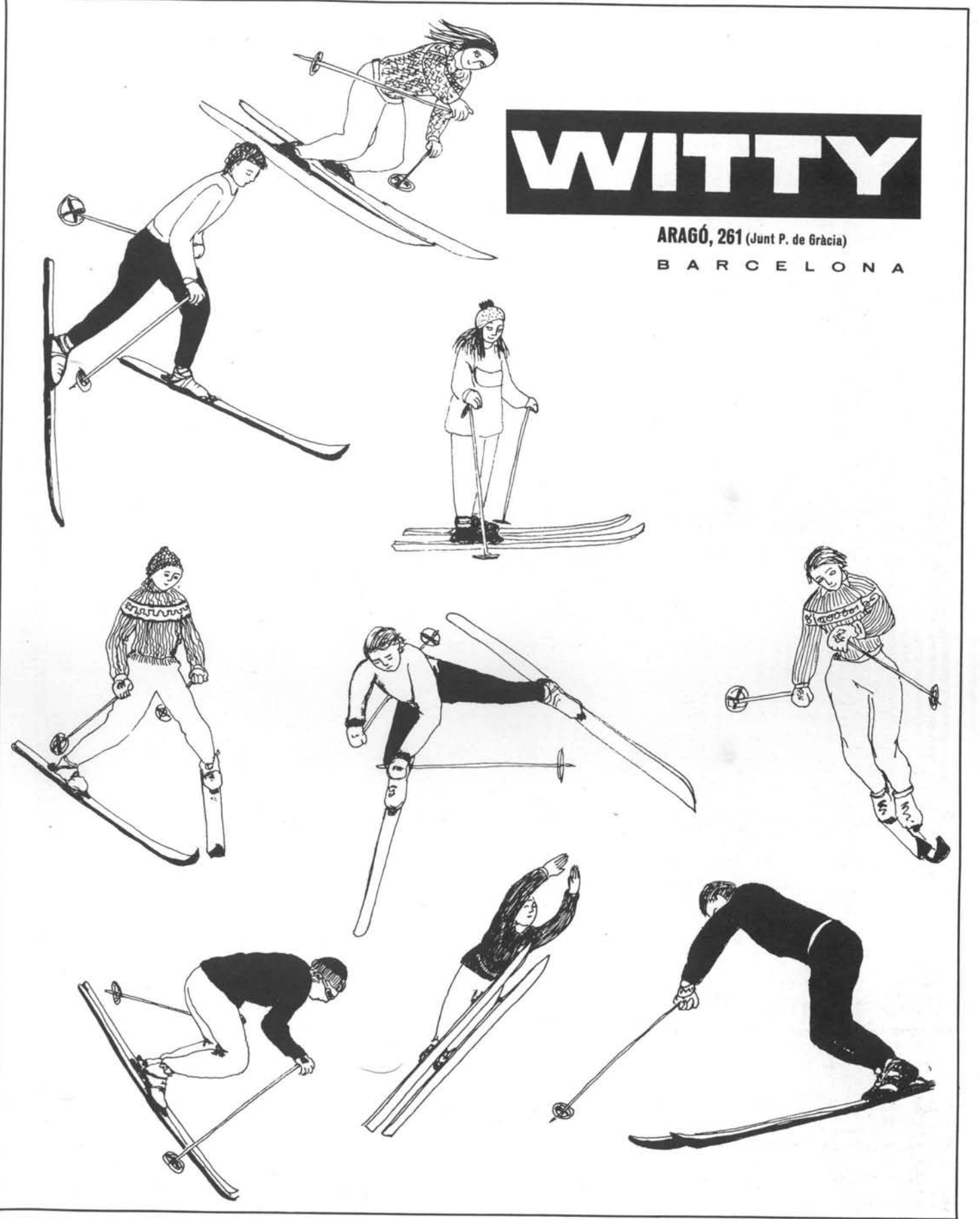

Model **SUPER VIVAC HIVERNAL** — Capacitat màxima 102 litres, mínima 85 litres. Fabricada amb nyló extra, espatlla de cotó encoixinada i ample cinturó anatòmic. Cremallera frontal que permet la seva utilització en vivacs.

«El seu disseny avançat, la seva gran capacitat i especial resistència l'han feta decisiva per assolir el nostre objectiu.»

GREGORIO ARIZ, Cap de l'Expedició.
Component del Comitè Tècnic **SERVAL**.

WITTY

ARAGÓ, 261 (Junt P. de Gràcia)

BARCELONA

FREE CLIMBING!

Bota especial per a ascensions en roca d'extrema dificultat en calcari, conglomerat i granit, amb la qual se superen els límits més alts en escalada lliure.

Sola llisa de goma especial d'excel·lent adherència i flexió.

Tira empeltada per a protegir i reforçar el taló.

Reforç de goma per a afavorir el treball en puntera.

Peça fabricada de lona i pell empeltada suau, per a donar més flexió i lleugeresa al conjunt.

Banda de goma de gran flexibilitat i resistència a l'abrasió, per a facilitar encastaments sense pèrdua d'adherència.

Cercle protector del turmell.

Lligada molt baixa i amb cordó elàstic, que permet l'adaptació de diferents doblàries de mitges.

El tall i curvatura original de la sola, amb gran aixecament de puntera, faciliten la perfecta visió en la utilització d'arrapaments mínims i permeten una adherència extraordinària.

Mida americana	6	6 1/2	7	7 1/2	8	8 1/2	9	9 1/2	10	10 1/2	11	11 1/2	12
Mida espanyola	37 1/2	38	38 3/4	39 1/2	40	40 1/2	41 1/4	42	42 1/2	43 1/4	44	44 1/2	45

SUPER GAT «EL CAPITAN»

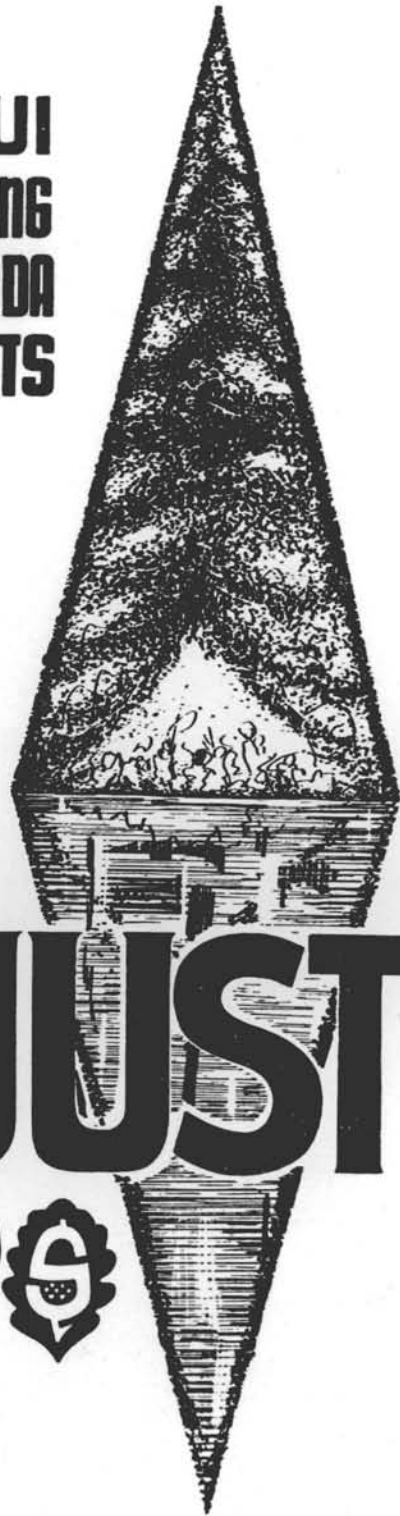
«THE NOSE» al CAPITAN - YOSEMITE VALLEY
1.ª Ascensió Espanyola - Maig del 1978
M. A. GALLEGO «EL MURCIANO» - J. LÓPEZ

Aquest model ha estat
realitzat amb l'assessorament
tècnic de

MIGUEL ÁNGEL GALLEGO
«EL MURCIANO»

BOREAL - Apartat 202 - VILLENA (ALACANT)
Prego en trametin el CÀTELEG BOREAL - 1980-81. —
Nom:
Addressa:
Ciutat:

**ESQUI
CAMPING
ESCALADA
SPORTS**

SANJUST

CANUDA, 6-BARCELONA(2)

Tel. 302 36 95

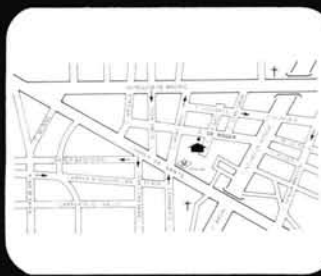
GUILLEM ARIAS

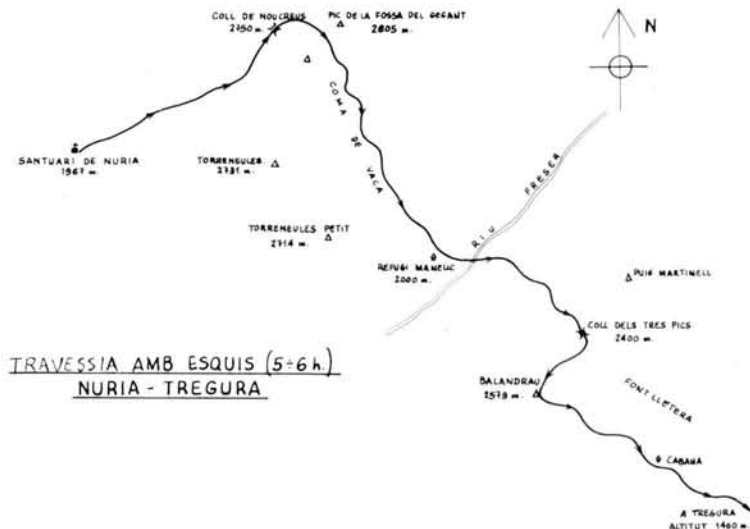
MONITORS de l'E.C.A.M. — Membres del C.A.D.E. i G.P.H.M.

ALTA MUNTANYA
ESCALADA
ESQUI DE MUNTANYA
ESQUI

ROGER, 40 (SANTS)
BARCELONA-14

JOAN OLIVA

PER TOT EL QUE NECESSITEU ENS TROBAREU A PARTIR DE LES 17 HORES

TREKKINGS 1981

ASIA NEPAL:

Voltant l'Annapurna
Solo Khumbu / País dels Sherpes
Everest, sostre del món
Vall de Rolwaling
Santuari de l'Annapurna

Abril
Maig
Octubre
Novembre
Desembre

** / ***
** / ***
** / ***
** / ***
** / ***

AMÈRICA PERÚ:

Camí de l'Inca, camí del sol
Voltant la cordillera Huay-Huash
Voltant la cordillera Blanca

Juny
Juliol
Agost

*
**
** / ***

ÀFRICA KENIA: TANZANIA:

Ruta del Marfil / Monte Kenia
Kilimandjaro sostre d'Àfrica

Setembre
Setembre

**
**

Els nivells de trekking són:

* Iniciació

** Normal

*** Alt

Els trekkings de tercer nivell o alt, inclouen la possibilitat d'assolir algun cim de la regió.

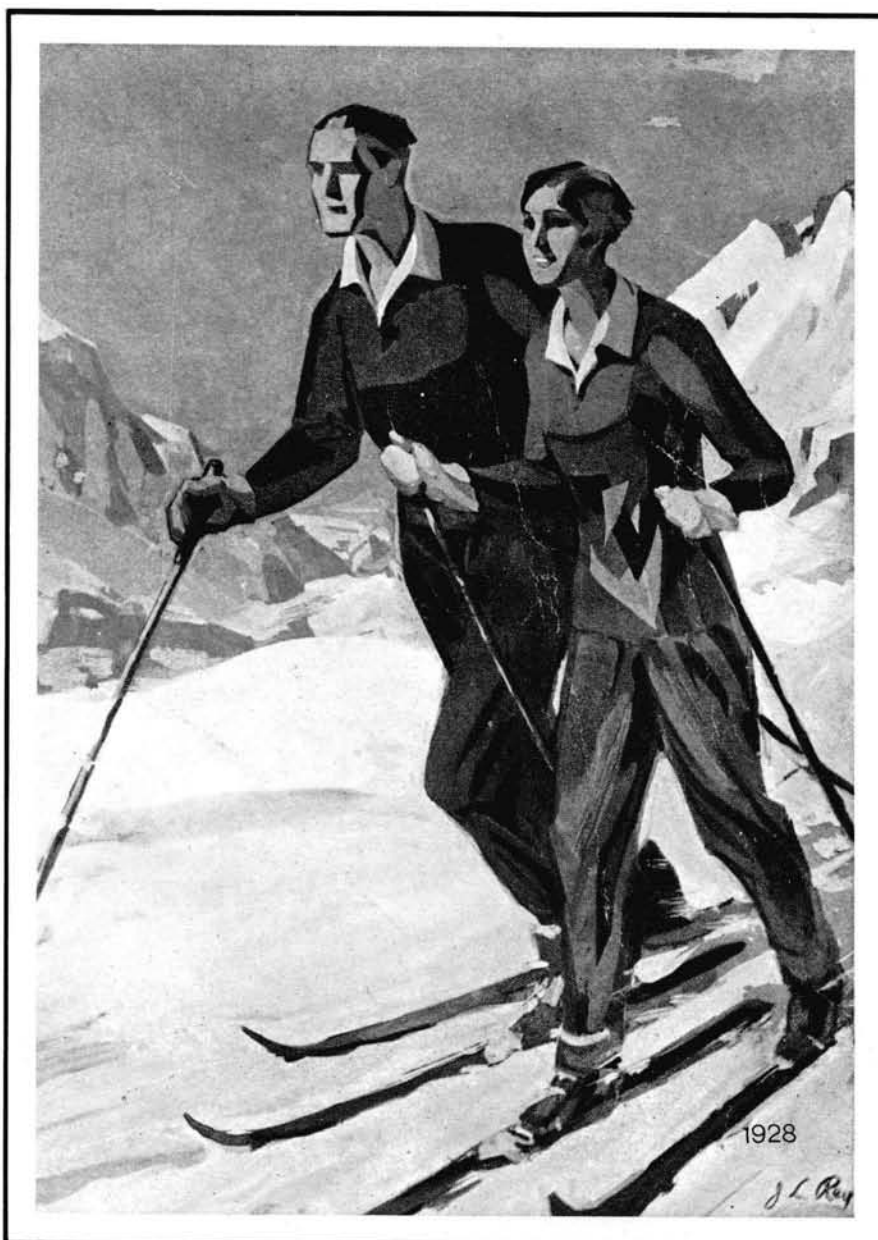
En aquest programa tenim previst assolir els cims següents:

Nepal: Chulu Est (6.059 m), Island Peak (6.189 m), Parchamo (6.318 m), Tent Peak (5.500 m), Hiunchuli (6.441 m). **Perú:** Nevado Pisco (5.900 m), Chopicalqui (6.400 m). **Kenia:** Batian (5.199 m), Punta Lenana (4.985 m). **Tanzania:** Kilimandjaro (5.895 m).

PER MES INFORMACIÓ ESCRIURE A:

CIM-TREKKING
GRAN VÍA, 1.075, 7.º, 1.ª
BARCELONA-20

SANTA EULALIA

AVUI COM AHIR...

SANTA
EULALIA
E S P O R T S

**SEMPRE A L'AVANTGUARDA DE LES DARRERES
NOVETATS de MATERIALS per a L'ESQUI DE NEU
PASSEIG de GRACIA, 93 - TEL. 215 06 74 - BARCELONA-8**

ESQUIADORS

ARA PODEU ESCOLLIR EL VOSTRE LLOC EN LA NEU

APARTAMENTS MULTIPROPIETAT BAQUEIRA

L'Edifici **MULTIPROPIETAT BAQUEIRA**, és un complex d'apartaments situats en el Nucli Residencial 1.500 a l'Estació de Muntanya BAQUEIRA BERET, en el Municipi Alt Aràn. Està emplaçat en un lloc privilegiat, al peu mateix de les pistes d'esquí i dels remuntadors mecànics.

La promoció desenvolupa dues alineacions d'edificació unides entre elles formant la planta noble, on estan situats tots els **SERVEIS MULTIPROPIETAT**.

Els apartaments tenen una superfície aproximada de 50 m² i són magníficament moblats i equipats per a 5 persones.

Tot s'ha pensat fins a l'últim detall per ajudar-li a passar uns inoblidables dies d'esquí sense que hagi de preocupar-se de no res més.

SERVEIS MULTIPROPIETAT

Director d'apartaments i serveis

Servei tècnic i de manteniment

Consergeria de dia i de nit

Xarxa telefònica connectada amb recepció

Amplis i luxosos salons

Restaurant

Bar

Saló T.V.

Sauna

Supermercat

Centre comercial

Aparcament

Guarda botes i guarda esquís

Piscina climatitzada

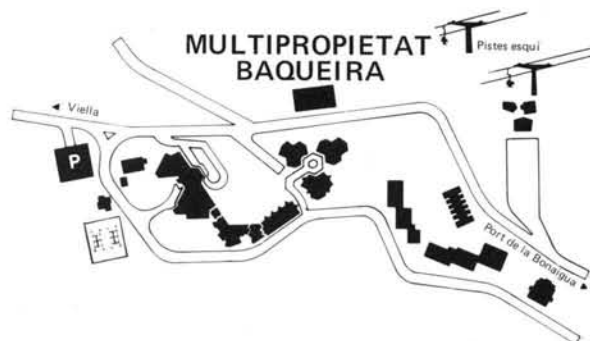

Màquina de rentar i planxat de la roba

Sala de jocs per a nens

PLÀNOL ESTACIÓ BAQUEIRA BERET

MULTIPROPIETAT BAQUEIRA

Hi participa:

Banc Industrial dels Pirineus

¿ Què és la MULTIPROPIETAT BAQUEIRA

Què és MULTIPROPIETAT BAQUEIRA?

1

És un fàcil i còmode sistema per comprar un Apartament a BAQUEIRA BERET... pagant, només, els dies que vosté vulgui utilitzar-lo.

Escolti... Per exemple puc comprar-lo la 2ª setmana de gener... o la 4ª de febrer?

2

És clar que sí. I durant les dades escollides per Vè. l'apartament és seu, durant aquest any, el proper, l'altre... sempre!
I tot per un total de 230.000 ptes.

I, cada any... quant haig de pagar?

3

No ha de pagar ni cinc Vè. el compra i un cop pagat Vè. ja n'és propietari per sempre més (Només haurà d'abonar la quota de la Comunitat de Propietaris).

Escolti... això deurà ser legal... vull dir... jo en seré el propietari de debò?

Naturalment! L'escriptura pública que li acredita la compra davant de Notari, li dona dret a ocupar-lo durant els dies comprats, o deixar-lo, o llogar-lo... o vendre'l quan ja no l'interessi!

4

I com trobaré l'Apartament?

5

Perfectament tingut! Fora de temporada un equip de conservació repassa un per un tots els apartaments, i d'aquesta manera, l'any següent i per les mateixes dades Vè. el troba en les mateixes condicions que quan el va adquirir.

Aquesta oferta, de veritat... em sembla massa bona... Puc creure-m'ho?

6

I és clar que sí!... I pot comprovar-ho DEMAN'NS UNA INVITACIÓ!... I amb molt de gust la hi enviarem, perquè frueixi amb nosaltres de 2 a 3 dies d'esquí i vegi que Multipropietat Baqueira és una MAGNÍFICA REALITAT. Què li sembla la idea?

Dons que la MULTIPROPIETAT BAQUEIRA és una idea còmoda, pràctica, rendible... fabulosa!... M'INTERESSA!

7

Vè. també és intel·ligent... com ho han estat molts afeccionats a la neu... perquè comprar en la MULTIPROPIETAT BAQUEIRA és comprar, també, per sempre... el seu propi lloc en la neu.

Informació i venda:

**MULTIPROPIETAT
BAQUEIRA**

Balmes, 423 - 425
Tel: 212 20 62
BARCELONA - 22

**ENVII'L
ARA.**

Si desitja més informació, sense compromís, ompli i envii aquest cupó.

L'informarem sobre preus, condicions i li reservarem una «sorpresa agradable».

Nom
Adreça
Telèfon
Ciutat D. P.

**Aviat
complirem
cent anys...**

**...i seguim creixent
cada dia.
BANC DE SABADELL**

MUNTANYA

La primera revista de l'excursionisme català
Subscriviu-vos-hi

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Subscripció
900 pessetes, l'any
(Sis exemplars)
Estranger
1200 pessetes, l'any

Tallar per on
indiquen els punts
i reomplir adequadament
la butlleta

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpi Català

c. Paradís, 10 Barcelona (2)

La primera revista de l'excursionisme català

Subscriuiu-vos-hi

MUNTANYA

CENTRE
EXCURSIONISTA
DE
CATALUNYA
Club Alpí Català

Nom

Carrer

n.º

pis

Població

D.P.

Se subscriu a la revista **MUNTANYA** a partir de l'any..... amb la quota anual de 900 pessetes

Cobrament:

per banc, segons autorització adjunta

Signatura

Data

Banc / Caixa

Carrer

n.º

Població

D.P.

Sr. Director

Us preguem que fins a nova indicació, vulgueu fer efectiu el rebut anual a la revista, **MUNTANYA** del Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpí Català corresponent a la subscripció

a nom de.....

que viu a

Població amb càrrec al compte corrent o d'estalvi

núm.

a nom de.....

Signatura

Redacció i administració:

Paradís, 10 - Barcelona (2)

Tel. 315 23 11

Director:

Josep Casanovas i Garcia

Maqueta:

Jordi Gené i Mauri

Secretari:

Josep Velázquez i Crespan

Publicitat:

Lluís Belvis

Paradís, 10 - Barcelona (2)

Tel. 315 23 11

Adjunts al director:

Josep Elesbaan Paül i Torrent,

Salvador Filella

Equip Redacció Crònica:

David M. Aloy, Jaume Altadill,

Pere Aymerich, Lluís Belvis,

Modest Montlleó, Alfred

Montserrat, Ricard Vila.

Subscripció:

900 pessetes l'any (sis exemplars).

Estranger 1.200 pessetes.

Preu d'aquest exemplar, 150

pessetes. (Comanda de números endarrerits, a la redacció de la revista.)

Dipòsit Legal: B. 16.571**Impremta:**

Gràfiques Marina, S. A.

Passeig de Carles I, 142.

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

ANY CIV N.º 709 VOL. 88 JUNY 1980

SUMARI

Editorial	98
Esgrafiats i terres cuites de Barcelona	
<i>Ramon Pujol i Alsina</i>	99
Un dia sere mort	
<i>Jaume Bonaventura</i>	103
Entreviu a Patrick Cordier	
<i>Lluís Belvis i del Rio</i>	105
El Caricau del Puso	
<i>Oleguer Escolà</i>	109
Geolegs i excursionistes primicers de la geologia catalana	
<i>Lluís Solé Sabaris</i>	111
Una finestra al món de l'aventura	
<i>Manuel Mateu i Ratera</i>	124
Ascensió amb esquís al Silvreta	
<i>Pere Aymerich</i>	128
Crònica excursionista	
<i>Equip Redacció Crònica</i>	
Alpinisme	131
Espeleleologia	137
Actes	138
Semblances	143
Ecologia	144
Bibliografia	144

L'EXCURSIONISME, ESPORT I CULTURA

Ens preguntem moltes vegades, què és l'excursionisme?

És esport?

És cultura?

És una i altra cosa?

L'excursionisme tal com l'entendem a Catalunya és un conjunt integrador de moltes activitats. Practicar-lo vol dir caminar, petjar, recórrer pausadament, de mica en mica, en primer terme, el país on vivim, de tal manera que a més a més de tenir el goig de realitzar un exercici físic, el plaer estètic de contemplar bells paisatges, la sensació alliberadora de mouren's en plena naturalesa i el complement enriquidor d'uns bons companys d'excursió, podem adquirir un veritable coneixement de la realitat física, històrica, humana, econòmica, social... de Catalunya.

És evidentment un esport perquè calen per a la seva pràctica una tècnica i una preparació física indispensables, que seran de diferents graus, segons la magnitud de l'empresa que es vulgui portar a terme i hauran de ser considerables per a realitzar certes activitats d'alpinisme, d'escalada, d'espeleologia o d'esquí remarcables.

Però el cert és que si be aquestes activitats que sobresurten pel seu aspecte esportiu, són fruit d'una constant preparació física, ho són també d'un estudi aprofundit de guies de muntanya, cartografia, fotografia i documentació diversa i d'una preparació seriosa prèvia a la seva realització.

Així els esportistes que les realitzen tenen cada dia més coneixements sobre els temes que configuren l'excursionisme i ells mateixos amb la seva experiència que traspassen a nous llibres, guies, articles, mapes i reportatges, aporten nous elements a la vida cultural del país.

És una simbiosi que es va realitzant des de fa més de cent anys a la nostra terra i que ha donat i dona encara molts i bons fruits.

És un intercanvi constant de valors. És una cultura que avança gràcies a l'esport i és un esport que es practica perquè hi ha una base cultural que els mateixos practicants no paren d'aixamplar.

Ben al contrari del que passa amb els altres esports,

l'excursionisme no te reglaments, ni els admetria.

Cadascú és conscient de les pròpies capacitats i limitacions.

Cadascú sap fins on pot arribar, decideix el que vol fer, com i quan.

És a dir que la component esportiva tindrà més gruix que la cultural o aquesta més que no pas aquella, segons l'actitud personal de cada excursionista, quan actua individualment o el criteri de cada entitat, quan les actuacions són col·lectives.

Però sempre tindrem aquelles línies mestres entrecruant-se i dibuixant-lo, amb vigoria en els millors temps i delicadament en les èpoques obscures, al llarg dels anys de la història de la Catalunya contemporània.

L'excursionisme és un esport que comença a les biblioteques i als arxius fotogràfics i cartogràfics.

Aquesta pot ser una manera breu de resumir el que hem dit fins ara; però també és una manera de posar de relleu quins són els pilars que cal enfortir perquè l'excursionisme avui pugui expandir-se i continui essent una eina útil de cultura, de civisme i de desenvolupament esportiu.

Enfortir les entitats excursionistes serà una manera constructiva d'aconseguir-ho.

Perquè les entitats excursionistes ja existeixen i d'una manera espontània els nostres conciutadans tendeixen a crear-ne de noves quan les condicions els són favorables.

Perquè els homes i dones que hi treballen ho fan d'una manera lliure, per esperit de servei, per omplir el seu lleure amb una activitat que els permet manifestar la seva personalitat i al mateix temps allunyar-se de l'omnipresent visió del guany material.

La força de voluntat ha suplert la manca de mitjans econòmics i la tasca no ha quedat mai per fer.

Però de tasca ara, se'n ha de fer molta més i en volem fer molta més.

Cal que dos àmbits de la nostra Generalitat pensin i comptin amb nosaltres:

La Direcció General d'Esports i la Conselleria de Cultura.

A una i altra, podem oferir servei i d'una i altra podem esperar-ne col·laboració.

Ara la Generalitat, ja té la paraula.

Lluís Puntes

ESGRAFIATS I TERRES CUITES DE BARCELONA (II)

Per a situar una mica els amables lectors que amb paciència van llegint el meu treball, i si com jo desitjo els provocho les ganes de convertir-se en altres buscadors i col·leccionadors d'esgrafiats, estableixo uns determinats barris per a fer-hi les troballes que es desitgen.

Barri comprès entre la Catedral i l'església de Santa Anna:

Esgrafiats en la part superior del palau Bisbal, amb les imatges de Sant Pacià i Sant Oleguer, bisbes de la ciutat als segles IV i XI respectivament.

Al carrer de la Pietat, cantonada al del Bisbe, hi ha uns esgrafiats noucentistes molt bonics.

Al carrer dels Comtes de Barcelona, cantonada a la baixada de la Canonja, hi ha uns esgrafiats seguint la tònica dels del s. XVIII, però es feren quan s'instal·là el Museu Marés.

Carrer Canuda: Al 39 hi ha uns bonics esgrafiats amb motius florals, però estan ja en molt mal estat.

Carrer Santa Anna: La casa sota de la qual hi ha el portal per a entrar al recinte de l'església de Santa Anna, llueix uns bons esgrafiats en perfecte estat encara.

Al carrer Comtal hi ha dues cases amb esgrafiats, amb motius florals, però ja molt deteriorats. Ben a la vora, al carrer de les Moles, 5, i al carrer d'Estruch, 14, poden admirar-se encara restes interessants.

Al carrer de Capellans, 22, es poden contemplar encara els bonics esgrafiats que hi havia hagut representant matrones i ornaments florals.

Al carrer del Call, 14, hi ha naturalment en molt bon estat els esgrafiats de la casa que havia estat

Carrer S. Anna, 25. Un clàssic. (Foto R. Pujol.)

dels llibreters Cormellas, i que foren objecte de restauració no fa gaire temps. Aquest mateix carrer té algunes cases ornamentades amb terres cuites interessants. A la Plaça de Sant Just hi ha els bells esgrafiats (perfectes per restauració relativament recent) del Palau Moixó, amb les seves ornamentacions florals, i els angelets, molt dins l'estil rococó de finals del XVIII. Als carrers de Lledó i Palma de Sant Just, també hi podreu fer algun descobriment.

Es poden admirar cases amb ornaments de motius en terra cuita, a la Baixada de la Presó, i carrers Jaume I, Fivaller, Llibreteria i Santa Anna.

Barri de Santa Maria del Mar: En aquest sector, hi ha dues bones peces (naturalment també en perill de perdre's si no hi ha aviat restauració), una al carrer de Sombrerers, que ostenta la data del 1769, al dessota d'una torre o far, en el pany de paret que resta lliure entre balcó i balcó. Els balcons són ornamentats amb unes franges molt estilitzades, com si es tractés d'una parra, ja que hi ha raïms penjant. L'altre esgrafiat important és el del carrer de la Tarongeta, amb data del 1773, ben visible al dessota d'una monumental gerra de flors, amb un angelet per banda. La resta de la façana és decorat amb motius florals. Hi ha esgrafiats també molt bonics, però ja molt degradats, als carrers Esparteria, Calders, Blanqueria i al Fossar de les Moreres.

Barri de Sant Pere: Els millors esgrafiats de Barcelona, són els de la ja esmentada Casa dels Velers (Alt de St. Pere, cantonada Via Laietana). Tant les figures com les columnes, i els amoretos de la darrera planta, i tota l'ornamentació secundària de motius florals, són una veritable troballa. Cal descobrir-se davant del projecte de restauració de l'arquitecte Ferran Romeu.

Seguint Alt de Sant Pere enllà, enfront de l'església de Sant Francesc, hi ha un bell edifici, amb esgrafiats força notables i en bon estat. A la cantonada del carrer, amb el de la Verge del Pilar, hi ha també una casa amb bons esgrafiats de figures i flors. Els motius principals recauen en la façana del carrer de la Verge del Pilar. Al 15 d'aquest mateix carrer hi ha una altra casa amb esgrafiats de tipus geomètric.

Cal anar-se entaforant pel barri, i arribar-se fins al carrer dels Petons, on hi ha uns magnífics esgrafiats d'escenes camperoles ben bé a l'estil de Lluís XV, que s'estan perdent. És de doldre, perquè són molt bonics. Al costat mateix hi ha una altra casa amb esgrafiats geomètrics de tres colors.

Palau Moixó. Plaça de S. Just una filigrana del rococó. (Foto R. Pujol.)

Fiqueu-vos cap als carrers de Serra Xic i Pou de la Figuera, també hi fareu bons descobriments. Cal repassar el Mitjà de Sant Pere (hi he trobat tres cases amb esgrafiats de tipus geomètric), al carrer d'en Mónac, i anar a resseguir el carrer Baix de Sant Pere, des del carrer de les Beates (hi resta encara un esgrafiat aprofitable) fins a sortir a les Basses de Sant Pere. Al 18 (casa del 1783) els esgrafiats de tipus floral estan encara en força bon estat. Molt malament els de la casa que fa cantonada amb el carrer Claveguera, que havien d'haver estat molt importants, però quasi ja no s'hi veu res. La casa del 94, amb figures i flors, molt fi de dibuix i composició, està també en molt mal estat. Al carrer Tantarantana, entrant-hi per la plaça de Sant Agustí i a mà esquerra, hi ha una casa amb uns esgrafiats molt originals, però també no trigarán gaire a ésser irrecuperables. A la placeta de Santa Caterina hi ha dues cases amb esgrafiats, però ja en molt males condicions. En canvi les cases de Corders, 9, i Carders, 29, estan encara en força bon estat. Al carrer del Rec Comtal hi ha una casa amb bons ornaments de terra cuita.

Barri del Pi: Bons exemplars a la plaça del Pi i al mateix carrer del Pi. També en aquest carrer hi ha bons exemplars d'ornamentació en terra cuita. La casa del carrer Banys Nous, cantonada Boqueria (enlluït blanc sobre un fons rosat) del 1716, a base de grans gerros, flors i sanefes, s'aguanta força bé. Cal fer atenció passant pel carrer de la Boqueria, perquè hi ha altres cases amb encara dignes esgrafiats. A mig carrer, més o menys a l'indret de l'arc del

Remei, hi ha una casa amb esgrafiats d'una gran delicadesa de dibuix. També és notable la casa que fa xamfrà amb el carrer d'Aroles. Al carrer Avinyó també cal vigilar. La casa de la plaça de la Verònica és ornamentada de dalt a baix, amb figures representant les Arts i les Ciències. Llàstima d'haver deixat arruïnar uns esgrafiats tan importants! Hi ha també una casa amb bons esgrafiats al carrer Cardenal Casañas.

Barri de la Mercè: Cal veure els esgrafiats (molt deteriorats) que hi ha a la façana d'un vell palau del carrer del Correu Vell. Bons esgrafiats i amb relatiu bon estat als carrers Aray, 10, i Escudellers, 44. N'hi ha algun també al carrer Ample. Els millors del barri, però, són els del carrer d'en Carabassa, amb dibuixos de gran finura d'estil Lluís XV. Hi ha diferents plafons amb motius mitològics, un gran medalló central, on hi ha situat el rellotge de sol. En el fris superior i entremig de garlandes de flors hi ha infants i amoretos. Caldria que el nostre Ajuntament es preocupés d'assegurar la pervivència d'aquests magnífics esgrafiats. La casa és ocupada per una Escola Nacional de nenes. L'entrada és pel carrer d'Avinyó. En els carrers Ample, Escudellers, Escudellers xamfrà Vidre, i a la Plaça de Medinaceli, hi ha bons exemplars de cases amb ornamentació de terres cuites.

El raval: El que els vells barcelonins en deien el raval, és l'altre cantó de la Rambla. Al carrer de Bon Succés, 6, hi ha encara un vell edifici amb esgrafiats del 1788. Al carrer Nou de la Rambla hi ha cinc edificis amb vestigis d'esgrafiats, tan sols és aprofitable, però, el de la casa n.º 55. És força

Carrer Hospital, 8. Ornementació amb motius de terra cuita de gran bellesa i originalitat. (Foto R. Pujol.)

Carrer Via Laietana. Esgrafiats noucentista. (Foto R. Pujol.)

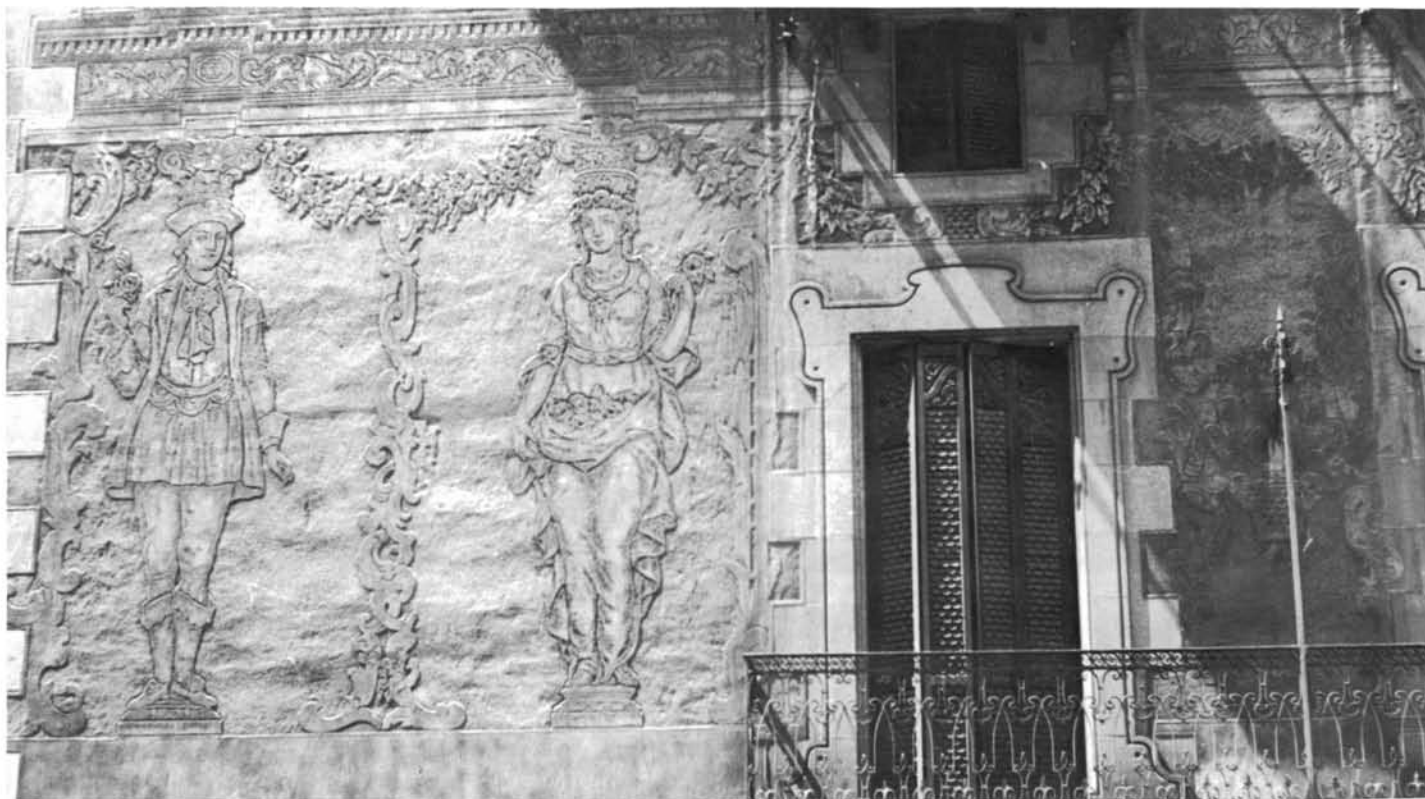

notable la casa del carrer de Barberà, cantonada amb el de Sant Ramon, amb una ornamentació molt variada de flors i fruits. Al carrer de l'Hospital, als n.º 74 i 97, hi ha vestigis més o menys aprofitables. Al carrer d'en Roig, cantonada Hospital, hi ha una casa amb esgrafiats de motius geomètrics, amb força bon estat. A l'Arc del Teatre, 54 (molt a prop de la sortida d'aquest carrer al Paral·lel), gran casa decorada també amb esgrafiats de motius florals. Al n.º 31 del carrer del Carme hi ha una casa amb esgrafiats motius florals, en bona conservació. També hi ha alguna casa al carrer de Sant Pau, però en el mateix estat de degradació de les citades del carrer Nou. A la Rambla de Sant Josep (costat Portaferriça) hi ha també tres o quatre cases amb esgrafiats bonics, però molt degradats. Són particularment interessants els de la casa que fa cantonada amb la Portaferriça, dibuixos en blanc i fons d'un roig venecià. Tant la Rambla com els carrers Hospital, Carme i Tallers, estan ben proveïts de cases ornamentades amb motius de terres cuites. Són particularment remarcables les cases del carrer Hospital, 8, i la casa que fa cantonada Rambla, carrer del Carme. Ambdós edificis fan jugar molt bé els motius florals, els grans gerros i les figures humanes. M'oblidava d'un bon esgrafiats, molt ben conservat, al carrer Botella, 16 (és un tros de carrer que va de la Plaça del Padró al carrer de la Cera), a base de grans figures mitològiques i motius florals.

Consell als possibles interessats:

Aquesta és una tasca de paciència que cal fer sense presses. Es poden anar fent sortides, dedicant-se un dia a un sector de barri, i un altre dia a un altre. Per l'estretor de molts carrers, les condicions de llum per a fer les fotografies, en la majoria de casos, són força deficientes, i en alguns llocs això es fa més difícil pel mal estat dels esgrafiats que volem retratar. En una paraula, poden fer-se gran quantitat de fotos documentals, però no gaires per a fruit-hi quan hom es tanca a la cambra fosca per a fer funcionar l'ampliadora. Malgrat els inconvenients, si ho comenceu, veureu que és una tasca que apassiona. Jo tinc unes tres-centes fotografies en blanc i negre, i per a il·lustrar aquest treball n'he seleccionat una vintena representatives dels diversos tipus d'esgrafiats, i també una petita mostra de les terres cuites.

Caldria, per tots els mitjans possibles, mirar de conservar tots aquests vestigis d'un art que ens llegaren els barcelonins dels segles XVIII i XIX. Si més no caldria restaurar els que encara són aprofitables. Fóra una gran cosa per a la nostra ciutat. El nostre Ajuntament,

Casa dels Velers. Via Laietana-Alt de S. Pere. (Foto R. Pujol.)

Carrer de la Pietat. Esgrafiats noucentista. (Foto R. Pujol.)

que amb gran encert ha anat comprant i arranjant per a museus els vells palaus del carrer de Montcada, podria també a poc a poc, procurar salvar un patrimoni que se'ns esmuny de les mans. Em faig càrrec de les dificultats d'un pla de restauració general, però no crec que fos tan difícil de salvar-ne uns quant (els més artístics, els que estan en millor

estat, etc.).

Considerem els diversos propietaris bons barcelonins i bons patriotes, i també creiem que la Comissió de Cultura del nostre magnífic Ajuntament trobaria la solució adequada. El 1913, i segurament amb tota la bona intenció de restaurar i assegurar el que es pogués, el nostre Ajuntament encarregà

el catàleg dels esgrafiats de Barcelona a l'erudit i historiador Ramon Nonat Comas. Jo, ara, us brindo el meu modest treball, amb l'esperança que trobaré uns seguidors més agosarats i un dia no massa llunyà tinguin la força suficient per a interessar-hi d'una manera decidida el nostre Ajuntament.

UN DIA SERE MORT

Jaume Bonaventura

Un dia seré mort,
i encara serà tarda en la pau dels
camins...

(Miquel Martí i Pol)

A la memòria d'en Josep Camarena Furió, fill de Gandia, terra de sol i de tarongers, que compartí amb nosaltres uns anys de la seva vida i morí sepultat per una allau a la Serra de Gredos, l'abril del 1979.

I també per al record d'en Manuel Pagès i Font, que va néixer a Barcelona i s'extingí enmig de les muntanyes que més estimà, a començament del 1980.

Tots dos eren membres del CADE del nostre Centre Excursionista de Catalunya.

(Aquestes ratlles no volen retratar cap dels dos amics, sinó —cal dir-ho?— cercar camins a l'absurd de la mort.)

Mai no t'hauries imaginat que aquesta sortida hagués de ser l'última que fessis en vida. Sabies que algun dia, com ha d'esdevenir a tothom, t'arribaria l'hora de saber què hi ha més enllà. Feia temps que t'havies acostumat a la idea que el traspàs és un fet normal, i el que et tenia preocupat de debó, més que haver de dir adéu a la vida, era no saber viure-la intensament. Des d'uns quants anys ençà, havies abandonat la idea de fer diners o buscar-te una ocupació rendable: eren els anys més esplèndids de la vida i no et convenia consumir-los en activitats tan poc immediates...

Ah!, el «dia de demà»? Tanmateix tampoc no estaves ben segur d'arribar a la vellesa. «Demà és ara», pensaves.

Vas haver de fer un salt per travessar el torrent que, malgrat el gruix de neu, s'havia obert com una taca fosca i serpentejava remorós enmig de la matinada.

(Foto J. Altadill.)

«Abans-d'ahir no hi era», et digueres. «La primavera avança, un nou estiu, la tardor... Quant de temps em falta perquè m'ho hagi de rumiar dues vegades abans de fer un bot?»

En sortir del bosc, un aire glaçat et va aturar. El sol encara no s'endevinava, però una claror bellugadissa feia tremolar el cel: ni un núvol. I esperaves que, d'un moment a l'altre, els estels es disposessin perfectament arrenglerats, com si d'un pentagrama astral es tractés, a punt d'iniciar la melodia del nou jorn.

«Tindrè bon temps», afirmares en veu

alta mentre t'acomodaves la motxilla a l'esquena. Vas fitar l'estret congost rocós per on havies de passar i triares el millor lloc.

A poc a poc, sense presses, t'anares enlairant pel marge més dret i, quan vas ser sobre la mena de llom on finia el pas, aprofitares unes roques netes de neu per a reposar.

Sense saber el perquè, recordares un paratge semblant en una sortida d'ara feia anys. Tu precedies, llavors, un bon grup d'amics i mentre els esperaves assegut com ara, t'havies demanat, sorprès per una mena de distanciament

afectiu, amb quants d'ells continuaries sortint al cap d'un temps.

I ara en tenies la resposta: ¿Et sorprenia que molts dels antics companys s'haguessin instal·lat —enterrat consideraves tu— a la vida...? Continuaven fent muntanya, potser sí, però les seves inquietuds s'havien quedat recloses en el passat; i això si no havien canviat radicalment. Alguns s'havien ... «especialitzat» (?) en formes de vida aparentment modernes, però els consideraves coixos perquè en cada un d'ells veies, ben clar, una acceptació mesella dels condicionaments de la vida, un rebuig a la voluntat i a l'esforç.

Ai! La llum del dia que avançava decidida et retornà a la realitat. Tu havies escollit un camí que et semblava allunyat al de la majoria dels antics amics: et lliuraves a la vida i aquesta se t'apareixia insòlita a cada topant, sense que l'haguessis preparat en res. Comptaves només amb tu mateix, i n'estaves orgullós d'aquesta independència. Era tot tan bell, tan pur i diàfan..., sí, mai no t'haguessis ni imaginat que aquella havia de ser la teva última albada!

T'aixecares, et vas espolsar la neu dels pantalons i després de posar-te la motxilla a l'esquena, continuaves caminant contra l'altura encesa del matí.

L'escalada havia estat ferma, senzilla però bella. No havia calgut usar la corda que ara guardaves curosament a la motxilla. Et vas treure el jersei i la camisa a fi de notar l'escalf del sol sobre la pell..., i, d'un salt, vas salvar

l'esquerda formada entre roca i neu. Et vas enfonsar fins al genoll. Aprofitant el fort pendent optares per anar fent bots com a forma més pràctica d'avançar. El sol semblava bronzir de calent com era i, ben aviat, en vas notar la coïssor sobre les espatlles. El front et lluïa amarat de suor. A cada salt gotes com a perles t'entelaven els vidres de les ulleres. A mida que t'acostaves al fons de la mena d'olla per on baixaves, la xafogor esdevenia més obstinada. Al capdavant s'endevinava la llisa superfície d'un estanyol. Quan el tel del baf arribà a ser opac, et vas aturar per netejar-te les ulleres. En fer-ho, una solellada insolent colpí els teus ulls, les ninetes dels quals es tancaren com un diafragma, fins a formar un diminut punt negre al bell mig d'un iris lluminós, magníficament pur.

Tota la teva força i il·lusió, tota la teva vida es reflectí en aquells ulls, sempre generosos esclats de llum, càlids com la teva amistat. Malgrat que un acte impertinentment reflex t'obligava a cloure les parpelles, aquestes maldaven, tremoloses, per restar obertes, forçades per un estrany pressentiment.

Fent-te ombra amb la mà, observares el teu entorn: de mica en mica, el bronziment il·lusori del sol, la reverberació òptica traduïda en sons, cessà.

No res, no era res... Cap so, cap moviment... Quan la muntanya s'esberlà, la teva confusió fou total: ¿o sabies si escoltaves allò que veies o realment podies veure el soroll ben timbrat de l'alla que descendia,

vertiginós, per l'escala musical. Notes alterades de sorpresa es reflectiren en les teves pupil·les. Corxeres cruixents, fuses brogents ... L'eixordament et ganivetà dolorosament la retina; la velocitat del moviment punyí els teus tímpons... Quan aquestes dues sensacions es confongueren, l'explosió freda t'engalzà membres i cos cap endins de l'onada blanca.

L'opressió de la massa que tenies al damunt no et preocupà tant com la sensació d'impotència que experimentaves: ni tan sols havies estat capaç de treure't la motxilla abans que l'allau t'atrapés!

La teva intuïció, de la qual tant t'havies refiat fins aleshores, enganyava, potser per primera vegada, l'evidència de la situació. No t'adonaves que la vida s'esllanguia lentament, però inexorable, del teu cos. Ni intentares recordar cap de les «mesures» que cal posar en pràctica en tals casos. La possibilitat de la mort prematura no hi cabia, en els teus plantejaments; havies de viure més, molt més encara! I la circumstància et semblava tan enutjosa, tan mediocre ...!, que senzillament ignorares el panteix dels pulmons esforçats en recuperar les últimes mol·lècules d'oxigen ...

I això fou tot: saberes que algú t'esperava, i abraçat a aquesta sensació, vas donar el pas definitiu, molt més fàcil del que ningú no s'hagi imaginat.

La melodia de la teva vida es trapassà a la clau d'una altra, i la més afinada corxera interpretà pulcrament en els teus ulls, l'últim so del teu alè...

INTERVIU A PATRICK CORDIER

per Lluís Belvis i del Rio

Patrick Cordier va ésser a Catalunya ara fa un any per a presentar-nos els films color 16 mm; VOYAGE EN FACE SUD I FITZ ROY THE SOUTH-WEST BUTTRESS.

Aprofitem l'avinentsa d'un viatge a França per parlar un xic més amb ell al retorn de la seva expedició al K-2.

— Des de quina edat fas muntanya?
— Doncs vaig començar quan tenia 15 anys ara en farà 18.

— On vas néixer;
— A Besançon (Jura).
— Quines han estat les teves escoles d'escalada?

— Fontainebleau i Saussois, les dues molt properes a París. A Saussois vaig començar a fer les vies clàssiques artificials en lliure. Recordo quan vaig escalar per primera vegada en lliure un tram extraplomat d'uns 50 metres, ara aquest ja és un clàssic de l'escalada lliure i es passa tan sols amb tres pitons.

— Com va ésser que et vas traslladar a viure a París?

— Bé, això va estar motivat per raons d'estudis, ja que havia d'anar a fer la carrera de Bio-químic.

— A part de les sortides a les regions escola que més feies durant la teva estada a París?

— Bé, les regions escola les visitava molt sovint, inclús en dies feiners, ja que sempre que podia m'escapava, també era un assidu els caps de setmana per anar als ALPS. Per a mi allò era un altre món i un cop era de nou a París ja em trobava neguitós esperant l'arribada de l'estiu.

— Quines van ésser les teves principals ascensions en aquella epoca?

— El Pillier Bonatti al Dru, la Via Bonatti-Gigho al Grand Capuccin, la paret Nord de les Droites, i moltes altres grans clàssiques que poc a poc m'anaven descobrint la bellesa de

l'alpinisme i del màgic món de l'alta muntanya.

— Ben aviat vas començar a participar en expedicions a massisos extra-europeus. Com va anar això?

— Doncs, sí, a l'any 1968, quan encara tenia 21 anys, vaig participar en una expedició als Andes del Perú, on vam intentar la Cara Sud de l'Huandoy, ascensió que vam de haver d'abandonar donat el mal temps regnant a la zona.

— Quan tenies 20 anys vas realitzar una excel·lent campanya alpinística a les muntanyes de Noruega?

— Bé; jo havia vist una sèrie de fotografies del Trollryggen i sentia grans desitjos d'anar a fer la Directíssima; així que un bon dia vaig sortir cap aquesta regió i vaig fer la Directíssima, un mes d'escalada una paret d'uns 1.500 m, d'ells uns 900 metres en escalada artificial superant un extraplom d'uns 50 metres. Aquesta zona l'anomenen ara la paret del francès. Realment va ésser una bona campanya. Una campanya que em va deixar un regust de satisfacció.

— Després de la teva expedició als Andes del Perú, què vas fer?

— Les expedicions com tu ja saps porten molta organització, molts preparatius i un elevat cost econòmic, i en aquella època més que res jo tenia moltes ganes d'escalar, així que vaig decidir passar-me tres anys escalant a Chamonix.

— Quines varen ésser les primeres vies que vas obrir durant aquesta època?

— La paret Oest de les Petites Jorasses, la Paret Nord del Col Inferieur du Plan, la via de la Toussaint a la Paret des Veütes en Dévoluy, una via en el Canyon del Verdon a Duc (sud de França) i altres.

—Quan vas reemprendre les

Patrick Cordier. (Foto Arxiu.)

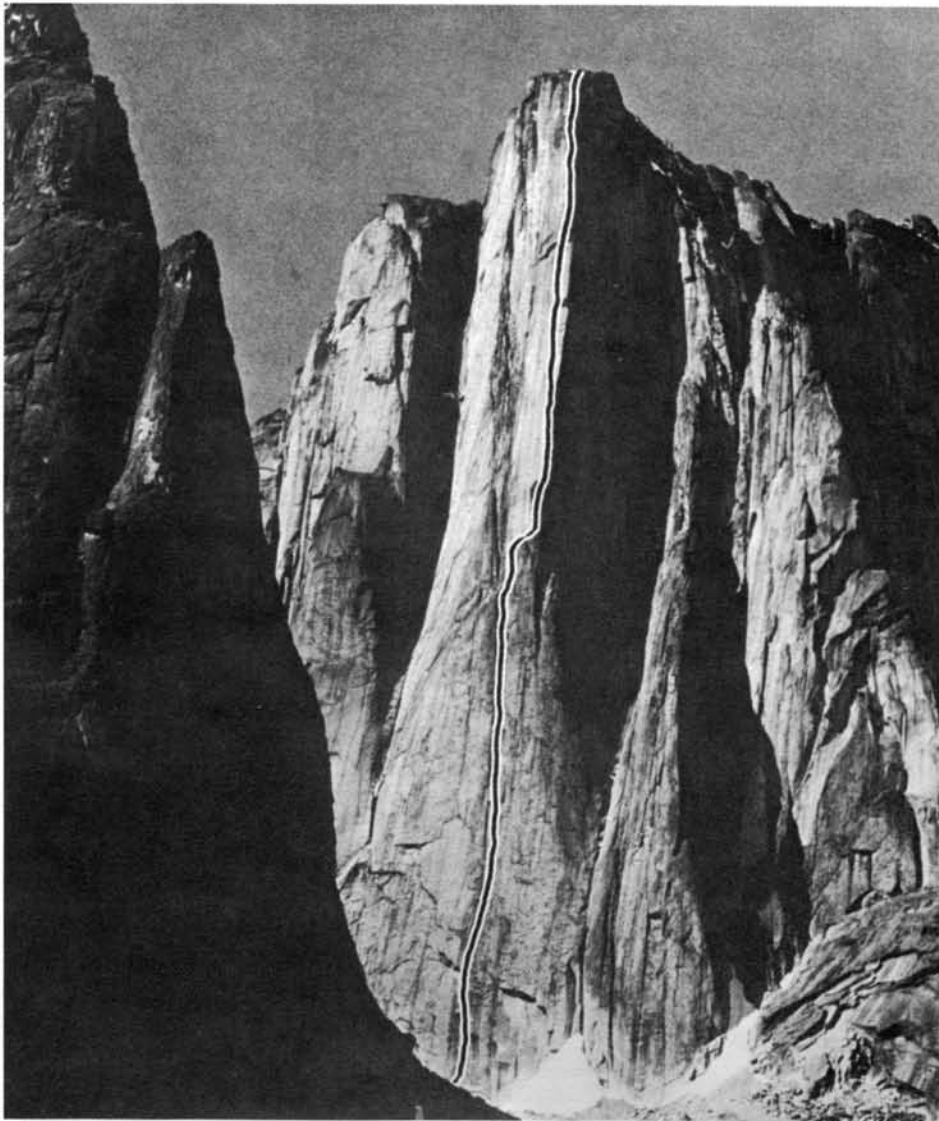

expedicions?

— L'any 1972 vaig decidir anar cap l'Àmerica del Nord, a les muntanyes d'Alaska vaig fer la 1.ª Ascensió al Rooster Comb (Massís del Mc. Kinley) una via molt bonica amb gel d'uns 70º d'inclinació mitja. Més tard, després d'un mes i mig, me'n vaig anar al Canadà, on vaig fer la 2.ª Ascensió a la Tour de la Fleur de Lotus, una fantàstica paret d'uns 800 metres situada a les «Logan Mountains». Després me'n vaig anar als Estats Units, més concretament al Yosemite Park a Califòrnia, on vaig fer la 1.ª ascensió francesa a la «Salathe Wall», a la paret del Capitan. Realment va ésser en conjunt una experiència molt interessant.

— Tenia entès que també havies escalat la NOSE al Capitan?

— Sí, efectivament, això és cert, però no va ésser aquest viatge, va ésser

durant l'any següent al 1973, un cop retornat a França em vaig assabentar d'unes beques que el C.A.F. concedia per, fer una determinada activitat així que em vaig decidir a presentar un projecte d'activitat per realitzar a les «Logan Mountains» i vaig tenir un bon ajut per poder retornar a Canadà via Estats Units.

Però vaig tenir mala sort i un cop a Estats Units en un petit accident em vaig trencar la mà i la vaig tenir enguixada durant quasi quatre mesos, això va fer que em fos impossible traslladar-me a Canadà i que hagués de retornar la beca concedida de nou al C.A.F.

— Aleshores, què vas fer?

Aprofitant l'estada als Estats Units vaig cercar feina, així podia perfeccionar els meus coneixements de l'anglès; també podria estalviar per a poder anar a la Patagònia Austral, al cap d'un temps quan em van treure el guix tenia ja moltes ganes d'escalar. Així que, vaig decidir tornar al Yosemite Park, aquest cop en solitari i així vaig fer la 2.ª ascensió en solitari a la NOSE

del Capitan, 6 dies a la paret una escalada molt bonica, també vaig fer la Paret Nord de la Half Dome, aquesta tan sols en 2 dies i altres vies clàssiques amb companys nord-americans.

— Com et va anar la teva experiència per la Patagònia?

— Bé, aquest és un altre tema: vaig trobar un altre company per anar al Fitz Roy, jo havia parlat amb Yvon Chouinard i els seus companys que havien obert la via dels americans l'any 1968 i tenien uns coneixements molt bons de la zona i parlaven constantment de la qualitat del granit. També tenia moltes ganes de creuar el continent americà. Vaig comprar un cotxe de segona mà i em vaig passar set mesos creuant el continent, finalment arribavem el mes de desembre a la Patagònia, un viatge tan llarg que ens havia creat alguns problemes de convivència i aleshores el meu company de cordada em va dir que no tenia gens ganes d'escalar, jo en canvi en tenia tantes ganes que em vaig decidir d'intentar en solitari el Super-Couloir de la Canaleta, vaig ascendir uns 1.000 metres però

aleshores el mal temps em va obligar a abandonar. Així que vaig tornar a França.

— Estem a l'any 1974 que vas fer un cop de nou a França?

— Bé, jo aleshores ja tenia molt clar que el meu món era la muntanya i que d'ell volia viure, així que vaig decidir anar a l'E.N.S.A. (Escola Nacional d'Esquí i Alpinisme) i vaig presentar-me a fer el Curs d'Aspirant-Guia i per aquest motiu decidia instal·lar-me a viure a Chamonix.

— L'any 1975 vas participar en una Expedició Nacional Francesa?

— Sí va ésser l'Expedició de la Federation Française de la Montagne al Mont Ross, darrer cim verge a les Illes Kerguelen a l'Àrtic.

Aquesta expedició va durar tres mesos.

— Aquell estiu vas fer noves primeres els Alps?

— Sí, a Chamonix vaig fer la 1.ª a la Paret Sud de l'Aiguille du Roc, avui una de les vies clàssiques, 600 metres d'escalada lliure de dificultat V-V sup.; també la Cara Sud de la Pointe Lepinay, una de les vies més boniques que he obert; precisament des d'aquesta via van filmar l'ascensió en solitari a l'Aiguille du Fou.

— Tinc entès que l'any 1976 te'n vas anar a viure a Grenoble. Com va ésser aquest canvi?

— Mira, jo aquell any ja era Guia a Chamonix, però en aquesta zona no acaben de veure amb bons ulls que un forà vingui a fer una feina teòricament exclusiva de la gent de la Vall, així que sempre tenia crítiques i enveges, cosa que al principi no li donés gaire importància però que finalment acaba per cansar-te. Així que, per sortir d'aquest cercle tancat, vaig decidir anar a viure a Grenoble.

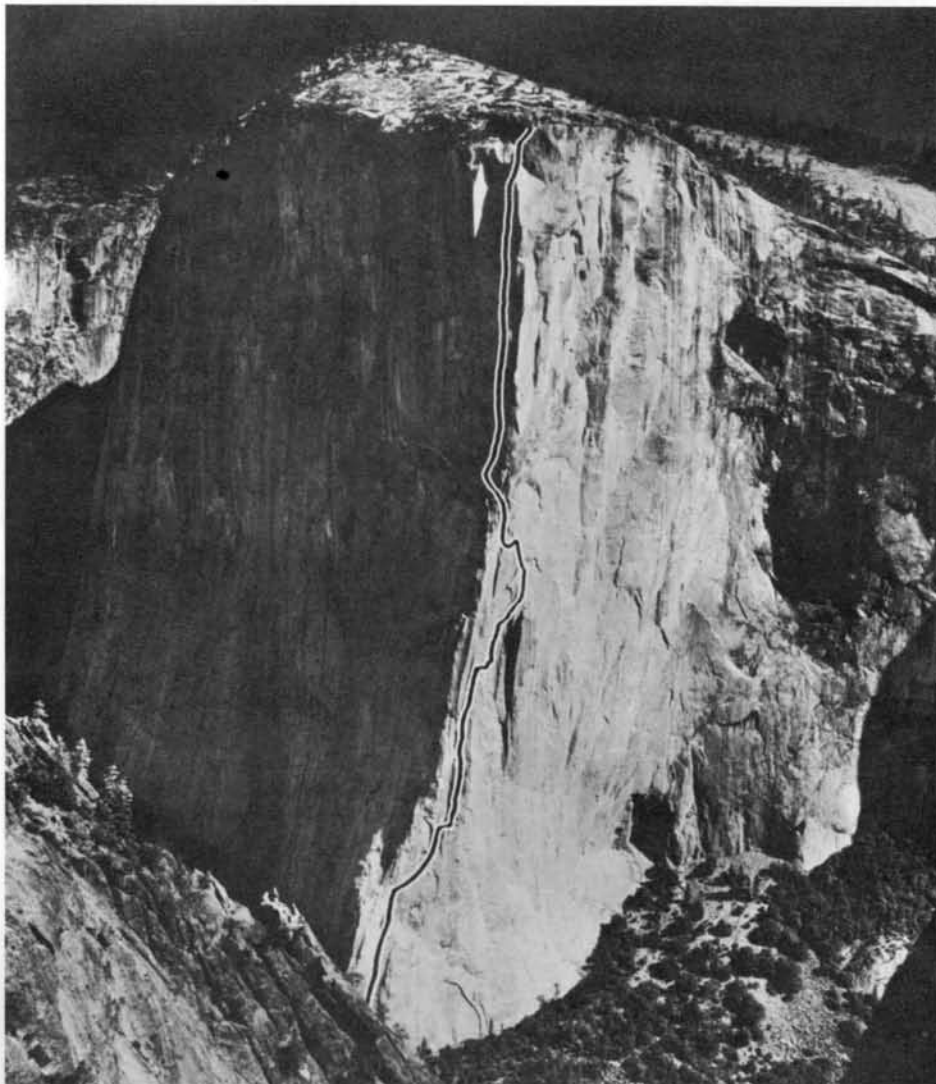
— L'any 1975 vas fundar la «Compagnie des Guides Independents du Mont Blanc»?

— Sí; va ésser un treball conjunt amb els germans BODIN i en Jean AFANASSIEFF, això ens va portar molts problemes amb la gent de la Vall però ara funciona molt bé i dona un gran servei a tothom; jo ara ja ho he deixat i també n'Afanassieff per a dedicar-nos a altres feines, però això funciona i en aquell moment era molt necessari per a poder oferir a la gent altres possibilitats.

Vols dir que els guies de Chamonix volen tenir l'exclusiva?

— Sí, en el fons és això el que passa. És que la gent d'allí se'n vol anar a viure a París o alguna altra capital gran i nosaltres, que estimem la muntanya, volem anar a viure a Chamonix, doncs bé això hi ha gent que no ho vol entendre i pensa que nosaltres volem

La cara sud del Capitan. (Foto Arxiu.)

treure'ls la seva feina.

El temps fa canviar-ho tot, és ben cert que els primers guies eren gent de Chamonix però també és cert que avui la muntanya agrada molt i és practicada per gent d'arreu, amb determinades mentalitats. Es difícil tenir una integració total, potser en Gaston Rebuffat és una de les excepcions ja que malgrat d'esser de Marsella ha estat acceptat per tothom com si fos de Chamonix, aquest amb l'inoblidable Lionel Terray i Louis Lachenal han estat les excepcions.

— Què més vas fer l'any 1976?

— Vaig intervenir com a assessor tècnic durant la filmació de «La mort d'un guia», pel·lícula de molt d'èxit a França; personalment et diré que aquest film no m'agrada massa, ja que idealitza massa la professió de guia. També vaig fer la 1.ª ascensió al Couloir de «la Garde» a les Courtes, després vaig treballar molt com a guia per, finalment, poder tirar endavant el projecte de fer una pel·lícula concretament «Voyage en face Sud», que tracta, com saps, de la 1.ª Ascensió en solitari a la Cara Sud de

l'Aiguille du Fou.

— Un cop a Grenoble, com et va anar la vida en aquesta població?

— Molt bé; allí vaig viure tot un any i vaig tenir la sort de conèixer la meua muller, Tina, després vam decidir comprar una casa a Vercors prop de Roches du Presles, un lloc molt bonic.

— Què vas fer l'any 1977?

— Treballar molt a l'E.N.S.A., per fer diners i poder anar pagant la casa, vaig fer moltes escalades en solitari, prop de casa a Vercors tinc una paret d'uns 350 m de calcari excel·lent per realitzar un bon entrenament diari.

— L'any 1978 ja ets Professor a l'E.N.S.A.?

Sí, aquell any vaig obtenir el títol de Professor i vaig treballar molt tot l'any per tal d'enllestir la granja la Tina quasi hi treballa més que jo, poc a poc l'anem aixecant com nosaltres volíem.

— L'any 1979 vas participar en una expedició molt important?

— Sí; aquest any el vaig dedicar principalment a fer algunes conferències per Europa, escalades d'entrenament i la participació a l'Expedició Nacional Francesa al

Escalan a Yosemite Park. (Foto Arxiu.)

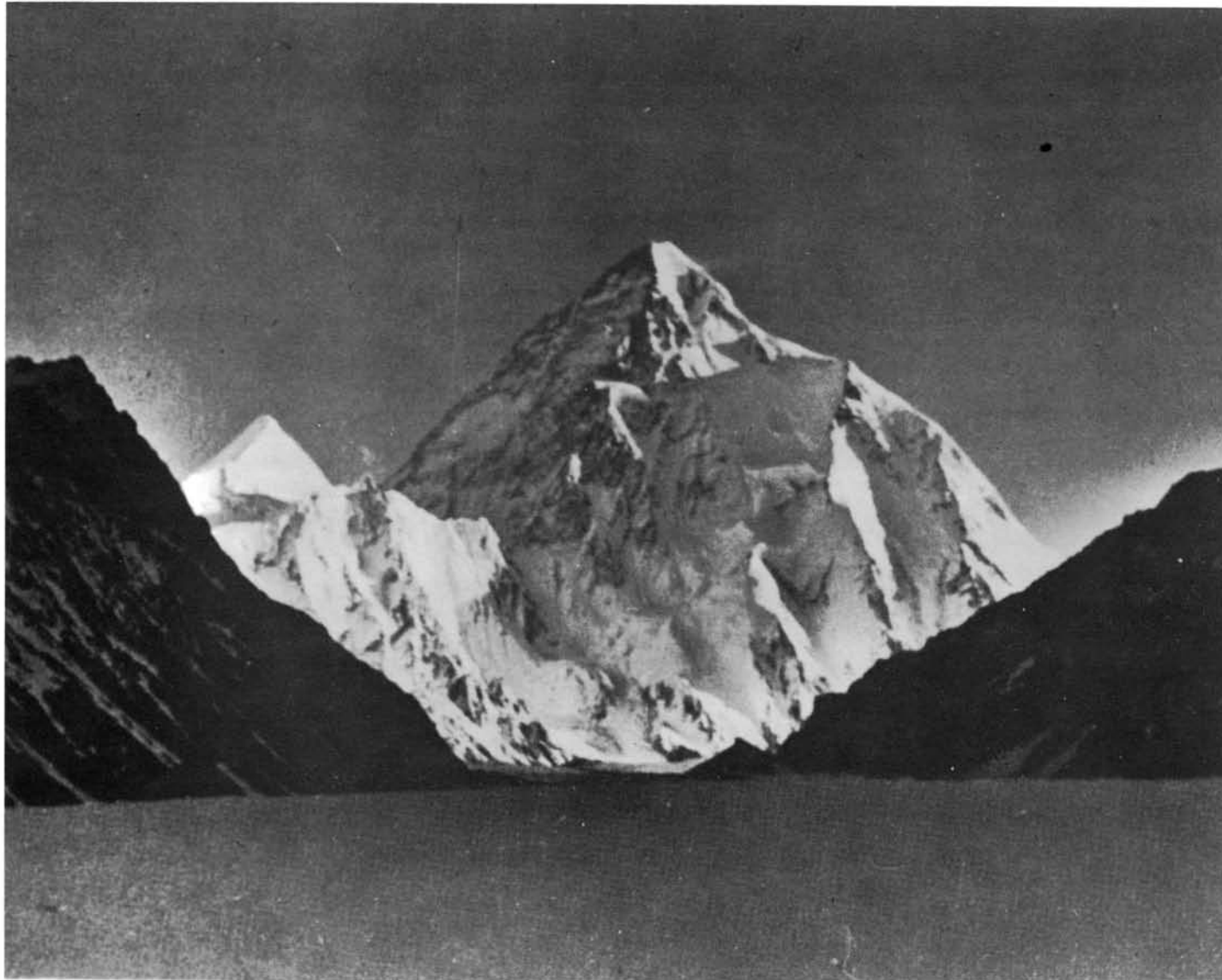
Karakorum, concretament al cim del K-2 de 8.611 metres.

Parla'ns una mica d'aquesta expedició: qui anàveu, objectiu, pressupost, conclusions etc., tot el que creguis d'interès?

— Bé, el dia 17 de juny del 1979, després de vuit anys des de la darrera Expedició Nacional Francesa un equip de 14 alpinistes dirigit per Bernard Mellet, un equip de cinema, un professional de la publicitat i un fotògraf professional també hi participen; el pressupost 2 milions de francs francesos, aconseguits de la indústria privada i diversos contractes de publicitat.

L'expedició va durar 4 mesos i no va reeixir amb èxit total per faltar-nos uns 150 metres per assolir el cim. Vam realitzar la difícil ascensió, superant els 3.500 metres de desnivell que hi ha des del Camp Base, instal·lant 6 Camps d'alçada. Personalment, malgrat que no hem assolit cim, crec que l'objectiu de l'Aresta SW ha estat realitzat.

La primera part de l'ascensió es va caracteritzar pel bon temps, tot el mes

de juliol. Durant el mes d'agost el temps ja va canviar molt i el mal temps va ésser la constant, malgrat això van poder instal·lar el Camp V, però es pot dir que la major part del temps vam estar tots al Camp Base. El dia 19 d'agost vam tenir un petit drama; la mort de Laskaran un dels nostres homes transportadors d'alçada, mort entre els Camps III i IV, víctima d'una crisi cardíaca.

Des de la fi del mes d'agost fins al 20 de setembre, realitzem l'ascensió metre per metre fins instal·lar el Camp VI a 8.300 metres. Després del Camp VI sempre sense oxigen superem uns 200 metres de desnivell sempre acompanyats pel mal temps i temperatures inferiors a -30° . Un dels components que assoleix els 8.500 metres després és tractat de lleugeres congelacions. El mal temps era massa sever. El dia 20 de setembre decidim abandonar l'escalada, ja que cada cop el mal temps es més intens havíem tingut el cim a l'abast de la mà. Personalment considero aquesta

experiència molt valuosa en tots els aspectes.

— Ara Patrick, a quines muntanyes t'agradaria anar?

— Es una pregunta molt difícil de respondre, però et diré que m'agradaria conèixer les muntanyes del Nepal amb la seva alçada i bellesa, les muntanyes de l'Àfrica, on tinc previst un viatge proper, concretament a la zona del Tibestí on hi ha unes parets grandioses amb un granit extraordinari, a mi m'agraden totes les muntanyes del món però em sento atret molt especialment per les muntanyes situades en zones inexplorades en aquests indrets sempre hi tens una gran sensació d'aventura.

— Per acabar, Patrick, ens agradaria conèixer la teva opinió de l'alpinisme avui.

— Mira, la concepció de l'alpinisme és molt bonica, el que passa és que com a tot, hi té darrera un considerable nombre d'interessos que voldrien fer de l'alpinisme un espectacle, jo entenc l'alpinisme com una cosa molt íntima, molt personal, jo cada any faig una

petita sèrie de projeccions i conferències les justes per donar a conèixer la meua visió de l'alpinisme i també per anar vivint juntament amb la meua feina de guia. Ara no podria tancar-me a viure en una ciutat; m'agrada massa la muntanya, però per ara no he volgut caure en el parany de la comercialització de la muntanya, no fa gaire em van oferir un important contracte com a assessor de material de muntanya, però això inclòia que anés a fer una sèrie de vies quan la firma comercial m'ho demanés, i no pas quan jo en tingués ganes; això em va fer refusar l'oferta, car, mentres pugui, prefereixo continuar sortint a muntanya quan jo vulgui i no pas quan m'hi obliguin. L'alpinisme el veig com una cosa senzilla que ha d'anar evolucionant a mesura que hom evoluciona també com a individu. Així que, mentre pugui, fugiré de la comercialització de la meua forma de fer i d'entendre l'alpinisme.

Bé, Patrick, mercès per les teves respostes; esperem molt aviat veur'et entre nosaltres a Catalunya.

EL CARICAU DEL PUSO

Oleguer Escolà

La primera informació sobre aquesta cavitat ens la va donar gent de Bonança el 16-IV-67, en el curs d'una visita destinada a la recol·lecció de *Speonomus ribagorzanus* Jeann. i *S. cerberus arcticollis* Jeann. a la Cova de Sant Salvador.

Per a aquesta sortida, després d'una llarga preparació, per fi marxem el 15 i 16 d'abril de 1967 a la Cova de Sant Salvador a buscar el darrer coleòpter troglòbi que faltava en la col·lecció del Museu de Zoologia de Barcelona. Evidentment el darrer coleòpter cavernícola només d'un grup (els *Bathysciinae*) i tenint en compte només la Península Ibèrica, de la qual hi ha una col·lecció de gran valor (\$).

Convindria citar que en termes absoluts aquesta espècie no era l'única que faltava, car sempre ens podem referir a *Speonomus ellipticus* del Forat la Bou, a Serradell (al Pallars Jussà, prop de la Pobla de Segur) descrit per Jeannel i trobat per ell mateix el 1911 amb un únic exemplar femella. De *Speonomus ellipticus*, no se n'ha trobat mai més cap, o sigui que el mascle continua essent desconegut, i quasi podríem començar a pensar que ja no es trobarà mai més, però un altre exemple ens pot treure del possible pessimisme (*). El 1921 el Dr. Cándido BOLÍVAR descriu *Euryspeonomus mendizabali* sobre una solà femella d'una cova de Guipúscoa, i la falta del mascle ja el féu dubtar per a incloure'l en l'aleshores subgènere *Euryspeonomus*; calgué esperar més de mig segle per a retrobar l'espècie, el 19... a través d'un veneçolà establert a Guipúscoa...

La sortida era evidentment biospeleològica i a la labor biològica dedicarem els esforços principals, començant per la selecció dels participants: Francesc Español, Lluís Auroux, Montserrat Ubach i l'autor. Explorarem la Cova de Sant Salvador, on recollirem les dues espècies que hi conviuen: *Speonomus ribagorzanus* i *Speonomus cerberus*. Però durant tot el vespre i la nit anteriors, que passarem a casa la mestra de Bonança, ens informarem bé de totes les cavitats conegudes al poble, entre elles l'Espluga de les Tosses, al Serrat de les Tosses, i una altra cavitat també a la serra del davant de Bonança.

Es tractava d'un avenc i ens informarem que tirant-hi pedres hi havia aigua a baix i que no havia estat explorat per ningú, tot i que una vegada hi va baixar algú del poble a recuperar un gos o algun cap de bestiar.

1.ª Exploració: 5-XI-68 M. Ubach, R. Recuero i O. Escolà
T.p.s.t.: 4 h 15'
1973 exploració per part de membres de l'Espeleo-Club de Sabadell.
10-VI-73 M. Romero, A. Loaso i O. Escolà. Travessia del llac superior i observació del punt d'aportació d'aigua.

SITUACIÓ

A uns 3/4 d'hora al S de Bonança. Al N del Serrat de Puso, a l'E del Barranc de Montot, al cim d'una petita vall coberta de pins i de boix, sense acabar d'arribar a la arena, 70 m per sobre de

la pista forestal de Bonança a Cirés.
Visuals des de la boca (amb Suunto)
Casa de l'extrem N de Bonança: 343°
Ermita de Sant Salvador: 332°
Coordenades (Meridià de Madrid)
X = 4° 21' 59"
Y = 42° 24' 55"
Z = 125 Om
Mapa I.G.C. 213 (BISAURRI)

DESCRIPCIÓ

Boca de 0,7 × 0,35 m. Primer pou de 16 m que porta al cim d'un con de còdols rodats. Cap a l'E una rampa amb un pendent d'uns 35° porta a un possible sífó a -30 Om, la màxima profunditat de la cavitat.

Cap al SW una rampa més curta porta, 4 m més avall, a un altre embassament, que potser arriba a assolir els 2 m de prof., a l'altra banda del qual se sentia rajar l'aigua el 1968. El 8-VI-73 aquest embassament, de 8 m de llarg, va ésser travessat nedant i es va comprovar que l'aigua, un minúscul filet, naixia al fons d'una mica de galeria de 5 m.

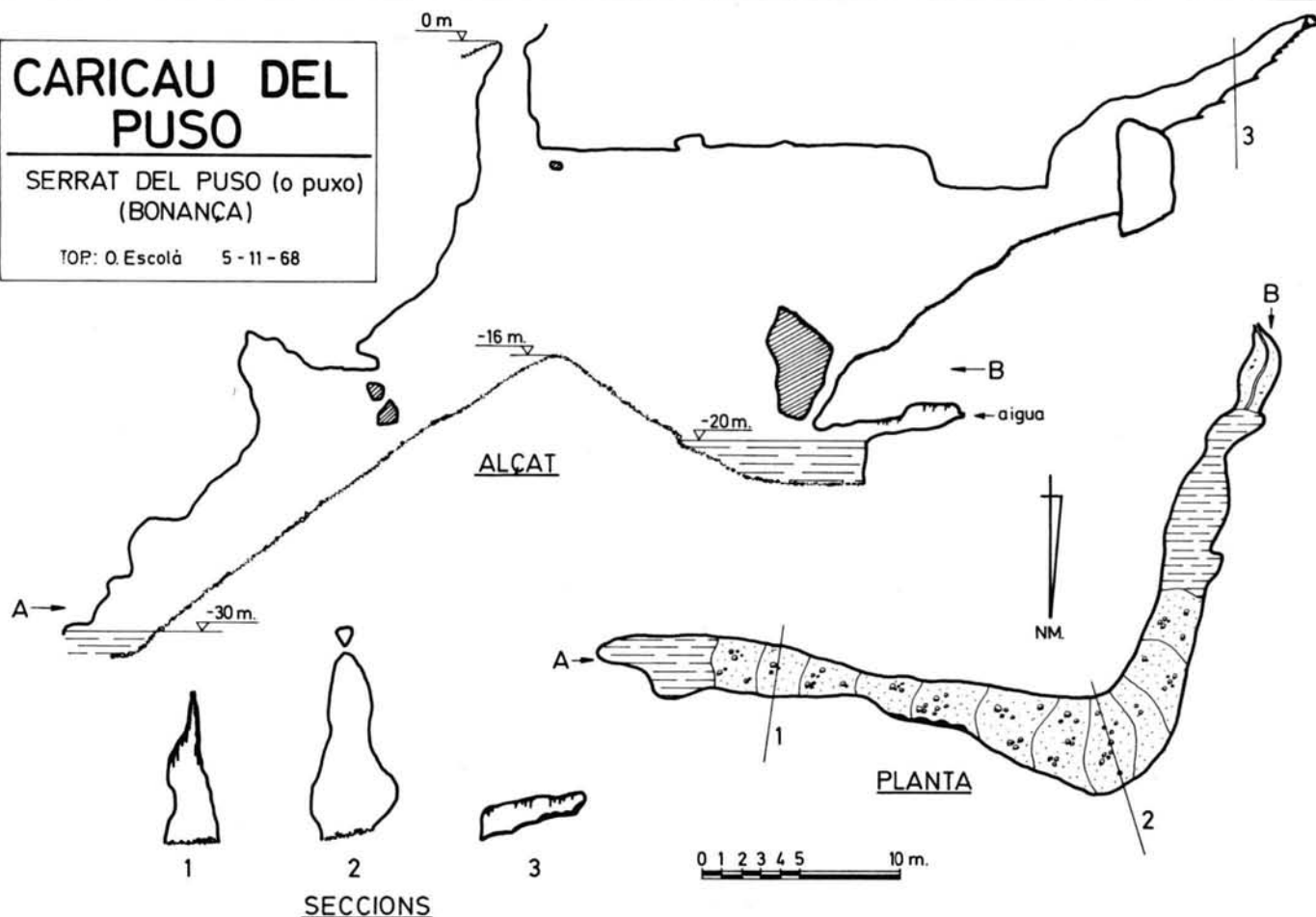
Des de prop del començament d'aquest llac superior és possible enfil·lar-se per la paret W i mitjançant una grimpada no especialment fàcil, es pot travessar l'aigua i situar-se sobre un gran pont de roca des d'on s'inicia una galeria ascendent que acaba amb el sostre baix i el pis ocupat per una «colada», al mateix nivell que la boca de l'avenc.

Sembla que l'aigua del «sífó» SW pot pujar fins a inundar tota la planta de la cavitat i els dos llacs queden units. En les dues visites que hi hem efectuat sembla que l'aigua era al mateix nivell en ambdós embassaments.

CARICAU DEL PUSO

SERRAT DEL PUSO (o puxo)
(BONANÇA)

TOP: O. Escolà 5-11-68

DADES CLIMATQUES

5-XI-68

Exterior: 11,15 h 6° C

Llac superior 14 h

aire: 8,5° C aigua: 6° C

Llac inferior 14,45 h 6,5° C

655 mmHg

Boca 15,30 h 1.275 m

Fons (-30 m) 14,45 h

655 mmHg 1.250 Om

10-VI-73

Boca 16,35 h 740 mmHg

-15 m 17,4 Oh 742 mmHg

BIOSPELEOLOGIA

A la Cova de Sant Salvador (al costat de l'Ermida de Sant Salvador, a 1,5 km en línia recta al NW de Bonança) i a l'Espluga de les Tosses, a 2,5 km al SW de Bonança), hi viuen *Speonomus cerberus*, *S. cerberus arcticollis* i *S. ribagorzanus*; a la Cova de les Totllases (marge dret del Barranc de la Mola, a uns 2,5 km a l'E de Bonança) també el *S. ribagorzanus*. En canvi al Caricau del Puso, en cap de les dues visites s'hi va poder trobar cap *Bathysciinae* ni tan sols cap resta.

Captures:

5-XI-68

Braquícers
Nematòcers
Gastròpods: *Cepaea nemoralis*,
Zebrina detrita.
Coleòpters: *Hadrocarabus*
problematicus Herbst.
10-VI-73
Nematòcers
1 Tricópter.

SOBRE EL TERME «CARICAU»

Des de la primera vegada que ens el van dir ens va intrigar el nom de Caricau que la gent de Bonança donaven a un avenc. Aviat el relacionarem amb un avenc de França citat a les «Énumération de grottes visitées» de JEANNEL:

«Aven le Garagaï»

Situé dans le bois de Gourdon, près du chemin muletier qui conduit du Bar à Gourdon, commune et canton du Bar, département des Alpes Maritimes, France.»(*)

Les recerques per a esbrinar la procedència d'aquest curiós nom per a designar una cavitat subterrània no es feren esperar i així poguérem trobar en un documentat article de VIOLANT I SIMORRA, 1936, l'explicació en la seva detallada definició dels molins fariners: «... i la desembocadura de l'aigua anomenada caco.» «El caco a Torressassana és anomenat «carcau».

(*) La relació sembla evident i interessats ja pels molins moguts per l'aigua trobarem que el *carcabà* és el recinte subterrani on està situat el *rodet* que ha de moure la mola. També al Diccionari català-valencià-balear d'ALCOVER, A., i MOLL, F. de B., hi podem trobar la definició dels termes *carcabà*, *carcau* i *caricau*.

(*) La reunió d'aquesta col·lecció (que sembla la més important del món que es coneix actualment) ha estat possible gràcies a la tasca impressionant de ZARIQUIEY —que morí el 1965— i ESPAÑOL, que des de començaments de segle hi han dedicat una importantíssima part de llurs vides, i també al català resident a París Jaume Negre, que ha deixat la seva col·lecció de *Bathysciinae* en dipòsit al Museu, i àdhuc també a l'autor, que en qüestió de temps dedicat no es pot comparar amb els precedents, que hi han esmerçat quasi tota la vida, però que en labor sobre *Bathysciinae* ja ultrapassa els vint anys.

(*) Podem prendre en consideració tota la Península Ibèrica, car els *Bathysciinae* no viuen a Portugal i això ens permet referir-nos a tota l'àrea colonitzada per aquesta subfamília sense haver de recórrer a «la Península Ibèrica excepte Portugal», de la mateixa manera que hi ha qui, quan pot, procura evitar referir-se a les «provincies» catalanes.

(*) JEANNEL, R. et RACOVITZA, E. G. 1912. Énumération des grottes visitées. 1909-1911 (4ème série).

Archives de Zoologie Expérimentale et Générale, T. IX (n.º 5).

(**) VIOLANT I SIMORRA, R. 1936. La indústria casolana del pa al Pallars Sobirà. Impr. Col. lect. «Sant Sadurn d'Anoia», 104 pag.

GEOLEGS I EXCURSIONISTES PRIMICERS DE LA GEOLOGIA CATALANA

per Lluís Solè Sabarís

Malgrat viure bon xic apartat de les vostres activitats, m'hauria estat difícil refusar l'amable invitació del nostre president d'ocupar enguany la tribuna de la festa tradicional de sant Jordi. No m'hi podia negar, si més no per *motius* d'agraïment.

Ara fa una cinquantena d'anys i escaig, encara estudiant feia poc arribat a Barcelona, vaig ser invitat pel meu professor Marcet Riba a acudir a un curset organitzat pel Centre, el qual professaven ell mateix i en Pau Vila. La primera lliçó del curset i les conferències que seguien tenien lloc a la saleta que hi ha a la planta noble, davant de les columnes del temple romà, on després hi hagué la secretaria, aleshores ocupada per una taula llarga i uns armaris amb safates plenes de minerals i fòssils, petit museu, avui desaparegut, la instal·lació del qual inauguràvem aquell dia. Allí, aleshores i en dies successius, vaig entrar en contacte per primer cop amb una sèrie de personatges que la fotografia publicada en el Butlletí del Centre em permet recordar: Maspons i Anglases, Pau Vila, Bataller, Gonçal de Reparaz, Marcel Chevalier, entre d'altres.¹ Eren la majoria homes de 35 a 50 anys, una bella mostra del que algú n'ha dit la generació de la mancomunitat o, si voleu, en termes dels literats, la generació del modernisme. Sota la direcció del Dr. Marcet, dibuixàrem uns quants talls geològics del voltants de

Barcelona i del Vallès i realitzàrem unes excursions en un parell d'autocars descoberts, com els Fords antics, propis de l'època. Això per a nosaltres, estudiants, ens serví de complement a unes classes excessivament teòriques donades a la Universitat. Aquell curset decantà definitivament la meua vocació i potser la d'algun oient més i va ser el fonament de la meua vida professional i de les meues afeccions. Ja veieu, doncs, si en tinc de motius d'agraïment al Centre. Pocs anys després hi donava les meves primeres conferències i hi publicava alguns dels meus articles primerencs.

Aquell curset que ara m'he permès de recordar, no era una excepció; venia a continuar la trajectòria cultural del Centre, iniciada, amb un nom o altre, des que es fundà l'any 1876 la benemèrita «Associació Catalanista d'Excursions Científiques».² Des de la seva creació, l'entitat restà vinculada a la vida cultural de Catalunya i en molts moments en fou el seu foc inicial. N'hi hauria prou per a demostrar-ho l'enumeració de les activitats desplegades, les llistes de conferenciants, la relació de monuments salvats de la destrucció o de l'abandó, com el monestir de Ripoll, les llistes de presidents o simplement de socis, en les quals figura tota la intel·lectualitat catalana. Però no és d'això, sobradament conegut, del què ara vull parlar-vos, sinó d'una activitat

estretament relacionada amb els primers temps del Centre i gairebé nascuda amb l'excursionisme: la Geologia.

Geòlegs i excursionistes, com d'altres naturalistes, han estat sempre companys de corrieres muntanyenques i començaren aviat a trescar per les nostres serres, moguts els uns pel seu afany de saber i tots ells per amor a la seva pròpia terra i a la natura.

La primera missió que s'imposà l'excursionisme fou la descoberta de la muntanya. Una aventura, ara difícil d'imaginar, que exigí l'esforç d'un parell o tres de generacions i que per algunes grans serralades encara no ha acabat del tot. Quan actualment un bon jeep us permet de pujar còmodament al Puigmal o a altres cims pirinencs o almenys us deixa al peu mateix d'agulles i crestes esportellades; quan disposeu de bones carreteres i camins forestals per a travessar i córrer per tot el Pirineu; quan arribeu en una sortida familiar diumengera, a pocs metres del cim del Montseny, si us han deixat lloc per a aparcar; quan si més no, disposeu de bons mapes topogràfics de qualsevol serralada o amb poques hores de vol podeu obtenir una bona cobertura de fotografies aèries que us permetrà transformar automàticament, amb l'ajuda dels moderns aparells restituïdors, en un bon mapa fidel i detallat. Quan compteu amb tots aquests recursos, és difícil comprendre,

amb la nostra mentalitat d'avui, com veien la muntanya els nostres avis, fa tan sols 150 anys enrera i l'esforç que ha significat la seva descoberta.

Els pobles muntanyencs vivien reclosos i isolats dintre de les seves valls; tot el més comunicaven amb els habitants de les valls veïnes del seu món a través dels coll altersos, servits per camins de ferradura, car moltes valls pirinenques no han conegut el carro fins al temps de l'automòbil. A Cerdanya, per exemple, fins fa pocs anys, gran part del proveïment es feia mitjançant llargues corrues d'animals de bast des de Bellver a Bagà a través del coll del Pendís. A la Vall d'Aran el port de Viella, a 2.224 m, cobert de neu la major part de l'any, el travessaven centenars de caps de bestiar per anar a les fires del Pallars. La circulació a muntanya era lenta, limitada als camins difícils i arriscats.³ Els exèrcits que la creuaven s'havien de valer de pràctics locals, car ni es disposava de mapes, ni es coneixia l'alçada de les serres. Del Pirineu, per exemple, a finals del segle XVII o començament del XVIII, se'n sabia tan poc com en temps de Plini el Vell. D'altra banda, es creia que la muntanya era difícilment practicable, a causa que provocava trastorns de la respiració humana, i estava embolcallada de llegendes terrorífiques. El metge barceloní Clarassó, el 1738 escriu sobre els llacs de Cerdanya: «Asimismo haya uno a tres o cuatro horas de Puigcerdà con las mismas circunstancias que el de Carlit nombrado Malniu junto al lugar de Guils, en cuyos estanques hay lo raro tan celebrado que arrojándoles grandes piedras se oyen ruidos y gritos, como elevándose después vapores y exhalaciones malignas de que se forman nubes horribles y sucesivamente truenos, rayos y piedra con pasmosa tempestad».⁴

Als Alps fou el ginebrí Horace-Benedict de Saussure (1740-1799) qui a finals del segle XVIII escalà el Montblanc, al Pirineu destaca el cèlebre Ramond de Carbonières (1753-1822) amb la seva ascensió al Mont Perdut l'any 1802, però l'Aneto no fou assolit fins el 1843.

Però àdhuc les muntanyes més assequibles, com els dorsos suaus de Gredos i Guadarrama, malgrat estar a les portes de Madrid, fins fa pocs anys que els naturalistes, sobretot els geòlegs i els amics de la «Institución Libre de Enseñanza», no els donaren a conèixer als madrilenys. I ben a prop de Barcelona, els cims del Montseny on avui podeu anar-hi en poc temps i en cotxe, no foren mostrats per Artur Osona fins al 1879, als novells socis de la nostra entitat excursionista com a

«muntanya tan desconeguda com admirable». I gairebé pel mateix temps (1882), el canonge Almera en fer el mapa geològic de la muntanya d'ametistes es creu obligat a fer consideracions semblants⁵: «esta elevada montaña, mas no han llegado todavía, por desgracia, a ser patrimonio del pueblo culto las innumerables bellezas que en su terreno encierra, ni los atractivos que convidan a visitarla y a estacionarse en ella durante el verano». Però cuita a afegir: «Guardémonos de visitarla y de trepar por ella durante los rigores del invierno...» I de tot això fa tot just un centenar d'anys escàs.

Les primeres representacions cartogràfiques

El primer pas per a conèixer un país qualsevol, sobretot muntanyós com Catalunya, és arribar a obtenir una representació cartogràfica adequada. Per això, potser abans que els propis naturalistes havien començat els cartògrafs. Però els primers mapes del Pirineu, per exemple de la meitat del s. XVIII fins a mitjan XIX, són encara esquemàtics, purament mapes de camins amb uns quants noms de poblacions potser un xic més abundosos en els dos sectors extrems de la serralada, per ésser llocs de pas recorreguts pels militars en les darreres guerres. En canvi, manquen les altures, la xarxa hidrogràfica és molt elemental, reduïda als rius més importants, i la situació geogràfica dels punts representats, a voltes errònia per manca de determinacions geodèsiques correctes. Així apareixen els Pirineus en el mapa de Roussel (1720), el qual, com tots els francesos de l'època, té el sud a la part de dalt del mapa, per ser mirat en direcció a Espanya, per si és que hom pensava invadir-la o defensar-se'n;⁶ la serralada es redueix a

una cresta esquemàtica per on passa la frontera i de direcció sovint equivocada, unes vegades orientada d'est a oest i d'altres de nord a sud, però sense cap cota. El desconeixement és tan gran que molts geògrafs de l'època consideren que totes les muntanyes de la península Ibèrica són simples branques derivades del Pirineu. La tècnica de representació emprada en aquestes cartes és semblant a la del primer mapa detallat de Catalunya, que és el de Josep Aparici, natural de Caldes de Montbui, publicat també el 1720, en el qual el Pirineu està representat per una espècie de matons cònics vistos de perfil, un xic més alts que els que hi ha escampats per la resta de Catalunya.⁷

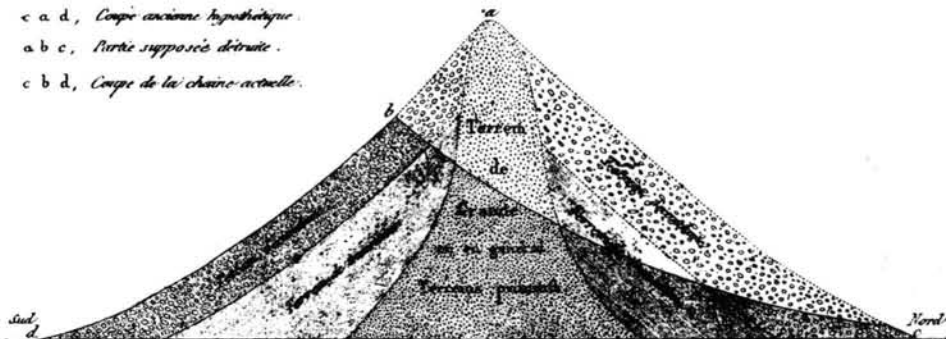
Fins a finals del segle XVIII (1786-1796) no es nomena una comissió hispano-francesa per a realitzar mesures de triangulació geodèsica i baromètriques, tasca que s'emprengué aviat, fixant les coordenades de 500 a 600 punts i l'altura de 95 cims de la meitat occidental de la serralada, fins al Mont Perdut. Però les guerres napoleòniques interromperen la continuació dels treballs.⁸

Las determinacions existents permeteren al francès Chaussenque⁹ la publicació, el 1834, d'un primer mapa del conjunt de la serralada, compresos ambdós vessants, sense cotes i en el qual es dona l'orientació de les carenes en funció de la xarxa hidrogràfica, en forma semblant als mapes de carenes emprats pels excursionistes. Els mapes espanyols dels germans López (Juan i Tomás), de mitjan segle XIX (1816 i 1835), no representen un guany gaire considerable. Més detallats, però encara amb poques cotes, són els conjunts provincials de Coello (1851-63), el full dels quals, corresponent a Lleida, restà inèdit i es conserva a l'arxiu del Centre Excursionista de Catalunya. I també

Un primer assaig d'interpretació de l'estructura geològica del Pirineu, segons els geòleg anglès Charpentier. (1823).

*Coupe transverse de la chaîne des Pyrénées.
destinée à représenter la dégradation qu'on procède à l'érosion.*

a d, Coupe ancienne hypothétique.
a b c, Partie supposée détruite.
c b d, Coupe de la chaîne actuelle.

només és planimètric el Mapa Itinerario de España, publicat entre 1897 i 1915.¹⁰

A França, reprenent el vell somni de Napoleó de disposar d'un bon mapa que substituís l'antic de Cassini, s'havia iniciat el 1818 un mapa a escala 1:80.000, en el qual les altures vénen donades per cotes nombroses i el relleu està representat pel sistema de «hachures» o línies de pendent. Els fulls corresponent a la frontera amb Catalunya es publiquen a mitjan segle passat entre 1857 i 1866, però, com tots els publicats, tenen per nosaltres l'inconvenient de deixar en blanc l'altimetria de la part espanyola.

Però a final de la segona meitat del segle XIX es produeix un fet important i de gran transcendència per a la cartografia pirinenca amb l'aparició dels cartògrafs excursionistes. Els noms de Prudent, Wallon, Saint-Saud i Schrader restaran units a la coneixença de l'alta muntanya pirinenca i gràcies a la seva obra es començà a conèixer tant el vessant nord com el sud.¹¹

Els mapes de Schrader, per exemple, són d'una alta qualitat de dibuix, únicament comparable als millors mapes moderns. Amb ells aviat s'arriba a la conclusió de la dissimetria de la serralada, de més forta pendent en el vessant nord que en el sud, al contrari del que es creia, per comparació amb els Alps. Així mateix es conegué el predomini del tipus de valls transversals i la manca de grans valls longitudinals que la fan tan impenetrable o més que els Alps.

El primer mapa espanyol d'una part del Pirineu català no apareix fins al 1929, esc. 1:50.000, que és el full de Benavarri.

Les primeres observacions geològiques al Pirineu

Gairebé simultàniament amb els cartògrafs o estalonant-los apareixen els naturalistes, sobretot geòlegs i botànics. Als Alps, un dels capdavanters de la geologia de l'època, Saussure, el primer escalador del Montblanc, publica la seva famosa obra «Voyage aux Alps» (1776-1799) i estableix el mètode científic de recerca de la muntanya, la qual cosa li ha valgut el qualificatiu de Descartes de la muntanya. Tot just una dotzena d'anys després el segueix de prop el savi geòleg català Carles de Gimbernà, qui dreça el primer mapa geològic de les muntanyes suïsses (1803) i dóna una impressió lírica de la seva ascensió a la zona del Saint Gothard.¹²

Al Pirineu, el cèlebre botànic Joseph Pitton de Tournefort, autor d'una classificació de les plantes, molt emprada aleshores, havia ja visitat els

Inauguració a Vilassar de Mar, el 24 de juny de 1977, del monument dedicat al Dr. Almera, fill de la població. (Foto Llobet.)

Pirineus i Catalunya el 1681 i repetit les seves herboritzacions a Espanya el 1685 i 1688.¹³ Però, en general, les observacions geològiques comencen més tard. El metge francès Guettard (1715-1786), que acompanyava en els seus viatges el duc d'Orleans, recollí moltes dades sobre minerals, roques i fòssils, que després assenyalava en el seus mapes.¹⁴ També figuren entre les primeres observacions pirinenques les de Monge i Arcet (1774 i 1776) i les de Dolomieu (1782), el gran amic de Saussure i mestre del nostre Gimbernà i en honor del qual es batejà la regió alpina de les Dolomites. A la mateixa època l'enginyer francès Picot de Lapeyrouse (1781-86) havia publicat uns estudis paleontològics del Pirineu. Però el gran esforç, continuat durant quaranta anys, es deu sobretot al clergue Pierre Bernard Palassou (1745-1830) qui el 1782 publicà un assaig sobre mineralogia del Pirineu francès, acompanyat de 8 mapes i diversos talls geològics; en el seu honor es dóna encara avui el nom de pudingues de Palassou als conglomerats de tipus montserratí, tan abundants a Catalunya.¹⁵ Passumont, entre 1787 i 1797, s'ocupà també de la serralada seguint les idees de l'alemany Werner, considerat un dels pares de la Geologia; com ell, creu que el granit és una roca sedimentària formada per deposició en el mar.¹⁶ Sens dubte el primer intent d'interpretació del conjunt de la serralada és obra de l'anglès John Charpentier, el qual treballà durant quatre estacions al Pirineu i publicà el 1823 una obra que durant molts anys fou la síntesi vàlida i una de les obres més importants del seu temps; fou deixeble de Werner,

estudià els Alps i fou sobretot un gran glaciòleg.¹⁷ A la primeria del segle XIX comença l'alpinisme als Pirineus. S'ha dit que la història del Pirineu, o millor dit del pireneisme, comença amb Ramond de Carbonières, ja que abans d'ell només es pot parlar de prehistòria. Ramond, curtit per les expedicions als Alps, és el gran entusiasta del Pirineu i el 1802 assoleix escalar el Mont Perdut que aleshores es discutia si era o no el cim més alt de la serralada.¹⁸ No era solament un alpinista, sinó un naturalista interessat per la botànica i la geologia. Pujant al Mont Perdut, en arrapar-se a les parets del rocam, hi descobreix amb gran sorpresa unes ostres i uns coralaris, fòssils marins, en lloc de trobar-se amb el granit i terrenys paleozoics que, segons les idees de l'època, havien de formar l'eix de la serralada. Aleshores, segons les teories de l'alemany Werner, pare de la teoria neptunista, les serralades eren considerades com una mena de carener residual de l'escorça antiga de la Terra, el qual no hauria estat mai recobert per les aigües del mar; aquestes, en anar-se retirant cap a les profunditats oceàniques, a causa d'enfonsament de les conques marines, haurien deixat a banda i banda de la carena dipòsits cada vegada més moderns. En aquella època no es creia que les serralades s'haguessin format a conseqüència de plegaments de l'escorça terrestre i les valls eren considerades com a solcs submarins formats per les aigües del mar en retirar-se; la configuració de la Terra es devia, doncs, al flux i reflux de les aigües del mar. Amb la troballa de Ramond al Mont Perdut, s'esfonsava la teoria neptunista, la qual començava a desacreditar-se amb las observaciones

dels geòlegs francesos, com Guettard, sobre l'origen del basalt, que Werner considerava encara com a un sediment d'origen aquós.

La gesta de Ramond despertà gran expectació a Toulouse i provocà l'emulació d'un altre geòleg francès, Pierre-Louis Antoine Cordier (1777-1861), qui el mateix any pujà al Teide i intentà l'escalada de la Maladeta, arribant a prop del cim.¹⁹ El propi Cordier ens ha deixat una de les primeres descripcions geològiques del salí de Cardona (1816).²⁰

Les expedicions són ara cada cop més freqüents i els alpinistes s'afanyen a escalar els cims importants. Els primers en pujar a l'Aneto foren un rus i dos francesos, l'any 1843. Un dels nostres antics consocis Ramon Arabia i Solanas pren part el 1880 en una ulterior ascensió al Mont Perdut, ressenyada en el primer número del Butlletí de l'«Associació Catalanista d'Excursions Científiques», acompanyat de 22 companys i 36 «porteurs». Almenys són les primeres ascensions ressenyades històricament. El bibliòfil tolosenc Henri Beraldi (1898-1904) ens ha deixat en 7 volums un rigorós registre amb la descripció de les gestes dels cents primers anys de pirineisme²¹. Si més no de les ascensions registrades històricament, que no són les úniques, però sí les conegudes. Perquè, quantes epopeies ignorades deu haver-hi dels anònims pastors i muntanyencs que arriscaren la seva vida per escalar uns cims propers i després feren de guia als primers muntanyencs!

En l'aspecte geològic, en l'estudi del Pirineu es produeix al voltant dels anys 30 un canvi notable. D'una banda, la serralada va essent cada cop més coneguda amb l'aparició dels primers mapes confeccionats pels pirineïstes francesos i, de l'altra, les observacions fetes pels geòlegs anteriors obren pas a una nova interpretació. És possible presentar ja un primer assaig de mapa geològic del conjunt del Pirineu, el qual s'intenta estendre pel vessant sud menys conegut encara. S'ha comprovat l'existència del mateix tipus de fòssils en la plana d'Aquitània que als cims de tres mil metres, com el Mont Perdut, i que per tant degueren viure originàriament en el mar a profunditats semblants. Ja ningú no admet que les capes del terreny s'hagin dipositat originàriament inclinades o verticals, tal com es veuen actualment a la muntanya. S'interpreta ara correctament la significació del granit com a una roca eruptiva, igualment que les ofites, tan abundants al Pirineu, roques que apareixen recobertes per materials d'origen marí molt més moderns. Tot plegat obliga a pensar als

Inauguració a Vilassar de Mar, el 24 de juny de 1977, del monument dedicat al Dr. Almera, fill de la població. (Foto Llobet.)

geòlegs francesos Elieue de Beaumont i Dufrenoy, que les serralades no es deuen a l'enfonsament de les conques oceàniques i a la consegüent retirada de les aigües del mar, com pretenien Werner i els seus seguidors, els neptunistes, sinó pel contrari, a un aixecament, a manera de gegantines butllofes, produïdes pel foc central i les roques eruptives de l'interior de la terra. Sorgeix la hipòtesi dels cràters de «soulèvement» i en funció d'ella, alguns com Durocher i Leymerie²², fins a mitjan segle passat interpreten encara els circs glacials com a cràters volcànics.

La teoria de l'aixecament no durà gaire temps, car aviat es produeix una polèmica que a França s'allargarà durant més de trenta anys, fins a deixar pas a la teoria que interpretarà les serralades com a plegaments de l'escorça terrestre.

La geologia catalana i l'excursionisme

Al nostre país les exploracions anaven molt més endarrerides, possiblement a causa de la supressió dels estudis universitaris barcelonins, del baix nivell científic de la universitat de Cervera i dels trastorns polítics de tot el segle XIX.

El citat metge barceloní Tomás Clarassó²³ ens ha deixat un text, exhumat per Josep Iglésies, sobre la història natural de Catalunya. Sobre el Pirineu es limita a dar una relació de localitats interessants pels seus minerals, roques aprofitables i aigües minerals; en l'aspecte doctrinal, discuteix encara la correcta significació de les «pedres figurades» o fòssils i recull fantasies sobre alguns llacs del Pirineu. De finals del segle XVIII disposem dels textos del gallec Cornide

Saavedra (1734-1803), il·lustre naturalista que descriu el Pirineu²⁴ valent-se de les observacions esmentades de Guettard i es limita a enumerar algunes explotacions mineres.

A la primera meitat del segle XIX a l'Acadèmia de Ciències²⁵ s'havia començat a fer geologia, particularment, en Comas i en Llobet i Vall-llosera (1769-1862); aquest darrer, exiliat a Montpeller en temps de Ferran VII, en retornar comença l'any 1835, al casal de la Rambla, els primers cursos regulars de Geologia. En aquesta època es presenten a l'Acadèmia les primeres comunicacions geològiques, algunes de les quals fan referència a jaciments miners del Pirineu, preòcupació agullonant en els moments de l'expansió industrial. Però aquestes comunicacions dels peoners catalans són simples observacions locals d'escàs valor per a la interpretació geològica del conjunt de la serralada.

D'altra banda, en els darrers 25 anys del segle XIX s'havia començat a treballar a Madrid en la confecció del mapa geològic d'Espanya²⁶, i això fa que alguns enginyers de mines iniciïn llurs recerques aquí. A Catalunya aquesta època adquireix unes característiques particulars. La proximitat de la frontera facilita que alguns treballs francesos desbordin la divisòria política i s'estenguin cap a l'interior de Catalunya, afavorint el progrés de la geologia nostrada, la qual rebrà des d'aleshores la influència estimulante de la geologia francesa, com amb els treballs de Vézian²⁷ i Carez²⁸.

En un estudi anterior²⁹ he distingit tres períodes en el desenvolupament de la història de la geologia catalana, el

primer abans del 1874, un segon assenyalat pels treballs d'Almera i Vidal i un tercer posterior al 1910, amb la creació de la Secció de Ciències Naturals de la Universitat de Barcelona.

De manera que l'obra de l'excursionisme científic s'escau precisament en el segon període, el qual va, doncs, del 1874 al 1910. Els fets principals d'aquesta segona època es caracteritzen per l'actuació d'Almera i Vidal i de Font i Sagué, la creació del Centre Excursionista de Catalunya i la seva obra inicial, el començament de l'obra del mapa geològic de Catalunya i la celebració el 1898 a Barcelona, de la reunió extraordinària de la Société Géologique de France que portà a la nostra ciutat el bo i millor de la geologia del país veí atret pels treballs dels nostres geòlegs.

Tant els treballs antics de la part francesa com els posteriors de la part espanyola són de dos tipus. Els més, són observacions molt localitzades, especialment sobre punts d'interès miner, i els altres són de caràcter més general, que afecten la interpretació del conjunt de la serralada, com els que hem vist de Charpentier, Dufrénoy i

Elieu de Beaumont, o bé l'estructura d'un sector regional més o menys extens i que serveixen de suport a les interpretacions generals. Però tant els uns com els altres són molt escassos pel que fa referència al vessant sud. De manera que, en començar a treballar els nostres geòlegs a la segona meitat del segle XIX, com Ezquerria del Bayo, Maestre, Maureta, Mallada i els catalans Bauzá, Vidal i Carreras, Silví Thos i Codina, es trobaren amb poquíssims estudis anteriors en els quals recolzar llurs recerques i hagueren de començar pel principi, i per això la seva obra és més meritòria. Els seus únics punts de suport en el Pirineu català eren pràcticament els dels pocs geòlegs francesos que havien començat a treballar-hi, com Leymerie a la vall del Segre (1869), i els talls i observacions generals de Verneuil, Collomb (1852) i Keysserling (1861)³⁰.

Així, quan Ezquerria del Bayo presenta el 1850 el primer mapa geològic de la Península, es pogué recolzar en tants pocs punts que encara atribueix les nostres serralades granítiques i paleozoiques de la costa als terrenys terciaris; quant al Pirineu, es limita a

eixamplar cap al sud la faixa de terrenys secundaris. Per la seva part, Botella,³¹ en la seva síntesi de conjunt d'Espanya, es constitueix en defensor de les idees ja superades de Dufrénoy i Elieu de Beaumont, i Maestre es limita a estudiar alguns jaciments miners de Catalunya i Aragó.

Els primers treballs veritablement seriosos a Catalunya són els del mallorquí Felip Bauzá³² que, com Ezquerria del Bayo, pertanyia a la trentena d'enginyers de mines que s'havia format a l'escola de Mines de Freiberg, amb el gran Werner, i que tant havia de contribuir a la transformació de la geologia espanyola. Però dissortadament les seves ocupacions administratives li impediren de completar els treballs sobre tres províncies catalanes, els quals restaren en gran part inèdits. No he pogut consultar més que l'original del seu mapa de la província de Girona, que he trobat entre els papers vells d'en Vidal, i el qual representava una positiva contribució a la geologia gironina, l'obra de Bauzá fou ampliada posteriorment per Lluís Marian Vidal a Girona, per Mallada a Tarragona i per Maureta i

Thos Codina a Barcelona. El coneixement del Pirineu lleidatà es deu exclusivament a Vidal i el de les terres aragoneses de la província d'Osca a Mallada.

Altrament, amb la creació del Centre, al costat de l'obra arqueològica, folklòrica, geogràfica, etc., hi abunden les aportacions geològiques de molts dels nostres antics consocis. Podríem citar les troballes paleontològiques de Pere Alsius (1839-1915) a Banyoles, de Clua a Tàrraga i els noms de Bolós, Novelles (1874), Bofill i Poc (1846-1929), i els treballs de Palet i Barba (1872-1953) i Jacint Elias (1856-1945), al Vallès, Amador Romani (1876-1930), Albert Carsí.³³

Però l'època d'or de la geologia del Centre s'inicia l'any 1896, amb dues figures cimeres: Lluís Marian Vidal i Carreras i Norbert Font i Sagué. Ambdós pertanyien a la generació anterior a la que vaig conèixer en aquell curset que he recordat al començament i posterior a la majoria de peoners que ara acabo de citar. És la generació que s'ha anomenat del 1892 per comparació amb la literària de l'època. Aquella generació que havia viscut la pèrdua de les darreres colònies americanes i l'embrutiment polític del caciquisme, que tan bé ha retratat el geòleg Lucas Mallada en els seu llibret «Los males de la patria»,³⁴ recentment reeditat.

Ambient social que encomanà a molts un pessimisme esterilitzant i a d'altres un depurat sentit crític que els portà a treballar pel país. En l'aspecte geològic és una generació admirable que sense mitjans i sense ambient realitzaren l'obra colossal del primer mapa geològic detallat del nostre país, a escala 1:400.000. A Catalunya aquesta generació rep l'impuls del nostre patriotisme romàntic, que és l'ànima del Centre i de totes les empreses catalanes d'aquella època.

Vidal és la gran figura geològica d'aquest temps, de prestigi internacional. Ocupà la presidència del Centre i sembla que cridà el jove seminarista Font i Sagué al seu costat per iniciar un curset de geologia. Font començava a formar-se al costat d'un altre geòleg eminent, el Dr. Jaume Almera i Comas (1845-1919), professor del Seminari. Però Almera era, humanament, el revers de la medalla d'en Vidal, amb el qual a l'Acadèmia de Ciències tenia sovint discussions no sempre amistoses, però correctes, que havien començat amb el primer discurs d'entrada d'en Vidal, el qual sostenia un criteri distint al d'Almera sobre l'edat dels terrenys rojos de la base del Terciari. Almera era curt de paraules, un xic sorrut, però tot un caràcter enèrgic i emprenedor, i sobretot un treballador infatigable, al qual es deu la

creació del museu de geologia del Seminari (1874) i els primers mapes geològics detallats d'Espanya, els d'una bona part de la província de Barcelona, els quals avui encara tenen valor.³⁵ Assenyala el seu lliurament al treball una anècdota que ens conta un nebot seu, que sovint, en tancar la farmàcia que tenia al carrer Xuclà, l'anava a recollir al Seminari per acompanyar-lo a casa seva, que era al carrer de Sacristans, davant de la catedral. Molts dies a casa, després de la jornada de treball de la tarda que començava amb la sessió del cor a la catedral, de la qual era degà, i de les hores de treball científic al Museu, que acabaven a quarts de nou, en arribant a casa, sovint baixava al carrer per seguir estudiant a peu dret, a la llum d'un fanal de gas que hi havia prop, cosa que no li permetia la defectuosa il·luminació casolana d'aquell temps. Una altra anècdota indicadora del seu caràcter, es donà quan esent ja sacerdot volgué passar a la Companyia de Jesús, per la qual cosa anà a demanar una entrevista amb els jesuïtes, però en fer-lo esperar molt, Almera, home enèrgic i de caràcter, se n'anà empipat i ho deixà córrer; més tard li feren saber que ho havien fet per provar-lo, i que no servia per jesuïta, ja que no tenia prou paciència.

La tercera i última anècdota,

Marià Faura i Sans, destacat geòleg, deixeble del Dr. Almera i mestre de Font i Sagué.

demonstrativa dels seus sentiments, és quan promogué un conflicte amb motiu de la processó de Corpus, essent president de la Mancomunitat Prat de la Riba. Li demanaren que posés la bandera catalana al cim de la catedral, petició acceptada per Almera com a degà, però que fou mal vista per algunes autoritats, entre elles el governador civil, que era valencià, i àdhuc per alguna corporació local, algunes de les quals, després de retre acatament al Santíssim, es retiraren de la processó, amb gran sentiment del bisbe Dr. Reig.³⁶ De jove havia format part del grupet de capellans catalanistes, aleshores tingut per progressistes, anomenat «la colla dels minyons», al qual pertanyien el canonge Cullell, Torres i Bages i Verdaguer. Ens consta que Verdaguer acompanyava sovint el Dr. Almera en les seves corrieres geològiques pels voltants de Barcelona, com ho demostren els seus coneixements de toponímia barcelonina i àdhuc la documentació geològica sobre la comarca, reflectides en la seva Oda a Barcelona.³⁷ La mateixa preparació es revelà més tard en els poemes Canigó i Atlàntida. Almera té algunes publicacions, poques, en català, però el seu treball seriós i rígidament científic el deuria tenir menys identificat amb l'abrandament patriòtic i l'entusiasta dispersió del seu deixeble Mn. Font i Sagué. Havia ingressat al Centre el 1878 i l'any 1887 hi presentà ja un projecte d'estudi de geologia pura i aplicada de Catalunya, però, acaparat per la seva gran labor científica, no en fou mai un col·laborador assidu.

En Vidal (1842-1922) era ben diferent de l'Almera. Alt, ben plantat, un home

de món, de posició benestant, mecenas generós; un extrovertit garlaire, disposat a fer bromes si calia, que participava de l'abrandament literari i patriòtic de Mn. Font. A la Universitat es conserven els seus quaderns de l'època d'estudiant a l'Escola de Mines de Madrid, entre els quals hi ha el de la classe de matemàtiques, que potser li resultaven avorrides; el cert és que les planes amb fórmules i demostracions de geometria analítica, contenen estrofes de l'Aribau i de cites de Descartes, amb inscripcions com aquestes: «Patria amada / Catalunya / seràs sempre mon amor», i més enllà un Visca Catalunya, que em penso que no tenen res a veure amb les matemàtiques!³⁸

Les primeres expedicions pirinenques d'en Vidal deuren començar al voltant del 1870, car si més no el trobem trescant pel Berguedà l'any 1871. Iglésies en la seva summa de l'excursionisme a Catalunya (1964), ens descriu tres temptatives d'en Vidal a la Pica d'Estats el 1893, les quals demostren el seu tremp d'excursionista, recompensat finalment amb l'escalada assolida el 1895.³⁹

Si Vidal representa en el Centre el rigor científic, Font i Sagué és qui fa sobretot una labor eficient de proselitisme i de divulgació. Amb l'entusiasme de la joventut, amb la força del seu verb, arborat pel patriotisme, arrossegava tothom. Primerament en les exploracions espeleològiques, algunes de les quals es converteixen en veritables esdeveniments, a voltes presenciats per centenars d'espectadors que veien desaparèixer aquell capellànet, esprimatxat i d'ulls vius, en les pregoneses dels avencs misteriosos, embolcallats per la llegenda i la fantasia, que escrivia sovint articles arborats a «La Veu» i en altres publicacions catalanistes. Després, en inaugurar els cursos de geologia que es donaven al Centre, congregava també centenars de persones, que a voltes abans d'entrar al treball, en aquell temps que a Barcelona els comerços i els despatxos obrien molt aviat, ja se'ls havia endut a Montjuïc o a Collcerola a buscar minerals i fòssils amb els quals anava formant la col·lecció geològica del Centre.

Iglésies, que ha escrit també una monografia biogràfica de Font i Sagué, ens conta que durant la Setmana Tràgica retornà en plena foguerada a Barcelona, i era l'únic capellà que gosava anar pel carrer amb els seus hàbits. I encara es podria afegir que, poc temps després, fou l'únic acceptat per Ferrer i Guàrdia en la seva cel·la de condemnat a mort. Font i Sagué morí

J. R. Bataller, destacat paleontòleg, d'excursió al Gorg Blau, quan ja tenia una cama amputada.

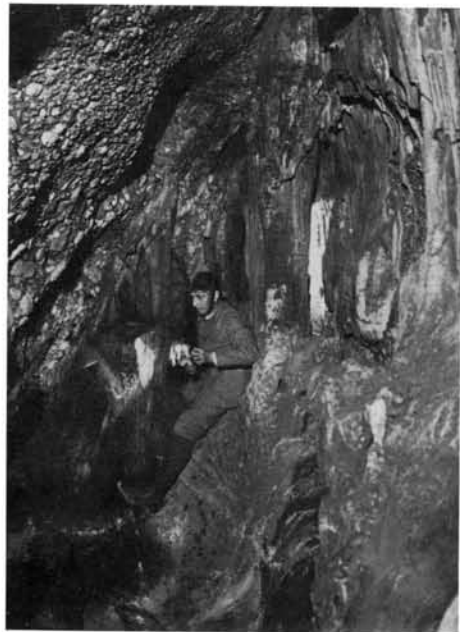
massa jove, als 36 anys. La desena escassa d'anys d'activitat geològica no fou suficient per a assolir ni la densitat de producció de l'Almera, ni la maduresa d'en Vidal. L'empenta empresa feia esperar que seria el gran continuador de l'obra de l'Almera, però la recerca científica requereix temps i pausa.⁴⁰

El paper científic tant diferent d'aquests tres geòlegs em recorda aquelles paraules de Louis de Broglie⁴¹ quan diu: «La investigació científica i tècnica exigeix per al seu progrés la col·laboració d'obers de qualitats diferents; d'aquells que portats vers les idees generals són aptes per a imaginar concepcions noves, percebre harmonies amagades i lleis insospitades; d'aquells altres que pacients i metòdics saben efectuar llargs i àrids càlculs o prosseguir en el laboratori meticuloses experiències; i d'aquells, en fi, que hàbils en saber manejar la matèria, saben pressentir les possibilitats que ofereix a la nostra acció; tots, naturalment, són inventors i enginyosos».

Els cursos de geologia i els Estudis Universitaris Catalans

El 1904 Font i Sagué comença al Centre els seus cursos de Geologia aplicada a Catalunya, amb la col·laboració, en la part de Geografia Física, de Francesc Novellas, que fou un dels fundadors i president de la Institució Catalana d'Història Natural. Aleshores aquestes ensenyances no es donaven a la Universitat, car no hi havia la Secció de Ciències Naturals, la qual no es creà fins al 1910, coincidint precisament amb l'any de la mort de Font i Sagué.

Amb l'objecte de suplir les

deficiències universitàries s'havien creat l'any anterior les càtedres de Dret català i Història, el 1904 y la de Literatura i el 1905 la d'Arquitectura catalana, amb professors tan qualificats com Carreras Candi, Puig i Cadafalch i Rubió i Lluch.⁴² Aquest ensenyaments de cultura catalana havien sorgit en el Centre, i algunes d'aquestes matèries, entre elles la Geologia, s'impartien allí mateix i altres a l'Ateneu Barcelonès. S'organitzaren amb el nom d'Estudis Universitaris Catalans, sense cap protecció oficial, car el Ministeri, que havia tardat dos anys en contestar la proposta d'incorporar aquestes ensenyances a la Universitat, al·legà que «el catalán no era lengua oficial en España y que no existían en Europa universidades bilingües»⁴³.

Els cursos de geologia continuaren des de 1905 en la mateixa forma, amb la incorporació accidental d'altres professors, com Marcel Chevalier, Comas i Solà, Adán de Yarza, Albert, Carsi, etc. Entre els papers de Mn. Font he trobat la llista d'alumnes matriculats el curs 1909-1910, que fou el darrer que es donà; hi figuren onze alumnes, entre ells Aureli Capmany, Josep Franch i Llorenç Tomàs, d'història conegut. En els volums publicats dels Estudis Universitaris, hi consta la relació de les activitats desplegades cada any per cada una de les càtedres, amb recensions fetes per Carsi, Franch, etc., quant a la Geologia. Les classes eren teòriques i pràctiques i a més feien sovint excursions (Begues, Garraf, Cap de Creus, etc.) i un any un grupet d'alumnes i professors prengué part en l'excursió als Causses, organitzada per la Societat Geològica de França. Els temes explicats cada any comprenien una part de la Geologia i variaven d'un

curs a l'altre.⁴⁴

Fruit de les conferències i dels cursos de Mn. Font fou el «Curs de Geologia estratigràfica i dinàmica aplicada a Catalunya» (1906), publicat pel Centre i reeditat a cura de Faura i Sans el 1926, i en el qual s'introdueix, en català, per primer cop, el lèxic geològic. El llibre està prologat per Vidal, malgrat ésser Font deixeble de l'Almera, i és de remarcar que en referir-se a la novetat del llibre i a l'abandó dels estudis geològics a Catalunya, es faci cas omís de l'obra magnífica que Almera estava realitzant; potser sigui un reflex d'aquells distanciaments que no impedié, amb tot, que Vidal sovint anés a veure l'Almera al museu del Seminari.

Un cop mort Font i Sagué l'ensenyament de la Geologia desaparegué dels Cursos Universitaris Catalans, dedicats gairebé exclusivament a les matèries humanístiques.

Altres activitats geològiques

Progressivament les activitats geològiques del Centre, al principi inconnexes, com el curset de Geologia donat per Domènech i Muntaner el 1895, les diverses conferències que s'hi professaven, les excursions, etc., s'encarrila en vers la creació el 1908, d'una Secció de Geografia i Geologia del propi Centre, la qual amb noms diversos subsisteix encara i és força activa en el camp de la divulgació i desvetllament de vocacions. Aquesta Secció organitzà el 1909 una remarcable exposició cartogràfica i publicà un catàleg amb la col·laboració de Faura i Sans, Marcet Riba i Josep Franch entre altres, que encara avui es consulta amb interès.

D'altra banda, els materials recollits per aquells geòlegs s'havia anat acumulant en els centres excursionistes i a poc a poc s'anaren convertint en petits museus o enriqueixen els existents. Vidal tenia un museu propi a la seva casa del carrer Diputació n.º 212, amb peces úniques al món, com la col·lecció paleontològica del Montsec, el qual llegà a la ciutat. Almera tenia el museu del Seminari, incrementat amb el temps amb les aportacions de Font i Sagué, Faura i Sans, Bataller, Via, etc. Al carrer del Paradís hi havia anat creixent també un petit museu de Geologia, avui desaparegut en ser incorporat, segons crec, al del Seminari. Un dels millors d'aquests museus creats per l'excursionisme era el del Club Muntanyenc Barcelonès per obra sobretot del Dr. Baltasar Serradell, que després fou incorporat al de la ciutat. Un altre museu de qualitat excepcional és, entre els museus mineralògics

Baltasar Serradell, metge afeccionat a la Geologia, president i ànima del Club Muntanyenc durant molts anys.

particulars del món, el d'en Joaquim Folch i Girona. Folch fou president del Club Muntanyenc Barcelonès, succeí en Serradell en el càrrec i ha estat un mecenas de l'excursionisme. Altres petits museus excursionistes han existit o existeixen a Sabadell, Reus, Manresa, Banyoles, etc. I alguns d'ells, amb el temps han acabat convertint-se en museus oficials de reconegut valor, com el paleontològic de Sabadell. Altres vegades gràcies a l'excursionisme s'han salvat peces de primera categoria, com els fòssils de Tàrraga, per Clua, o la mandíbula neanderthaloide de Banyoles, l'abric Romaní de Capellades, etc., etc.

L'obra geològica prosseguia en el Centre. Cal destacar entre els continuadors, en aquests primers anys del segle XX, dos noms importants: Marian Faura i Sans (1886-1941) i Marcel Chevalier. El primer era un sacerdot del grup del Seminari, format sota la influència d'Almera, però en realitat havia estat deixeble directe d'en Font i Sagué, al qual considerava el seu mestre, malgrat la poca diferència d'anys. En la correspondència entre ambdós que he pogut consultar, per exemple quan Faura és a Madrid, estudiant el 1909 Ciències Naturals, el tracta primer amb la consideració deguda a un professor, però a poc a poc, suposo que amb les respostes d'en Font, es mostra més planer, com a

companyes. Els seus primers treballs científics són del 1907 i a partir d'aleshores la seva producció és interessant i abundosa, almenys fins als anys 1926-27. Primerament com a continuador de les exploracions espeleològiques iniciades per Font i Sagué. En 1912 publica la seva tesi doctoral sobre els terrenys paleozoics de Catalunya, la qual, com els treballs que segueixen, revelen una sòlida preparació científica.⁴⁵

La mort prematura de Font i Sagué el situà en condicions de succeir aviat el Dr. Almera, ja vell, tant com a professor del Seminari com en el paper que aquest havia representat en la geologia catalana. En efecte, la Mancomunitat el nomenà cap del Servei Geològic de Catalunya, càrrec que exercí fins a la dictadura de Primo de Rivera. Després, a causa d'haver-se secularitzat, en una època en què això era molt mal vist, perdé els seus llocs oficials de treball i la seva producció científica se'n ressentí lamentablement.

En 1940 fou expulsat de la Universitat a conseqüència de les depuracions polítiques, cabent-li l'honor de figurar al costat del centenar de noms tan respectables com Pi Sunyer, Bosch Gimpera, Jordi Rubió, Font i Quer, Pompeu Fabra, etc., etc. No sé si per premiar-li l'haver acabat, amb la seva autoritat i el seu prestigi científic, amb

el vergonyós i grotesc espectacle d'unes classes de geologia que han inspirat unes de les pàgines més divertides de les memòries de Josep M.ª de Sagarra, les quals, en aquest aspecte, si d'alguna cosa pequen és de ser un reflex massa pàl·lid de la realitat que va suportar durant dotzenes d'anys la Universitat de Barcelona i que es feren famoses en tot el país. Ja l'any 1923 havia estat expedientat i amonestat per parlar català a la Universitat.

En el Centre tingué una intervenció activa en conferències, cursos, exposicions, des de la presidència de la Secció de Geografia y Geologia. El 1923-24 dirigí una exploració destinada a determinar l'avenç anual de la gelera d'Aneto,⁴⁶ la primera recerca d'aquest tipus que s'emprenia a Catalunya.

Marcel Chevalier (1876-1945) era d'origen francès i començà a treballar a Andorra pels voltants del 1905, segurament preparant la seva tesi doctoral. Però la Guerra Gran li tallà la seva vida acadèmica i ja no pogué retornar a França fins anys després, quan la nostra guerra civil. Els seus estudis sobre el Pirineu català i els seus mapes representen una bona contribució a la coneixença de Catalunya, particularment els seus treballs sobre Andorra i la Garrotxa i demostren una excel·lent preparació, sobretot en l'aspecte fisiogràfic. Es

vinculà aviat a la cultura científica catalana i entrà en relació amb Cazorro, investigador de la regió volcànica olotina i amb Font i Sagué. També intervingué en moltes de les activitats del Centre, així el 1907 hi donà una conferència sobre el glaciariisme pirinenc i, el 1908, per iniciativa de Font i Sagué, un petit curset sobre el Quaternari, als Estudis Universitaris Catalans. A més publicà en el Butlletí el seu llibre sobre Andorra i d'altres treballs. El patronat de la Universitat Autònoma li encarregà l'ensenyament de la Geografia Física a la Facultat de Lletres. Publicà en català diverses obres sobre geografia física de Catalunya,⁴⁷ les quals tingueren força difusió.

També són de destacar en les dues primeres dècades de començament de segle els treballs exemplars de Salvador Vilaseca (1896-1975), allionat pel Dr. Almera, sobre els terrenys paleozoics i triàsics de les Muntanyes de Prades, publicats en el Butlletí del Centre Excursionista de Reus.^{47bis}

Recerques espeleològiques

Si bé la geologia catalana trobà l'expansió entre els centres excursionistes, hem de convenir que no havia nascut allí. En canvi, hi ha una branca que nasqué de l'excursionisme i s'hi ha desenvolupat, perquè té tot l'atractiu d'una escalada. És l'espeleologia.

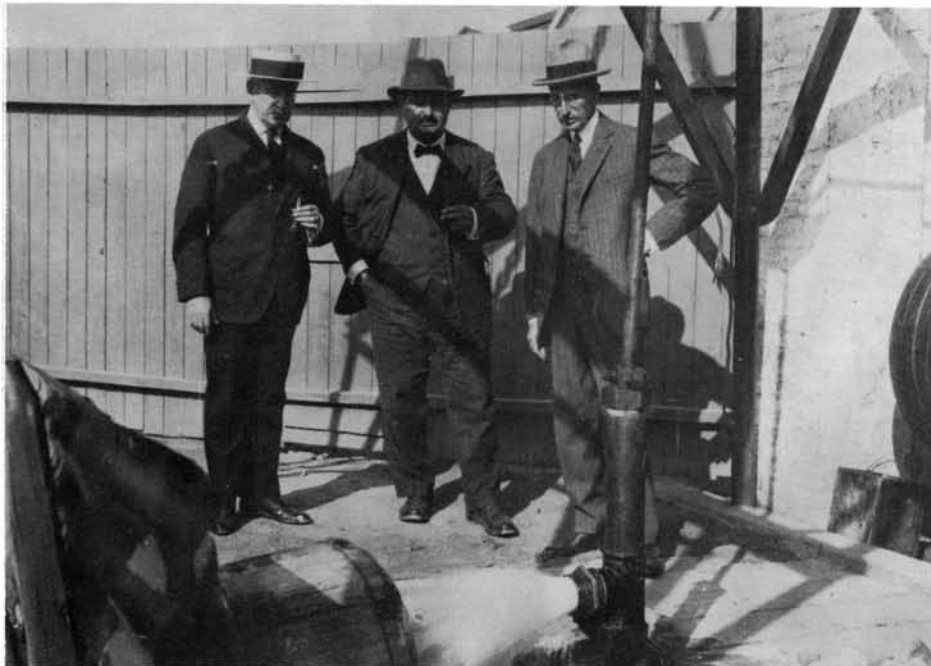
Ja els primers geòlegs i excursionistes s'havien ocupat incidentalment de donar a conèixer algunes coves. Així, en Vidal s'havia preocupat de coves amb utilitat prehistòrica; d'altres ho havien fet en relació amb les aigües subterrànies. Però es tractava d'un món desconegut, ignot i misteriós, sense cap incidència científica, a part les seves relacions amb la prehistòria, fins que Mn. Font i Sagué se n'ocupa, atret per la lectura de les obres de Martel, pare de l'espeleologia europea. El Centre traduí i publicà alguns treballs de Martel i el nomenà el 1890 corresponent seu. Finalment, la gran ocasió fou un viatge de Martel amb l'objecte d'estudiar les coves de Mallorca. Se l'atengué com cal i es projectà una visita a les coves de Collbató i de Bor, a la qual hi assistiren el mateix Font i Sagué i en Vidal, entre d'altres. Martel els donà a conèixer la tècnica i el material necessari per a l'exploració, i al cap de poc temps, sobretot per iniciativa d'en Font i Sagué, comencen les exploracions a l'avenç del Bruc, a l'Ordal, etc. Si Vidal fou el geòleg dels cims pirinencs, Font va ésser el geòleg dels abismes, de les obscures pregoneses de la Terra, de coves i avencs. Tot seguit troba imitadors que l'acompanyen, com el propi Vidal, Palet i Barba, Novel·les,

entre els més antics. Font començà l'aventura espeleològica quan només tenia 24 anys, sense o a penes coneixements geològics, els quals vindran després. Vidal l'ajudà personalment en moltes ocasions i després ho fan en Faura i Sans, deixeble de Font, i Rafael Amat, un dels més constants continuadors de les exploracions de Font.⁴⁸

Fins aquí la major part de les activitats geològiques de l'excursionisme barcelonès havien estat capitanejades pel Centre Excursionista de Catalunya. Però a la mort de Font i Sagué, esdevinguda el 1910, mentre que la flamarada s'esmoreeix al Centre es reanimava al Club Muntanyenc Barcelonès, on ara passa la torxa espeleològica. Aquesta agrupació excursionista en els seus orígens era un xic més moderna que el Centre, car havia estat fundada el 1890 amb el nom de «Els Muntanyencs» que després es fusionà amb altres dos grups per tal de constituir el 1902 l'anomenat «Aplec Excursionista», entitat d'ambicions científiques, però que tingué curta durada fins que alguns dels seus elements fundaren el 1906, el Club Muntanyenc. A partir del 1912 s'hi afegí la denominació de Club Muntanyenc de Ciències Naturals, del qual fou l'ànima Baltasar Serradell Planella (1871-1930), metge i afeccionat a les Ciències Naturals, nomenat president el 1908 i que el dirigí fins a la seva mort el 1930. Serradell hi sabé donar un gran impuls i aportà les seves col·leccions particulars i sabé buscar per al Club la col·laboració de molts universitaris, com San Miguel, Pardillo, Vidal, Bosch Gimpera, Pi Sunyer, que hi donaven conferències a les quals acudia un públic nombrós. Durant aquesta etapa el Club desenrotllà una gran activitat espeleològica, amb Faura i Sans i la Col·laboració de Serradell, Vidal, Co de Triola, etc., els quals, sota la direcció del primer, donaren a l'espeleologia un caire més científic. No es tractava solament de gestes arriscades, de batre un rècord de profunditats, de fer un pla de coves i avençs, sinó d'explicar-ne l'origen en relació amb la geologia i estudiar-ne la circulació de l'aigua i els éssers vius i estranys que els habiten.

Font havia publicat al Butlletí del Centre un primer catàleg espeleològic que després completà Faura en les memòries de la madrilenya Real Sociedad Española de Historia Natural, El qual havia de prologar el seu mestre i iniciador dels estudis espeleològics, però que la mort prematura de Font i Sagué deixà inacabat. Però el camí ja estava fressat amb la publicació del primer volum de «Sota Terra» (1909). Al Butlletí del Club, entretant, anaven

Carsi en companyia del polític Albert Russinyol, germà de l'artista, contemplant un pou artesià que ha fet en l'escorxador municipal de Barcelona.

sortint nombrosos articles espeleològics i sovint s'assembla més a un butlletí de ciències naturals que al d'una entitat excursionista. L'apogeu del Club és la seva època de radicació al carrer de la Princesa, n.º 20 on arribà a formar una interessant col·lecció de Geologia i Malacologia amb 4.700 minerals, 2.000 roques i 7.000 fòssils, la qual encara he conegut en la seva residència de la casa Dalmases, al carrer Nou, i que després adquirí el museu Martorell. La desaparició de Serradell afeblí les activitats científiques del Club, que continuaren sota la presidència d'en Folch i després de Josep Andorrà.

Per la seva banda a Reus, en Joan Ferrater publicà també el catàleg de les cavitats tarragonines.⁴⁹ Mes endavant el Club publicà el segon volum de Sota Terra (1935), amb les noves aportacions de Llopis, Fernàndez Villalta, etc. Llopis, en l'aspecte geològic, és el veritable pare de l'espeleologia geològica en el nostre país. L'empenta inicial continuà amb la revista Speleon iniciada per en Llopis a Oviedo el 1950 i continuada després a Barcelona. No han faltat nous seguidors que han permès la publicació de catàlegs i dades, entre ells Porta, Closas, Thomàs i sobretot Monturiol i Español, aquest darrer notable investigador bioespeleològic. De forma que l'espeleologia a l'Estat Espanyol es pot dir que ha nascut i s'ha desenrotllat a Catalunya per obra de l'excursionisme.

La desaparició, amb pocs anys de diferència, del Dr. Almera el 1919, i dels dos ex-presidents del Centre, primer Mn. Font i Sagué el 1910 i després en Vidal el 1922, coincideix amb la creació a Barcelona de la Secció

de Ciències Naturals, a la Universitat, i la formació de noves generacions de naturalistes i geòlegs professionals que donaran una empenta vigorosa a la nostra ciència i vindran a ajuntar-se amb les creades amb tants d'esforços i migrades de mitjans pels organismes autòctons: el Centre, la Institució Catalana d'Història Natural, el Museu de Ciències Naturals, el Museu del Seminari. Als centres excursionistes, tampoc no s'interromp la continuïtat geològica. En són una prova els noms de Bataller, (1890-1962), Marcet Riba (1894-1963), Closas Miralles (1900-1962) Llopis Lladó (1911-1965),⁵⁰ Andorrà, Folch, Crusafont, Monturiol, Fernàndez Villalta i altres continuadors de la trajectòria iniciada per aquells geòlegs i excursionistes primicers. L'ocupar-nos ara d'aquests altres ens portaria massa lluny del propòsit inicial d'aquesta vetllada. Vull solament recordar que al Club Muntanyenc es conserven tots els materials de. Font i Sagué i al Museu del Seminari els del Dr. Faura, en espera d'unes mans amoroses que els estudiïn. Hi ha feina per a molts i durant molt temps. S'ho mereixen.

CONSIDERACIÓ FINAL: L'EXCURSIONISME I LA CULTURA CATALANA

Amics: Amb la premura imposada pel temps hem anat recorrent les relacions entre l'excursionisme i la geologia catalana. Han sorgit malgrat els oblits inevitables, una trentena llarga de noms, entre els quals hi ha des d'algunes personalitats d'extraordinari valor, com són dues figures de les més destacades de la geologia peninsular, a

d'altres més modestos, però igualment estimables per l'obra que realitzaren. Segurament que altres especialistes, amb més habilitat que la meua, haurien pogut fer altre tant en terrenys com la història, la prehistòria, l'arqueologia, la llengua, el folklore, la geografia i altres matèries.

Per a qui s'ho miri un xic de lluny, aliè als nostres sentiments, seria gairebé impossible de comprendre aquesta trajectòria de l'excursionisme català, la seva força de captació i els seu paper transcendent en el camp cultural. ¿Per què han figurat en les files dels centres excursionistes o n'han estat promotors els noms més significatius de les lletres, com els de Verdaguier, Guimerà, Maragall, Bofill i Mates, Narcís Oller, Pere Coromines o d'altres destacats en les més variades branques del saber: juristes, com Duran i Bas, Guillem de Brocà, Maspons i Anglès; historiadors, com Ferran de Segarra, Raimon d'Abadal, Rovira i Virgili, Nicolau d'Oliver, Miret i Sans, Valls i Taberner, Eduard Toda, Duran i Sanpere; geògrafs, com Carreras Candi, Pau Vila, Josep Iglésies; lingüistes, com Rubió i Lluc, Griera i Pompeu Fabra; científics com Cadevall, Comas i Solà, Vidal, Bofill i Poc, Almera, Faura, Fontserè, Bosch Gimpera, Vilaseca; arquitectes, com Gaudí, Cèsar Martinell, Domènech i Montaner, Puig i Cadafalch; eclesiàstics, com el bisbe Morgadas, el pare Marcet, Llorenç Ribera, Gudiol, el canonge Cardó; polítics, com Cambó, Prat de la Riba, Ventosa i Calvell; músics, com Millet, Llongueres, Higiní Anglés, i tants i tants altres personatges. I el mateix succeïa amb les personalitats rellevants en els

grups excursionistes de fora de Barcelona, quan potser alguns ni tan sols eren muntanyencs.⁵¹

Seria inexplicable sense pensar que a tots ells animava un mateix afany, un anhel patriòtic i veien en l'excursionisme la manera de conèixer i fer estimar el propi país, de realitzar una labor de divulgació cultural que no feien les institucions oficials. Així s'explica la missió de suplència que en molts aspectes ha realitzat l'excursionisme a Catalunya i com moltes disciplines han nascut i s'han desenvolupat a redós de les columnes del temple romà del carrer del Paradís. Potser no hi ha un altre país al món que pugui dir el mateix.

BIBLIOGRAFIA CONSULTADA

1. 1927 *Curs d'iniciació geogràfica*. Butll. Centre Excurs. Catalunya, n.º 385, 15 pàgs., 1 l'lm.
2. Per tot el que fa referència a l'excursionisme català, vegeu: IGLÉSIES, J. *Enciclopèdia de l'excursionisme*. Barcelona, Dalmau, ed., 1964, vol. I, 775 pàgs.
3. Per a les comunicacions transpirenàiques antigues i modernes, vegeu: NOHL, W.— *Die Pyrenäen als Verkerscheide*. Dissertation. Mainz, 1956, 171 + VI p. polic.
4. *Singularidades de la historia natural del Principado de Catalunya*, transcrit per Josep Iglésies segons els manuscrits de la Biblioteca Nacional i del Palau Reial de Madrid. Barcelona, Fund. Massot i Palmés, 1963, 37 pàgs. (cita corresponent a la pàgina 25).

Aquest manuscrit fou citat per Font i Sagüé en la Història de les Ciències Naturals a Catalunya (p. 208), atribuint-lo a Clarassol. Iglésies el creu anònim. En realitat aquest treball és del barceloní Tomas Clarassó, protometge substituït i metge de cambra de

S.M.; fou presentat a l'Academia Médica Matritense l'11-II-1738 (folis n.º 296, 298 i 300 del Llibre d'Actes, i fou elegit acadèmic honorari el 21-III-1736).

5. *Excursión al Montseny. Descripción física de sus faldas y cumbres; época de su levantamiento final*. Mem. R. Acad. Cienc. y Art. Barcelona, 1882, pàgs. 435-460, 2 fig.

Pel que fa referència a la història del desenvolupament de la coneixença del Pirineu, fins a finals del s. XIX, és important:

6. CAMENA D'ALMEIDA.— *Les Pyrénées. Développement de la connaissance géographique de la chaîne*. Paris, L. Colin, 1894, 398 pàgs. (Concretament sobre el mapa de Roussel, en la pàg. 126 i següents).

7. FAURA, M., J. MARCET i J. FRANCH.— *Catàleg de l'exposició de mapes de Catalunya*. Butll. Centre Excurs. Catalunya, XXIX, 1909, pàgs. 131-174, l'lm. XIX-XXIII, Barcelona.

COLOMER, I.— *Els cent primers mapes del principat de Catalunya*. Barcelona, R. Dalmau, 1966, 96 pàgs., 2 l'lm. f. t. (el mapa de l'Aparici està reproduït també en el vol. I de la *Geografia de Catalunya* de CARRERAS CANDI, p. 1.078).

8. CAMENA D'ALMEIDA: Loc. cit., cap. IX, pàg. 261 i següents:

FELIU, Marcos.— *La conquista del Pirineo*. Ed. C. D. Navarra, 1977, 200 pàgs.

9. MARGERIE, Emm. de.— *Critique et géologie. Contribution à l'histoire des sciences de la terre (1822-1944)*. Paris, A. Colin, t. III, p. LVIII, 1.157-1.714, fig. 386-531 (mapa de Chaussenque reproduït a la p. 1.327).

10. Per a la cartografia moderna de Catalunya:

CONSORCIO DE INFORMACIÓN Y DOCUMENTACIÓN DE CATALUÑA.— *Inventario de información cartográfica de Cataluña*, 1973, Servicio Bibliográfico, n.º 13, (38 pàgs. + fitxes de cada mapa o sèries de mapes amb data de la darrera revisió: manca la data de la primera edició).

RIBAS VIRGILI, E.— *Mapes topogràfics moderns de Catalunya*. Barcelona, Centre

Excurs. Gràcia, 1930, 35 pàgs., Suplem. 1932, 19 pàgs., i 1935, 8 pàgs.

11. CAMENA D'ALMEIDA, loc. cit., cap. IX pàgs. 261 i següents.

MARGERIE, loc. cit.

12. «Uno de los picos superiores del Gothardo, señalado en esta lámina con el nombre de Schipsius, ofrece un punto de vista de los más interesantes para quien quiere admirar el magestuoso aspecto de los Alpes, vistos desde lo alto. A este fin yo subí a su vértice por el torrente del Oberalpe y llegué a él al cabo de seis horas de trepar por peñascos escarpados y al borde de precipicios, en cuya excursión el placer de ver a descubierto las secciones de innumerables capas de diferentes especies, disminuyó la fatiga de tan penosa subida. Llegado a la cumbre en la altura de 9.293 pies según mi barómetro, se presentó a mi vista el más grande y más admirable espectáculo, todos los Alpes del lado de Italia me presentaban una inmensa extensión erizada de picos colosales, de igual altura aparente, cubiertos de hielos eternos y resplandecientes con la más viva luz, la que contrastaba con las densas tinieblas flotantes debajo de mis pies, acumulábanse en los profundos valles. El frío no me permitió disfrutar largo tiempo de este sublime espectáculo; sin embargo pude observar la correspondencia que hay entre todos los picos y la línea de la estratificación general para persuadirme que toda la cordillera en su estado primitivo fue una sola masa de superficie uniforme, y que los picos en que hoy la hallamos dividida y los profundos valles que la cortan, son el resultado de la descomposición producida por la mano irresistible del tiempo. Confirma esta opinión el estado actual de toda la superficie de las cumbres superiores, las cuales se hallan hundidas verticalmente, en grupos semejantes a grandes manojos de hastillas, terminados en ángulos agudos de 65 a 70 grados. De la sucesiva descomposición que las influencias meteóricas operan en estos picos resulta la depresión de las cumbres y la disminución lenta, pero progresiva, de la altura de las montañas.»

GIMBERNAT, Carles de.— *Planos geognósticos de los Alpes y de la Suiza con sus descripciones*. Berna, 1804, pàgs. 3 i 4 (en el mapa diu 1803). *Planos geognósticos que demuestran la estructura de los Alpes de la Suiza según las observaciones de...*, 1.806, 6 lám.

13. CAMENA D'ALMEIDA, Loc. cit., pàg. 125.

14. ZITTEL, K. A. von.— *History of Geology and paleontology*. London, 1901, 562 pàgs. (per a Guettard, en les pàgs. 39-40, especialment).

15. CAMENA D'ALMEIDA, loc. cit., pàg. 148 i següents per les cites més antigues; per Palassou vegeu també.

ZITTEL, Loc. cit., pàgs. 100-102.

16. CAMENA D'ALMEIDA, Loc. cit. pàg. 175.

17. CHARPENTIER, J. de.— *Essai sur la constitution géologique des Pyrénées, 1823, (VIII) + XIV + 633 pàgs.*

ZITTEL, loc. cit., pàgs. 103.

CAMENA D'ALMEIDA, loc. cit., pàgs. 181.

18. CAMENA D'ALMEIDA, loc. cit., pàg. 152 i següents.

19. CORDIER.— *Rapport fait au Conseil des mines sur un voyage à la Maladetta, par la vallée de Bagnères-de-Luchon dans les Pyrénées*, Journal des Mines, 1801.

20. *Memoire sur la montagne de sel gemme de Cardone en Espagne*, présenté à l'Académie des sciences, lu à la Société Philomatique le 2 mars 1816. Bull. Soc. Philomatique, 1816 i Ann. Mines, T. LXXXII, 1817, pàg. 343, Paris.

21. BERALDI, H.— *Cent ans d'explorations aux Pyrénées*. Paris, t. IV, 1901, i FELIU, M., loc. cit.

22. MARGERIE, loc. cit. pàg. 1.459.

23. IGLESIES, 1963 loc. cit.

24. CORNIDE SAAVEDRA, J.— *Descripción Física, Civil y Militar de los Pirineos*, 1794. Manuscrit de la biblioteca de la Real Academia de la Història.

25. SOLÉ SABARÍS, L.— *Los primeros geólogos catalanes*. Est. Geol., XXI, 1975, pàgs. 831-836, Madrid.

26. Per a la història de la geologia d'Espanya en general: LOPEZ AZCONA, J.M., y MESEGUER PARDO.— *Contribución a la historia de la geología y minería españolas*. Madrid, Inst. Geol. y Min. Esp., 1964, 245 pàgs.

27. VEZIAN, A.— *Du terrain postpyrénéen des environs de Barcelona et de ses rapports avec les formations correspondantes du bassin de la Méditerranée*. Montpellier, 1856, 116 pàg. 1 lám.

28. CAREZ, L.— *Etude des terrains crétacés et tertiaires du nord de l'Espagne*. Paris, 1881 323 pàgs. lám. i map.

29. SOLÉ, L.— Loc. cit., 1975, pàg. 831.

30. VERNEUIL ET KEYSERLING.— *Coupe du versant méridional des Pyrénées*. Bull. Soc. Géol. Fr., 2.e sér., t. XVIII, 1861, pàgs. 341-357, 1 lám., Paris.

31. CAMENA D'ALMEIDA, loc. cit., pàg. 248.

BOTELLA Y DE HORNOS, F. de.— *Geografía, morfología y etiología de España*, 1886.

32. *Breve reseña geológica de la provincia de Gerona*. Bol. Com. Mapa Geol. Esp., t. I, 1874 pàgs. 169-175, Madrid.

Breve reseña geológica de las provincias de Tarragona y Lérida. Bol. Com. Mapa Geol. España, t. III, 1876, pàgs. 115-123. Madrid.

33. Alsius fou farmacèutic de Banyoles i corresponent molt actiu del Centre. Descobrí la mandíbula neanderthaloide i altres fòssils que han permès fer una cronologia de les formacions quaternàries dels dipòsits lacustres de la localitat. Vegeu: BARNOLA, J. M.^a.— *Pere Alsius i Torrent*. Butll. Inst. Cat. Hist. Nat., 1915, any XII, pàgs. 61-64, Barcelona.

Clua fou el descobridor de la fauna oligocènica del Talladell (Tàrraga) estudiada per Vidal y Depéret. Estigué en relació freqüent amb Font i Sagué. La família de farmacèutics Bolós compta amb una sèrie de noms importants per a les Ciències Naturals, començant pel descobridor de la regió volcànica d'Olot, Francesc Xavier Bolós (1773-1844), estudiat per Garganta. Continua amb Ramon Bolós, 1843-1911? corresponent del Centre i descobridor de jaciments fòssils.

GARGANTA, M. de.— *Francisco Bolós y la cultura de su tiempo*. Barcelona, 1936, 231 pàgs., 1 lám.

Bofill i Poch fou naturalista i geòleg, dedicat especialment a la malacologia. Director del Museu de Ciències Naturals des de 1877 i secretari de la Junta que el regia, secretari perpetu de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts. Exercí un paper important en les Ciències Naturals a Catalunya. Eficax col·laborador del canonge Almera en els treballs del mapa geològic de Barcelona (Anuari de la Recer. Ciències 1929-30).

De Palet i Barba, a part de les notes de la Gran Enciclopèdia Catalana (t. 11, pàg. 219) i les contingudes incidentalment en Iglesies, 1964, no conec cap més dada biogràfica publicada. Fou advocat i diputat. Publicà alguns articles interessants sobre geologia del Vallès. Darrerament es dedicà a la rabadologia i, recolzant-se en ella, a les investigacions petrolíferes a l'Empordà i altres indrets. Intervingué activament en el Centre Excursionista de Terrassa. Fou president de la Institució Catalana d'Història Natural i prengué part en diverses campanyes espeleològiques portades a cap per Faura i Sans.

J. Elias estudià Filosofia i Lletres i Ciències Exactes a Barcelona. Es dedicà a l'ensenyament privat a Tarragona i Terrassa. Inicià els seus treballs geològics sobre el Vallès el 1912 amb nombroses notes locals, moltes d'elles publicades en els centres excursionistes terrassencs i un treball pòstum publicat per l'Ajuntament de Terrassa. Necrologia pel seu alumne predilecte, A. Marcet O.S.B. i una breu nota en el Butll. de la Inst. Cat. Hist. Nat., 1937-49.

ELIAS ESCAYOL, J. (1856-1943). — Butll. Inst. Cat. Hist. Nat., v. 37 (1937-49), pàg. 114, Barcelona. Sobre Amador Romani i les seves excavacions prehistòriques es pot consultar:

CODINA, A. — *N'Amador Romani*, Butll. Inst. Cat. Hist. Nat., 1930, pàgs. 174-175.

Al museu de Capellades es conserva el diari d'excavacions, veritablement mòdelic com a tècnica per l'època. Albert Carsi Lacasa (1873-1960), és valencià, fill d'un constructor de pous de València, casat amb una germana de Blasco Ibàñez. Figura ja com alumne destacat en els Cursos Universitaris Catalans professats per Font i Sagué. Es dedicà principalment a la hidrogeologia en companyia del seu germà Ricard. Publicà una sèrie de dictàmens de tipus pràctic referents a Barcelona, València, etc., i un llibret de vulgarització sobre la riquesa minera de Catalunya. El 1935 es destacà en la política de l'època i fou delegat del govern en la Confederació Hidrogràfica Barcelonès. Morí exiliat a Perpinyà.

Fins al 1926 vegeu l'opuscle: «*Sumario de los principales trabajos científicos realizados por Alberto Carsi sobre geología y ciencias derivadas y afines hasta el día 12 de febrero de 1926, cincuentenario de su nacimiento*».

34. MALLADA, L.— *Los males de la patria y la futura revolución española*. I Los males de la patria. Madrid, 1890, 359 pàgs.

35. VIA BOADA, L.— *Cien años de investigación geológica (en el centenario del Museo Geológico creado por el Dr. Almera en 1874)*. Barcelona, C.S.I.C., 1974, 164 pàgs.

VILASECA, S.— *En Jaume Almera Comas, Pvre*. Butll. Inst. Cat. Hist. 1919, pàgs. 59-71, Barcelona.

Grup de naturalistes d'excursió a Menorca, l'any 1933. D'esquerra a dreta: Font Tullot, Solé Sabarís, Gros, Botey, Jardí, Font i Quer, San Miguel (M.) Joaquina Comas, Villarrúbia, Bataller, Aguilar Amat, Closes, Español, Candel Vila i Elías.

FAURA I SANS, M.— *Antologia de naturalistes catalans*. M. Il·lre Sr. Dr. D. Jaume Almera y Comas, Dean de la Seu de Barcelona. Rev. Physis, 1918, 15 pàgs.

36. Les dues darreres anècdotes foren explicades per Mn. Josep Sabatè Riba, el 1977, retirat al Masnou, i que fou el darrer col·laborador del Dr. Almera en el Museu del Seminari.

37. Segons consta per les declaracions d'un dels testimonis de les expedicions realitzades conjuntament, JOAN CREIXELL S. I. en *Recuerdos y enseñanzas. Conferencia pronunciada en el salón de actos del Seminario Conciliar de Barcelona, el 13 de mayo de 1949*, Barcelona, 1951, pàgs. 17 i 18.

38. BATALLER, J. R. En Lluís Marian Vidal i Carreras. Butll. Inst. Cat. Hist. Nat., t. XII, 1922, pàgs. 106-120, 1 lám. Barcelona.

CAZURRO RUIZ, M., SAN MIGUEL DE LA CAMARA, M., PARDILLO VAQUER, F.: *El Ilmo. Señor D. Luis M.ª Vidal Carreras. Ingeniero. Publ. Junta Cienc. Natur. Barcelona, 1924*, 56 pàgs., 1 lám.

39. IGLESIES, J., Loc. cit. pàg. 174. Verdaguer havia assolit la Pica d'Estats i el Montcalm el 24-VIII-1883, sembla que procedent de França i de pas cap a Andorra, segons J. M. CASACUBERTA: *Excursions i sojorns de Jacint Verdaguer a les contrades pirenenques*, Barcelona, Ed. Barcino, 1933, pàg. 79, Col·lecció Verdagueriana.

40. Sobre Font i Sagué existeixen abundants biografies, la més completa és la relació bibliogràfica següent:

FAURA Y SANS, M. — *Bibliografía de Mn. Norbert. Font i Sagué*, L'Avenç, 1911 (reproduïda en la segona edició del *Curs de Geologia*, 1926).

IGLESIES, J. — *Mossèn Norbert Font i Sagué. L'introducció de l'Espeleologia a Catalunya*. Barcelona, R. Dalmau, 1963, 61 pàgs.

Font i Sagué nasqué el 17 de setembre de 1873, a Barcelona, al carrer Jaume Giralt, n.º 59, 1.º El seu pare, Paladi Font i Prats, fill d'Ordis, era dependent de comerç. La seva mare, Maria de Gràcia Sagué, com els avis paterns i materns, procedia de l'Empordà. Als 12 anys ingressà al Seminari i el curs 1891-92 inicià a l'Institut de Lleida

els estudis de batxiller, els quals acabà el curs 1900. El juliol del mateix any ingressà a la Universitat de Barcelona, on seguí el primer curs de Ciències Naturals i seguidament traslladà l'expedient a Madrid, per prosseguir aquests estudis el mateix any 1900; acabà la llicenciatura el 1904, en què es matriculà de les assignatures de doctorat. No consta si féu la tesi doctoral, però més aviat ens fa creure que no pel fet, que no consta en cap del seus papers.

En la junta del 27-IX-1906 fou nomenat cap de pràctiques de l'assignatura de Mineralogia i Botànica encarregada al professor de Buen, que havia topat sorollosament amb les jerarquies eclesiàstiques.

La llista de treballs publicats és impressionant, amb uns 260 títols, més una vintena d'inèdits, en preparació i pòstums, dels quals 88 són de caràcter geològic, més de la meitat de vulgarització. Els primers treballs netament geològics són del 1900, però abans ja havia publicat el catàleg espeleològic de Catalunya (1897) i altres descripcions de les seves exploracions d'aquest tipus o relacionats amb la hidrologia. Els seus treballs més importants versen sobre les fonts termals de Caldes de Malavella (1904), la Vall de Camprodon (1903), Río de Oro, l'actual Sàhara espanyol (1903-1909), els moviments sísmics a Catalunya (1903), el meteorit trobat al Garraf (1908), la història de les Ciències Naturals a Catalunya (1908), síntesi de geologia de Catalunya (1908) a més del comentat curs de Geologia (1905) i de multitud de petites notes mineralògiques i petrogràfiques.

41. BROGLIE, L. de.— *Savants et découvertes*. Paris, Ed. Albién Michel, 1951, 391 pàgs. (veg. pàg. 18).

42. IGLESIES, J. Loc. cit., 1964, pàg. 246 i següents.

43. *Estudis Universitaris Catalans*, T. I (1907), pàg. 120.

44. *Estudis Universitaris Catalans*, T. I (1907) al t. III, (1909).

45. *Marian Faura i Sans (1886-1941)*. Butll. Inst. Cat. Hist. Nat., vol. 1937-49, pàg. 116, Barcelona.

Biografia en Enciclopedia ESPASA, vol. XXIII, pàgs. 394-395.

FAURA ISANS, M.— *Reculls dels seus treballs científics amb motiu del IV Congrés Nacional de Regs*, Barcelona, 1927, 38 pàgs.

46. FAURA I SANS, M.— *Movimientos de avance de los glaciares de Aneto y Maladeta*. XIV Congr. Geol. Intern., Exc. C— 3, Madrid, 1926, pàgs. 177-181, 4 láms, 1 mapa.

FAURA I SANS, M.— *Avenç de les geleres d'Aneto i Maladeta*. Butll. Centre Exurs. Catalunya, t. XXXIII, 1923, pàgs. 343-346, Barcelona.

47. SOLÉ SABARÍS, L.— *Aportació de Marcel Chevalier a la geografia de Catalunya*. Rev. Catalana de Geogr., n.º 3, pp. 405-414, 1978.

47. bis. IGLÉSIES, J.: *Salvador Vilaseca, excursionista científic*. Assoc. Excurs. Reus, 1976, 22 pàgs., s. n.

Rev. Centro de Lectura, 4.ª ep., v. 281, 1976, Reus, amb articles de J.M. Sugranyes, Ll. Pericot, una relació bibliogràfica de més de 200 articles, dels quals una vintena són geològics, sol o en col·laboració amb Faura, Bataller, etc.

SANMARTÍ, E.: *Salvador Vilaseca (1896-1978)*. Speleon, t. 22, 1975-76, pàgs. 277-281.

48. IGLÉSIES, J. 1963, loc. cit.

49. FERRATÉ, J.— *Espeleologia de les comarques tarragonines*. Pròleg del Dr. M. Faura i Sans. Reus, Agrupació Excursion., 1918, 135 pàgs.

50. Sobre els geòlegs desapareguts —darrerament, es pot consultar: Sobre BATALLER, malgrat la seva producció important i el seu paper al front del museu del Seminari, com a successor d'Almera i Faura, no hi ha cap estudi fet, únicament la breu notícia biogràfica publicada en l'Anuari CC de Reial Acadèmia de Ciències de Barcelona, pàgs. 103-109, 1963. La seva actuació en el Centre fou molt activa i figura ressenyada en gran part per IGLESIES, 1964, loc. cit. La relació dels seus treballs científics figura en VIA, L., loc. cit. pàgs. 267-269, 280, 298, 303, 329, 383. En el Club Muntanyenc Barcelonès, id. pàg. 550.

Sobre Marcet Riba, vegeu també l'Anuari de l'Acadèmia, CCI, 1964 pàgs. 91-95, El seu paper és important en l'aspecte petrogràfic i geomorfològic i durant molts anys com a professor auxiliar de la Universitat.

Sobre CLOSAS MIRALLES, no hi ha cap notícia biogràfica publicada. Era un afeccionat, sense estudis professionals, que tingué molta activitat en el Centre i en el Club Muntanyenc. Publicà diverses notes mineralògiques en el Butll. Inst. Cat. Hist. Nat., un estudi de la Fou de Bor i darrerament, com a assessor de l'empresa Alquímica, diversos dictàmens i notes sobre les bauxites catalanes.

Sobre el paper important de LLOPIS LLADÓ en la geologia catalana i espanyola en general podeu veure: SOLÉ SABARÍS, L.: *Noel Llopis Lladó. El hombre y su obra*. Cuad. Geol. Ibér., t. I., XIII-LXVIII, 1 lám., Madrid. Reproduït a Speleon, t. 22, 1975-76, pàgs.

En els aspectes excursionistes vegeu: COLL, X: *En Noel Llopis Lladó ha mort*. Circular Club Montañés Barcelonès, abril-mayo, 1968, pàgs. 491-492.

Poca informació disposem sobre J.: Andorrà, artesà i un dels animadors del Club Muntanyenc Barcelonès.

51. IGLÉSIES, 1964, loc. cit.

UNA FINESTRA AL MON DE L' AVENTURA

per Manuel Mateu i Ratera

«De l'oceà fins al cel» del neozelandès M. Dillon, ha vençut enguany el Gran Premi Ciutat de Trento «per la varietat i la humanitat del plantejament d'una empresa esportiva que assumeix espectacularment els principals temes que caracteritzen el Festival de Trento», tal com assenyala el jurat en la seva nota de premiació.

El Festival Internacional de Cinema de Muntanya i Exploració «Ciutat de Trento», va començar com una reunió en família, sense excessives pretensions cap a l'any 1952, en què el Clup Alpí Italià en el seu Congrès Nacional a la Ciutat de Trento, va tenir la idea de convidar als entusiastes del cinema de muntanya i exploració a una mostra-concurs dels seus films. Va ser així, com aquesta proposta, llançada al principi sense excessiva convicció, va començar a rebre adhesions cada vegada més nombroses i inesperades: la qualitat dels treballs presentats va ser confirmat no solament pel desenvolupament de les manifestacions culturals paral·leles del Festival, sinó per l'atenció que la indústria cinematogràfica va demostrar-hi des del començament, de tal manera que el Festival es va veure obligat a acollir, encara que fos fora de concurs, el format de 35 mm.

El Festival de Trento, al llarg del seus gairebé 30 anys de vida, ha anat creixent en participació i qualitat, reflectint en el seu decurs la història i l'evolució de l'alpinisme, la cultura de muntanya —cada dia sotmesa a nous perills i dificultats—, les exploracions a mons desconeguts, inexplorats i

fantàstics, mai no reflectits en el cinema i, fins i tot, a la conquesta dels nostres espais exteriors. La delicadesa, la precisió i la professionalitat amb què els cineastes han immortalitzat en imatges la vida austera i dura de la gent de muntanya, l'esforç i el silenci de l'escalador enfrontat en solitari a la perillosa dificultat de la seva part, el misteri i la tensió sostinguda de l'exploració selvàtica a la recerca de les poques i amagades tribus de tradició antropofàgica, l'espectacularitat de les gegantines expedicions himalaïanes —algunes fins i tot amb 1.200 portadors—, el silenci blanc dels gels del pol i el fosc silenci de les catedrals de pedra de les nostres caverne, i tota una multitud de dades sobre la nostra naturalesa i els seus secrets, han fet del Festival de Trento un museu viu d'un món que desapareix i el testimoni d'una gent aventurera, arriscada i valenta que malda per retrobar les fonts, els orígens de la nostra raça i, amb ells, intentar l'equilibri mig perdut per una civilització que vol ignorar-les.

«De l'oceà fins al cel» explica en imatges plenes d'espectacularitat, l'empresa d'un grup d'homes que, guiats pel vencedor de l'Everest, Sir Edmund Hillary, intenten en tres barques motores de gran potència i sorprenent maniobrabilitat, la conquesta de les fonts del Ganges, al cor de l'Himalaia, partint del seu delta a l'Oceà Índic. Al principi del seu viatge, els expedicionaris entren en contacte amb les grans masses de gent que a Calcuta i a Benarés els esperen per a observar encuriosits aquelles tres

El neozelandès Michael Dillon. (Foto Arxiu.)

barques misterioses i màgiques, mai no vistes, que segons ells corrien com el llamp i que anirien a espetegar, ben segur, contra les primeres ràpides que en aquella estació ensordien i esfereïen amb el seu terrabastall monsonic els habitants del seus voltants. Els seus sacerdots els beneeixen el viatge i les naus, mentre que més amunt, els poblats més petits, enfilats a les ribes dels trams més difícils, faran escomeses sobre les seves possibilitats d'èxit i aquell dia esdevindrà festa major. Aconsegueixen filmar, a les planes entollades per la crescuda, un gran i bell exemplar del cada dia més rar tigre. Segons ells, els pocs exemplars que sobreviuen a l'avenç de la civilització sobre les terres verges, es refugien en aquesta selva pantanosa per a fugir de l'home i trobar-hi la seva subsistència. Un cop superades les dificultats de les, cada vegada més difícils i turbulentes ràpides, l'expedició s'endinsa a peu en el santuari dels déus, gelera amunt, fins

a l'origen del Ganges. La conquesta d'un cim inviolat arran del cel, clourà d'emoció aquesta original empresa, que haurà unit pam a pam el selvàtic regne de les aigües.

La «Genciana d'argent» al millor film de muntanya, s'ha atorgat al polonès B. Dziworski pel film «Fons i salt», segons el jurat, «per la traça del seu plantejament en imatges aconseguit al llarg d'una profunda coneixença del llenguatge cinematogràfic». L'autor ens porta de la mà, en imatges de gran rigor professional, a l'observació dels detalls més amagats i desapercebuts d'una competició d'esquí de fons i d'una de salts, detalls però que no deixen de tenir un gran interès: descobreixen l'home que viu i pateix darrera la imatge espectacular i estereotipada de l'atleta,

reflecteix algunes reaccions del públic, que van de la perfecta i divertida uniformitat de la seva mirada, a les espontànies expressions de decepció, emoció continguda i alegria desbordada, passant també per les obligades escenes de solidaritat davant l'accident o el competidor esfondrat. El film discorre amb bon ritme, interès i un notable i fi sentit de l'humor, que li dona una dimensió menys dramàtica.

«L'ull dels déus» del nord-americà Mike Hoover, s'endú la «Genciana d'argent» al millor film d'alpinisme, «per l'alta tècnica, la seva professionalitat, així com per l'absoluta novetat d'una empresa alpinística a la conquesta d'un pic rocós, que emergeix del bell mig de la jungla, tot i la banalitat dels comentaris parlats». «L'ull dels déus»

és el nom que donen els nadius a un pic rocós de 600 metres de paret vertical que s'alça altiu, solemne i misteriós a la jungla amazònica. El seu cim pla, és gairebé sempre cobert de boires. Un grup d'escaladors nord-americans, entre els quals s'hi compta una escaladora de renom, s'enfronten, un cop superades les dificultats de l'aproximació a través de l'espessa y perillosa selva, amb un problema diferent dins l'escalada convencional: una muntanya amb vessants de gran pendent, cobertes d'una espessa vegetació que els impedeix perillosament l'ascensió. A partir d'un cert punt, les pendents vegetals, esdevenen verticals i extraplomades paret de roca, de dimensions solemnes i austeres que, prop del seu cim, guarden una de les coves més velles de la humanitat: segons els geòlegs de més de dos mil·lions i mig d'anys. El cim es conquereix després de superar les dificultats de la progressió en roca i les complexes i no menys importants dificultats de l'aprovisionament.

«Amb les puntes dels peus», dels italians Zardini i Gusella, guanya la «Genciana d'argent» a la millor relació per imatges, «per haver aconseguit, mercès a un funcional ús del llenguatge cinematogràfic, de mostrar la dificultat de les escalades a les extraplomades paret dolomítiques de 6.º grau». En aquest film, els autors posen de relleu, en plantejar la memòria del grup d'escalada de Cortina «Scoiattoli», els valors inalterats dels primers escaladors de les clàssiques vies de 6.º a les Dolomites, l'esperit de generositat del grup i el retrobament del mateix gust per l'esforç, la duresa i el risc, en la nova generació de joves escaladors que avui s'enfronten a les mateixes vies, amb la mateixa discreció i silenci que abans: malgrat que el material hagi millorat en qualitat, lleugeresa i adaptació, romanen encara amb la mateixa força, tant l'obstacle que es defèn en la seva verticalitat, com l'home que s'entossudeix a vèncer-lo amb la sola ajuda del seu cos.

El millor film d'exploració, dins el premi «Genciana d'argent», ha estat atorgat a l'anglès Barry Cockcroft per la seva obra «Una vegada a la vida—l'Eiger soterrani», «per l'exemplar reconstrucció cinematogràfica de la primera exploració espeleològica realitzada amb una frescor i un entusiasme juvenils en un perillós recorregut completament subaquàtic». Sota els tres cims més alts del Yorkshire discorre en un ambient completament privat d'aire, el riu soterrani més llarg del món. Dos joves anglesos, Geoff Yeadon i Oliver «Bear» Statham, decideixen de recórrer-lo vivint una

aventura molt arriscada. El documental il·lustra les fases de preparació de l'expedició i els moments més emocionants d'aquesta perillosa empresa, que els espeleòlegs anomenen la conquesta de l'«Eiger soterrani».

El «Trofeu de les Nacions» va a parar a la selecció de la República Federal Alemanya, «per l'alta qualitat professional de les obres presentades». Els films presentats per Alemanya són els següents: «Esquerdes, corda i pala. Una excursió amb esquís per l'Oberland Bernese», «La casa dels castors», «Les vies ferrades sobre Cortina», «Un viatge entre els indis de la boscúria», i «Un descens entre el pol i les palmeres. Un film sobre l'esquí als Estats Units». Polònia era també candidat al Trofeu de les Nacions, però en haver estat premiat un dels seus films, es va preferir dedicar-lo a Alemanya per la qualitat del seu conjunt, entre els quals no hi va recaure, però, cap premi directament.

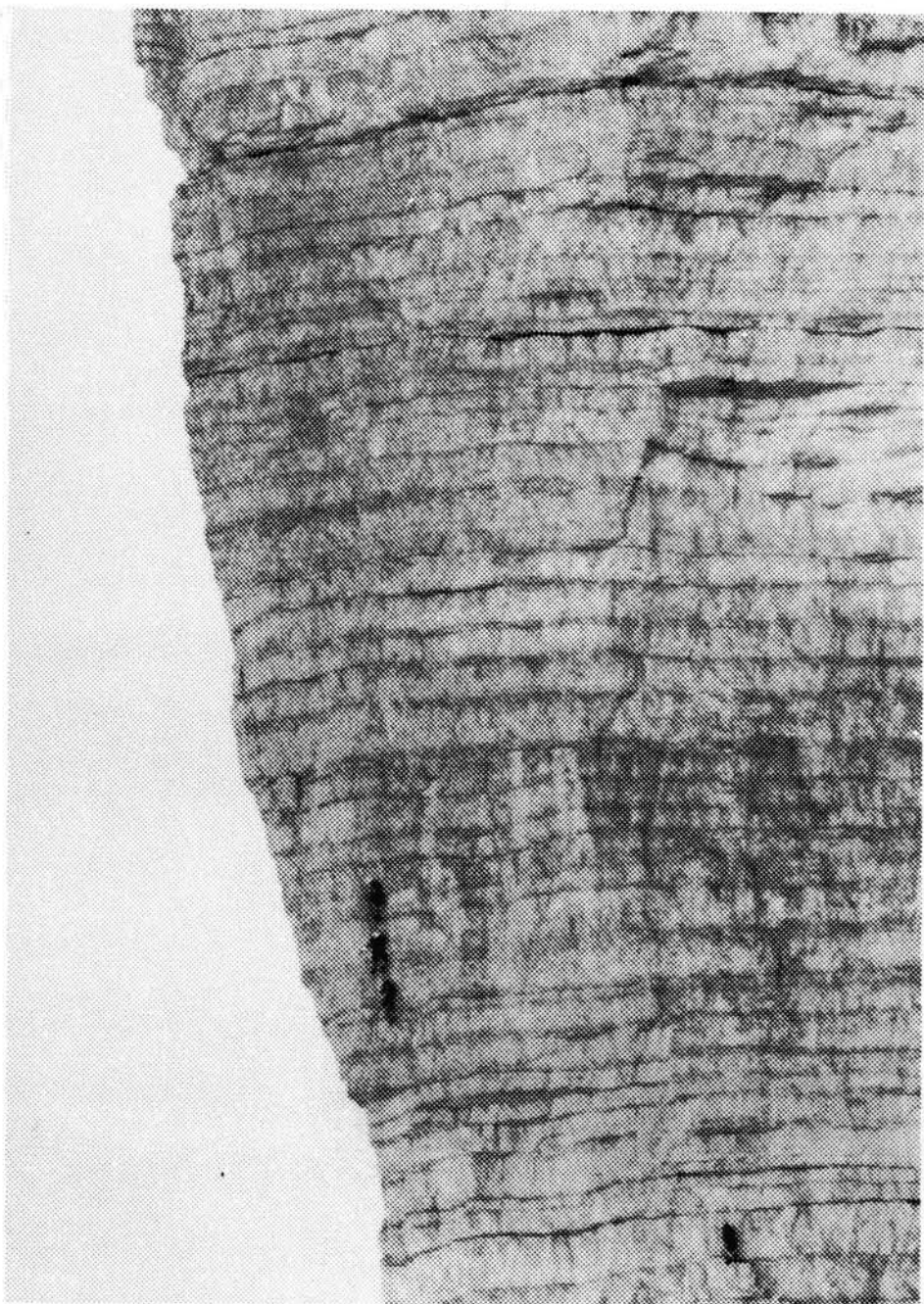
El jurat es mostrà complagut per la presència d'alguns excel·lents films de dibuixos animats, desitjant que en un futur aquesta modalitat augmentés.

Fora dels premis atorgats directament pel Festival, hi ha els premis consignats per diferents organismes:

—Premi Mario Bello (jurat de la comisió cinematogràfica del Clup Alpi Italià) al film «Esquerdes, corda i pala» de l'alemany Gehrard Baur.

—Premi U.I.A.A. (Unió Internacional d'Associacions Alpines) al film del francès Nicolav Jaeger, per «Operació de supervivència solitària a l'Huascarán». Nicolav Jaeger, de 33 anys, especialista de Medicina esportiva i de fisiologia de les grans alçades, alpinista especialitzat en ascensions solitàries, guia d'alta muntanya i organitzador d'expedicions als Andes i a l'Himalaia, ha efectuat un estudi de l'experiència de dos mesos de supervivència en el cim més alt dels Andes peruans (60 dies a 6.700 m). El film, amb una adequada documentació cinematogràfica, s'ocupa fins de l'acclimatació sobre la cordillera de l'Huayhuash, com a preparació de la difícil empresa sobre l'Huascarán. Aquesta experiència, de gran vàlua i interès pel món de la medicina i de l'alpinisme, ve a completar l'encara poc explorat aspecte de la fisiologia en condicions adverses de fred i manca d'oxigen, i l'estudi de les reaccions de l'home davant una solitud tan adversa.

El Premi Carlo Alberto Chiesa s'ha atorgat a «L'illa del rei Felip» de Bocardi, Careri i Manzoni, tant pel seu contingut científic— la descoberta i l'estudi de les tribus primitives que viuen en palafits i en les caveres d'un cràter, en una illa del mar de la Xina—, com pel seu interès i adequació per a

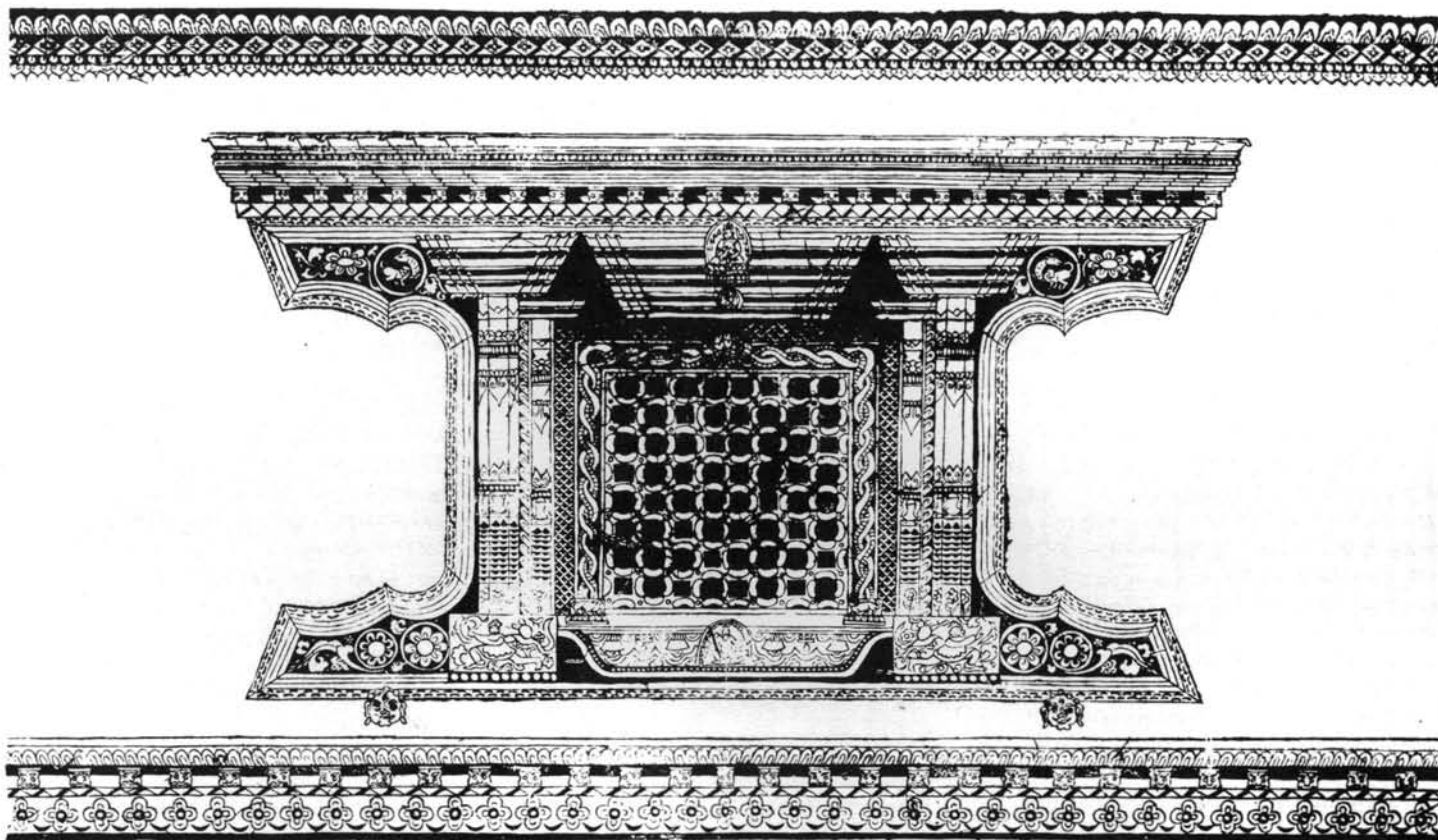
Fotograma de «In punta di piedi». (Foto Arxiu.)

«Eye of the gods—the american sportman» de Mike Hoover. (Foto Arxiu.)

ARTE E ARCHITETTURA DEL NEPAL

ser retransmès per TV.

—El Premi del Comitè Internacional per a la defensa de les arts i de les lletres pel cinema, ha anat a parar el film «Bominaco, una descoberta» de l'italià Tonino Valerii. L'autor es topa gairebé per causalitat amb una Abadia benedictina del segle XIII, que conserva un oratori amb pintures murals en perfecte estat de conservació: el clima sec de la muntanya i la cura d'un vell muntanyenc que la custodia, serveixen viu el seu encant.

Paral·lelament, s'han celebrat diverses manifestacions culturals relacionades amb el món de la muntanya i l'exploració. Una mostra al Palau de la

Tromba, de «l'Art i l'arquitectura del Nepal», que ve a ser un crit més d'ajuda i d'atenció sobre el patrimoni cultural d'aquest país, que comença a veure's seriosament amenaçat. Aquesta mostra, fa incís en una de les lliçons que es desprenen de les tradicions folklòriques del Nepal: el costum de caminar y la necessitat de desplaçar-se a peu, han determinat la compacta distribució dels pobles i un estil de vida particular.

També s'han celebrat d'altres activitats relacionades amb el món de l'alpinisme, entre elles una taula rodona celebrada per especialistes de tot el món sobre l'evolució del material de

muntanya: l'alpinista català Jordi Pons, ha estat convidat enguany com a especialista en aquesta taula rodona.

Pels volts de la mitjanit, es tanquen temporalment les cortines d'aquest cinema i la veu del presentador acomiada el públic present, convocant-nos per l'any vinent. Una sensació de profunda satisfacció envaeix a qui ha viscut enmig d'aquest món, ple d'emocions i noves experiències, aquesta setmana del Festival. El Festival de Trento tanca a poc a poc la seva finestra al món de l'aventura i ens acomiada amb el cor ple de records i amb l'esperança del retorn.

ASCENSIO AMB ESQUIS AL SILVRETA

Pere Aymerich

SITUACIÓ I GENERALITATS

El massís del Silvretta, juntament amb l'Ötztal i Stubai, gaudeix de gran popularitat entre els muntanyencs germànics per a la pràctica de l'esquí de muntanya. Situat a cavall de dos «Länder» austríacs —el Voralberg i el Tirol al nord, i el cantó suís dels Grisons al sud—, ofereix en tota la seva vessant nord un àmbit molt adient per a l'esquí; per contra, la sud suïssa, abrupta i amb geleres penjades, es presenta perillosa a causa de les allaus. La seva situació geogràfica, molt septentrional, entre el Fimberpass i el Schlappinerjoch, assegura generalment una gran quantitat i bona qualitat de la neu, dins un marc alpi vestit d'abundants i extenses geleres atesa la seva altitud, ja que l'alta cresta del Silvretta s'alça per damunt els 3.000 m des del Piz Davo Lais (3.027 m) fins al Kleine Soehorner (3.032 m) en una bona quinzena de cims.

REFUGIS

Una àmplia xarxa de refugis, que apertanyen al Deutsche Alpin Verein (DAV) i al Suiss Alpin Club (SAC), estratègicament situats al llarg de tot l'itinerari, asseguren una còmoda travessia pel fet d'evitar, si hom vol, part de la càrrega habitual (sac, queviures, etc.). Quant al període recomanable per a recórrer aquestes muntanyes amb esquís, va des de la darrereria de febrer fins a mitjan maig, durant el qual resten oberts i guadats tots els refugis del massís.

DESCRIPCIÓ GENERAL DE L'ITINERARI

L'itinerari que ressenyem és el realitzat per la Pasqua del 1978, junt amb els companys Mercè Coll i Xavier Gregori, però com que el mal temps ens obligà a escurçar la travessia i renunciar a algunes ascensions importants, per completar la informació incloem a les notes complementàries algunes de les ascensions més destacades. La travessia recorre aquest massís per la vessant nord, en sentit est-oest. L'itinerari és a l'abast de qualsevol esquiador mitjà, coneixedor de les tècniques d'alta muntanya (cal tenir en compte que gran part del recorregut es per geleres).

1.ª etapa: Ischgl-Heidelbergerhütte (2.264 m). Horari aproximat: 2 hores. Recorregut fàcil.

D'Ischgl, utilitzant primer el telefèric, ens situem ràpidament a Idalpe (2.307 m), per arribar posteriorment al coll est del Pauliner Kopf (2.800 m). Des d'aquest punt es flanqueja per sota del cim per anar a cercar el Zebblasjoch (2.545 m), i es davalla fins a la cota 2.400 per remuntar finalment la Forca del Vall Gronda (2.752 m) i el Piz de Val Gronda (2.812 m). Un descens amb flanqueig cap a l'esquerra ens durà sense problemes al refugi Heidelberg (DAV), guardat de febrer a mitjan maig, refugi d'hivern de 8 places. És possible també arribar a aquest refugi remuntant la Fimbertal directament des d'Ischgl o de l'estació d'entremig d'Idalpe.

2.ª etapa: Heidelbergerhütte (2.264 m) —Breite Krone (3.079 m)—

Jamtalhütte (2.165 m). Horari aproximat: 4 hores i mitja. Recorregut sense complicacions, amb perill d'allaus a la part superior de la Vadret da Fenga.

L'itinerari remunta la gelera da Fenga per anar a buscar el fals Kronenjoch (2.958 m), des d'on s'assoleix fàcilment amb esquís el Breite Krone. El descens, tot travessant el Kronenjoch, s'efectua seguint la vall de Futschöl fins al refugi Jamtal (DAV), guardat de mitjan febrer al 30 de maig.

3.^a etapa: Jamtalhütte (2.165 m) —Dreiländerspitz (3.195 m)— Wiesbadenerhütte (2.433 m). Horari aproximat: 4-5 hores. Cal prendre precaucions en el descens de la Vermunt Gletscher.

L'Obere Ochsencharte (2.970 m) és el pas clàssic per a passar a l'Ochsental des de la Jamtal, remuntant per la Jamtal Fermer. Des del mateix coll complementarem la jornada amb l'ascensió al Dreiländerspitz, els darrers metres per la seva aresta nord, que pot presentar certes dificultats segons les condicions. Un esplèndid descens per la gelera Vermunt, poc trencada i segura per la seva dreta, ens portarà al refugi Wiesbaden (DAV), guardat del 15 de febrer al 15 maig. Refugi d'hivern de 12 places.

4.ª etapa: Wiesbadenerhütte (2.443 m) —Silvrettapass (3.003 m)— Silvrettahaus (2.341 m). Horari aproximat: 4-5 hores. Atenció en l'Ochentaler Gletscher, molt trencada. Remuntarem tot seguit la gelera Ochental, molt esquerpada i dreta en la seva part central, per anar a cercar la

Fuorcla dal Confin (3.043 m), que dóna accés a la vessant suïssa del massís, i deixarem el Piz Buin a l'esquerra. Des del coll es guanya, sense perdre alçada en un llarg flanqueig el Silvrettapss, gran coll glaciari que comunica amb la part superior del Silvretta Gletscher, per devallar-la primer cap el nord-oest, després cap el nord i finalment direcció oest per arribar al refugi Silvretta del SAC, petit i molt acollidor. Guardat des de mitjan febrer fins a la darrera d'abril.

5.ª etapa: Silvrettahaus (2.341 m) –Rote Furka (2.688 m)– Galtür (1.584 m). Horari aproximat: 6-7 hores. Perill d'allaus al Rote Furka. Etapa llarga.

El pas, altra vegada a la vessant nord, el realitzarem pel Rote Furka. Als darrers metres els pendents són drets, i segons les condicions cal pujar a peu.

Es davalla per la gelera Klostertal, delicada en la seva part superior, seguint la Klostertal fins al Silvretta See (2.030 m), per on passa una carretera de muntanya tancada a l'hivern. En cas de necessitat hi ha el refugi Madlenerhütte per a passar-hi la nit. D'ací, per la planera vall de Kleivermunt, que cal recórrer en més de 6 km, arribarem a Galtür, famosa estació d'hivern del Tirol amb servei d'autobús fins a Ischgl, punt de partida de la nostra travessia, situat a tan sols 8 km.

NOTES COMPLEMENTÀRIES I RESENYAMENTS PRÀCTICS

La travessia ressenyada ha estat escollida per la lògica de l'itinerari, la bellesa del recorregut i la qualitat dels descensos. Remarquem aquí, doncs,

altres possibilitats que podem allargar o complementar l'itinerari realitzat, a les quals haguérem de renunciar per raó del mal temps esmentat.

A. Travessies.

Des de Scuol (Suïssa), utilitzant les instal·lacions mecàniques de l'estació fins a la costa 2.500, travessant la Fuorcla da Champstsch (2.730 m) i la Fuorcla Davo Lais, que dóna accés al refugi Heildelber, podem unir-nos a l'itinerari principal.

Des de Guarda (engadina suïssa), remuntant la Val Tuoi fins a la Chamanna Tuoi (2.251 m) del SAC (25 places), guardada de març a Pasqua. Des del refugi, passant per la Fuorcla Tuoi o el Jamjoch, és factible travessar a la Jamtalhütte, o pel Vermuntpass al refugi Wiesbaden. També ho és des de l'estació suïssa de Klosters (1.200 m) fins a Sardasca (1.648 m) per carretera, des d'on es reumnta la vall fins a la Silvrettahaus per continuar l'itinerari bàsic en un sentit o l'altre. Finalment, també és possible allargar la travessia ressenyada en dos o tres dies més; una vegada passat el Rote Furka de la darrera etapa, pel Litzner Stel (2.761 m) davallarem al Saarbrückerhütte (2.538 m) del DAV, per continuar fins al Türbingerhütte (2.191 m) del DAV tot traspallant el Seelucke (2.772 m) i el Plattenjoch (2.728 m). Des del refugi Türbinger s'arriba fàcilment a Gargallen, estació del Voralverg, amb servei d'autobús, punt final del massís del Silvretta.

B. Ascensions.

Des del refugi Jamtal es podem realitzar les ascensions següents: Augstenberg nord (3.228 m), Vordere

(Foto P. Aymerich.)

Jamspitze (3.178 m) i Ochsenkopf (3.057 m). El Scheeglocke (3.323 m), que pot presentar algunes dificultats en la seva part final des del Rote Furka (5.ª etapa). El Kleine Seehorner (3.032 m), des de la Saarbrückerhütte, i finalment el Grosse Piz Buin (3.312 m), el cim més famós de la regió, assolible des del refugi Wiesbaden per Buinlücke, l'ascensió final del qual es realitza per una aresta que pot ésser delicada segons les condicions.

BIBLIOGRAFIA I CARTOGRAFIA

- L'operation Silvretta*, de Tony Vincent.
«La Montagne», n.º 347. Any 1957.
De L'Inn al Rhin, de Jean Bocognano.
«La Montagne», n.º 3. Any 1971.
Silvretta-Skiführer, de Wlaler Flaig, Ed. R. Rothet (1965), guia amb dos mapes 1/50.000, 288 pàg.
Alpine Skitouren de Christian Caduff, tom III (1962), guia editada pel SAC de les muntanyes del Grisons, només capítols del Pratigau i Unterengadine.
Carte National Suisse 1/50.000, full 248 (Pratigau), amb itineraris d'esquí.
Kompass Wander Karte 1/50.000, n.º 41 (Silvrettagruppe).
Alpen Vereins Karte 1/25.000, n.º 26 (Silvrettagruppe), ressenyada amb itineraris d'esquí.
Carte National Suisse 1/25.000, tots els fulls de la regió.

ALPINISME

● ALPS AIGUILLE DU CHARDONNET (3.824 m)

A la Cara NO. d'aquest cim ha estat obert un nou itinerari situat entre les vies Gabarrou 1977 i Bettembourg-Charlet Gully. L'itinerari que transcorre per terreny mixt ha estat catalogat com MD., ha estat obert per Jean Paul Michod i Patrick Gabarrou.

GRAND CHARMOZ (3.445 m)

Patrick Gabarrou ha obert en solitari una nova via a aquest cim per la seva cara Nord.

A la cara Oest també han obert un nou itinerari de gran dificultat aquest cop la cordada ha estat Jean François Hagenmuller i Gilbert Marx, la via estats situada a la drete del Pillier Cordier.

També la cordada Claude Remy i Yves Remy han obert un nou recorregut Directíssim situat a l'esquerra del Pillier Carpentier.

El darrer dia 2 d'agost la cordada femenina de nacionalitat polonesa Ewa Pankiewicz i Agnieszka Smolska al Pillier Cordier situat a la cara Oest.

BREITHORN (4.165 m)

A mitjans del darrer mes de setembre una nova via Directíssima al Cim Central ha estat oberta per la cordada Patrick Gabarrou-Pierre Alain Steiner. Ascensió sobre terreny mixt. Van necessitar per obrir-la un total de 7 1/2 hores.

LES DROITES (4.000 m)

La cordada Berhault-P. Martinez, va fer la via CORNAU-DAVILLE en sols 10 hores, l'ascensió hivernal es va realitzar el darrer dia 27 de desembre.

El Couloir Lagarde a a cara

El Dátil. Agulles (Montserrat). (Foto J. Altadill.)

Nord ha estat realitzat el darrer dia 20 de gener per Bernard Muller. Esmerçant a la seva ascensió sols 6 hores els pendents eren de 70-80° amb un tram de 40 m de 85-90°.

● MONTSERRAT MONESTIR CONTRAFORT DE LA PRENYADA

El dia 9 de febrer del 1980 les cordades Coll-Guitart i Pereira-Casals, varen obrir una nova via anomenada «Hawaii», que ha estat catalogada com D-, A¹.

SANT JERONI EL PUNTAL DE L'ALBARDÀ

Nova via a aquesta agulla, oberta en solitari per Joan Ribas de la S.A.M.E. de

l'U.E.C. el 3 d'octubre del 1979, catalogada com MD, i anomenada «Aresta Ribas».

CAVALL BERNAT

La cordada formada per Erik Promio de la STAE del C.E. Aliga i Jordi Pallas de la S.A.M.E. varen realitzar el passat mes de Febrer la 1.ª Volta al Cavall, nova via anomenada *Voltadits* i

● FRARES ENCANTATS
AGULLA DEL CENTENAR

AGULLA FACIL

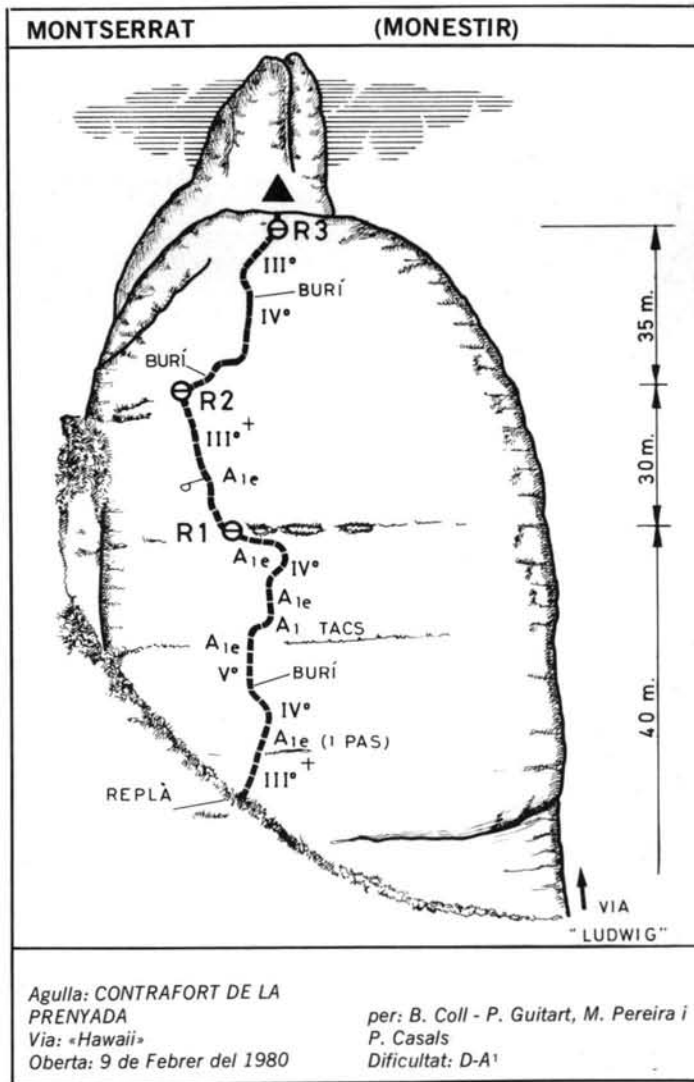
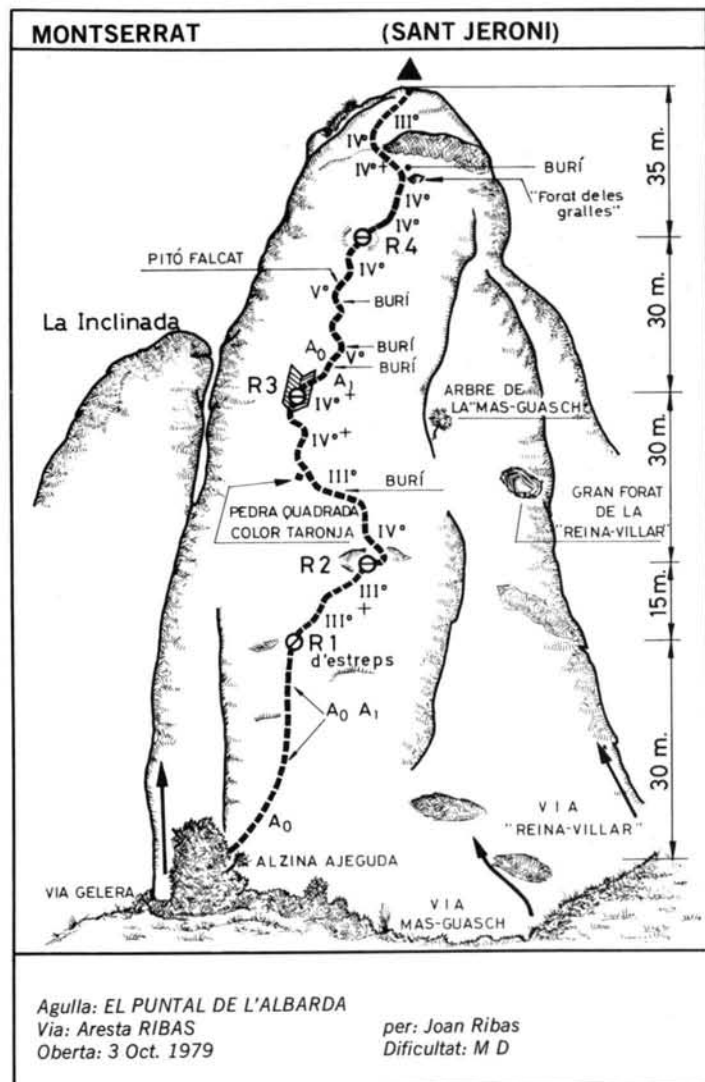
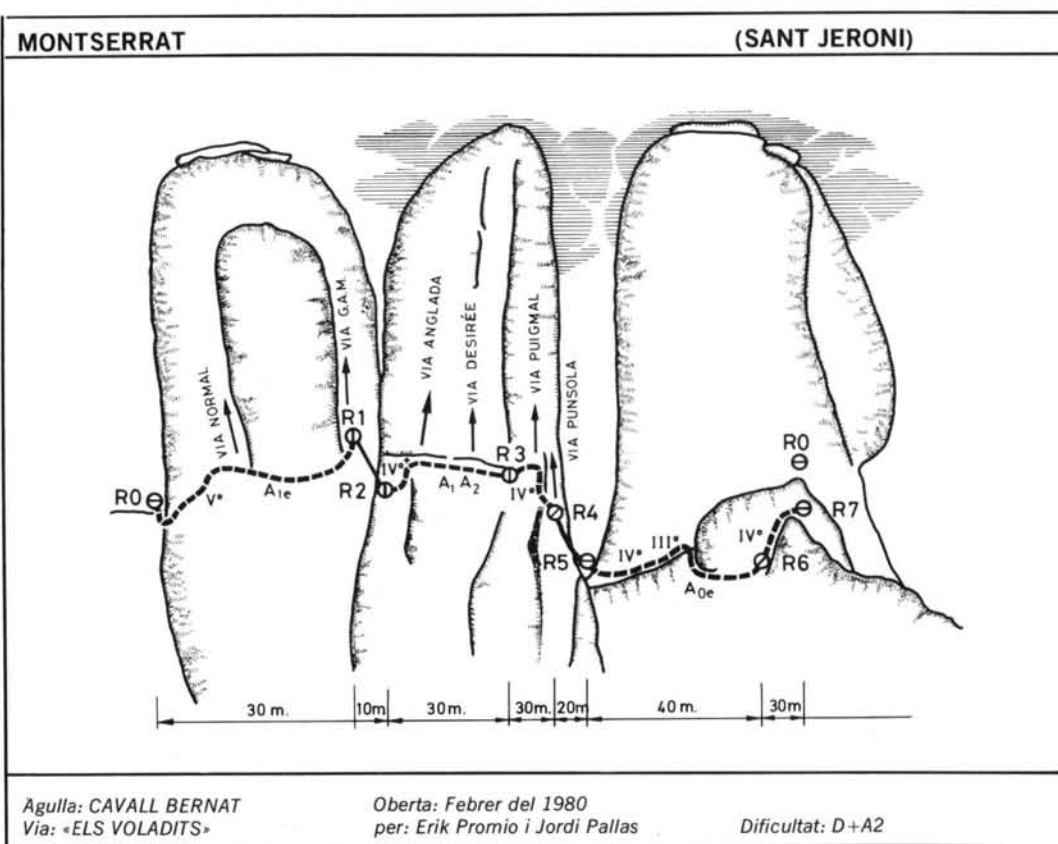
La mateixa cordada
Clarella-Salvany va obrir el
dia 15 de març un altra via
«*Aresta Brucs*» catalogada
com BD Sup.

AGULLA DE LA GRIP

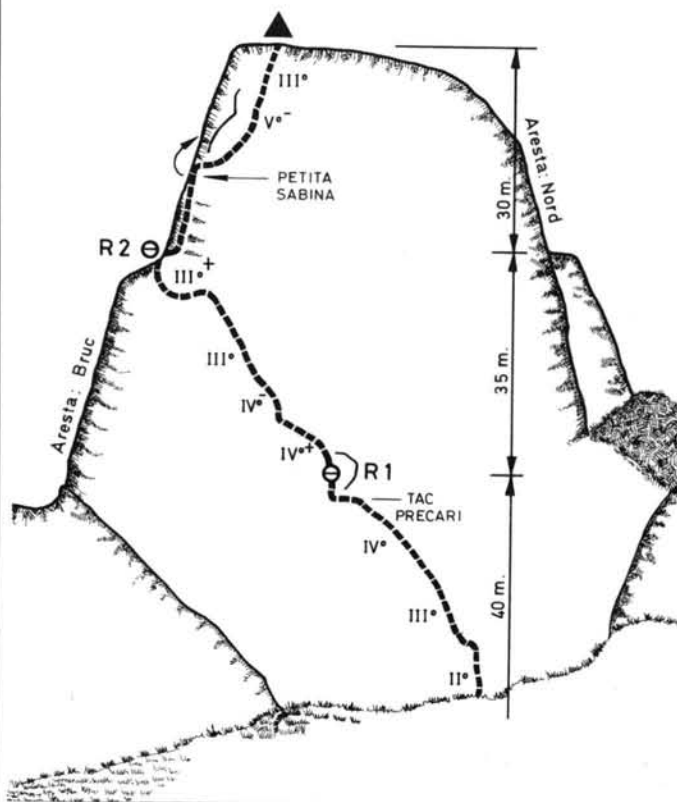
La cordada
Alvarez-Bresco-Gómez, el
dia 8 de desembre del 1979
van obrir una via a la cara
Est, catalogada com D.

AGULLA DE LA MONJA

El dia 2 de desembre de 1979, la cordada Jordi Camprubí-Albert Gómez van obrir una nova via a la Cara Est d'aquesta agulla i l'han catalogada com D-A'.

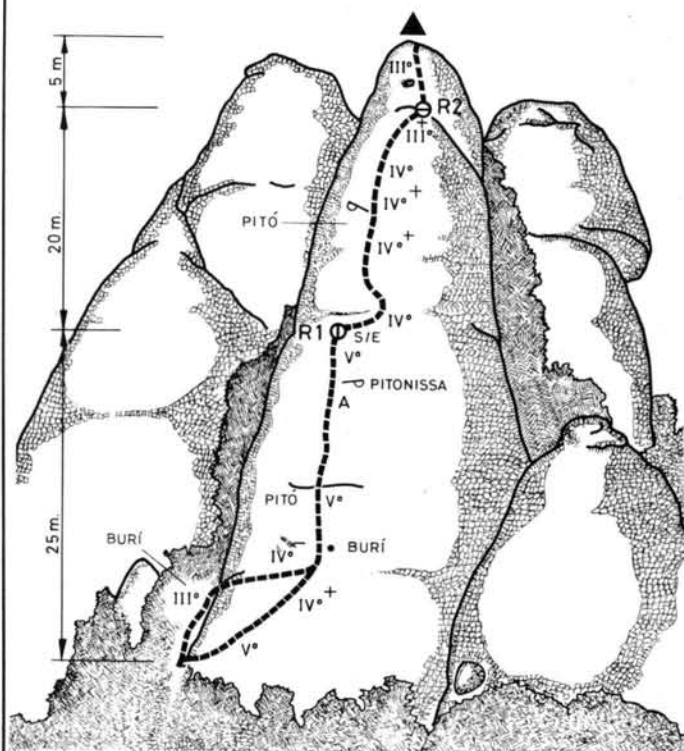
MONTSERRAT (FRARES ENCANTATS)

Agulla: DE LA GRIP
Via: CARA EST
Oberta: 8 de Desembre del 1979

per: F. Álvarez - R. Bresco i A. Gómez
Dificultat: D

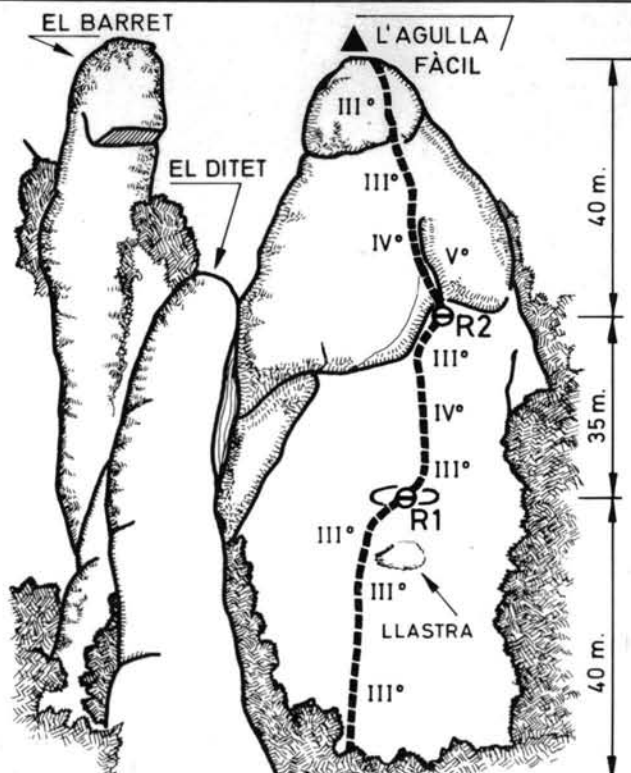
MONTSERRAT (FRARES ENCANTATS)

Agulla del Serrat del Centenar
Via: Aresta Brucs
Oberta: 1 de Març del 1980

per: Bernat Clarella i Jordi Salvany
Dificultat: D+ - A¹

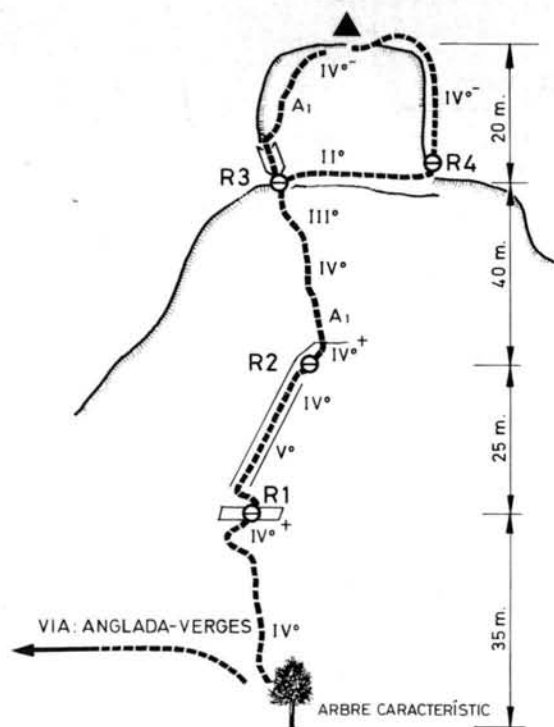
MONTSERRAT (FRARES ENCANTATS)

Agulla: Fàcil
Via: Aresta Brucs
Oberta: 15 de Març del 1980

per: Bernat Clarella i Jordi Salvany
Dificultat: BD+

MONTSERRAT (FRARES ENCANTATS)

Agulla: LA MONJA
Via: Camprubí - Gómez (Cara Est)
Oberta: 2 de Desembre del 1979

per: Jordi Camprubí i Albert Gómez
Dificultat: D-A¹

AGULLA CRISTOBALITA

Continuant lá intensa activitat d'obrir nous itineraris a petites agulles, la cordada Remi Bresco-Albert Gómez, el dia 17 de febrer va deixar enllestida una nova via a aquesta agulla sota el Frare Encantat.

Via anomenada «BRESGOM» i catalogada com D Sup.

AGULLA CRISTOBALITA INFERIOR

Les cordades Remi Bresco-Albert Gómez i J. M. Horrillo-Jordi Nadal varen obrir una via Aresta Bruc catalogada com D. Inf. a aquesta agulla el darrer dia 2 de febrer.

FRARE CIRILI

El dia 19 de març la cordada Remi Bresco-Albert Gómez obria una via aquest cop anomenada BRESGOM i catalogada BD Sup.

FRARE AMADEU

El mateix 19 de març la cordada Bresco-Gómez obria una via a aquesta agulla situada al costat del Frare Cirili.

AGULLA AINA

El dia 3 de febrer la cordada Bresco-Gómez, va obrir una via anomenada «Bresgom», a aquesta agulla situada entre el Dit d'Agulles i el Ditet, la dificultat ha estat catalogada com D. inf.

AGULLES

LA SUCA GRAN

El dia 27 de maig del 1979 la cordada Vidal-Bueno-Alsina, va obrir una nova via a la cara Est d'aquesta agulla. Catalogada com D. Sup. A¹, la via ha estat anomenada «Itaca».

EL MARLET DE LA MA

A la cara Est d'aquesta agulla situada en el camí que des del Coll d'Agulles s'agafa per anar a l'agulla de l'Ou de Colom, el darrer dia 1 de novembre del 1979 la cordada Serrano-J. Peris-A. Peris, va obrir una nova via catalogada com D Sup. A¹.

VERMELL DEL XINCARRO

La cordada Santi Llop, J.L. Moreno i Pep Masip el darrer

dia 9 de març van obrir una via catalogada com MD i anomenada de «Les Margarides».

Al mateix pany de paret, la mateixa cordada va obrir el dia 23 de febrer la via «Ecológica», catalogada com MD Sup. Aquestes dues vies han estat obertes sense pitons, realitzades únicament amb tacs i tascons.

● PAS DE MONTREBEI PARET DE CATALUNYA

El darrer mes de desembre la cordada Torres-Garvier va obrir un nou itinerari a aquesta paret, anomenat «Via Derobée», les tirades son 5, completant un desnivell de 200 m que han estat catalogats com MD.

● PARET D'ARAGO

El conegut pireneista francès Raymond Despiaus ens ha comunicat l'obertura d'una nova via situada a la dreta de la Via CADE i que ha estat anomenada «Via de l'Existencialisme». La via va ésser realitzada el darrer mes d'Abril.

● OLIANA-ALT URGELL CINGLERA D'ESPLOVINS

La cordada Josep Alsina-Xavier Vidal van obrir el darrers dies 16 i 17 de juny del 1979 una interessant via d'un recorregut aproximat de 650 m anomenada Via Alfa-Centauro.

Membres de l'EDER del C.E. Montserrat (Manresa) varen obrir un altra via situada a l'esquerra de la via «ALFA-CENTAURO». La nova via va restar enllestida el darrer mes de novembre.

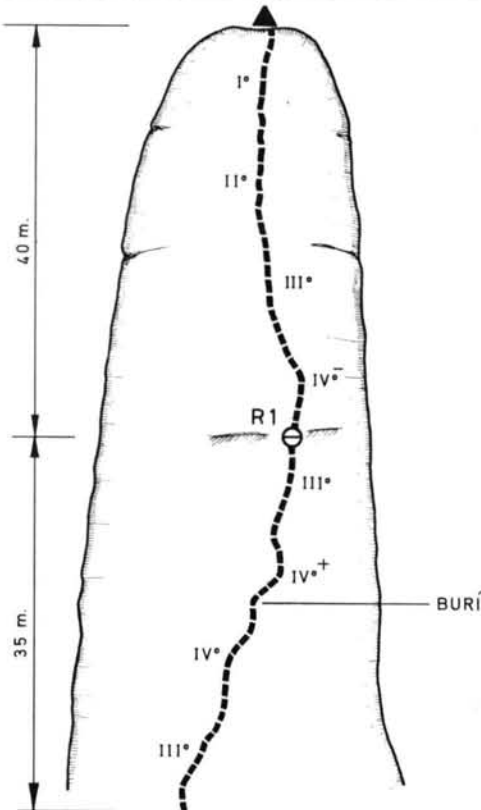
Les cordades L. Morgado i J. C. Serrano, X. Vidal-J.E. Bueno varen obrir un altre interessant itinerari el darrer dia 30 de març, que ha estat anomenat «Via Olaia» i catalogat com D. Sup.

● MONTSERRAT MONESTIR LA PRENYADA

El darrer dia 17 d'agost, la cordada E. Roca-J. Noguera varen obrir una interessant variant a aquesta agulla que ha estat catalogada com D.

MONTSERRAT

(FRARES ENCANTATS)

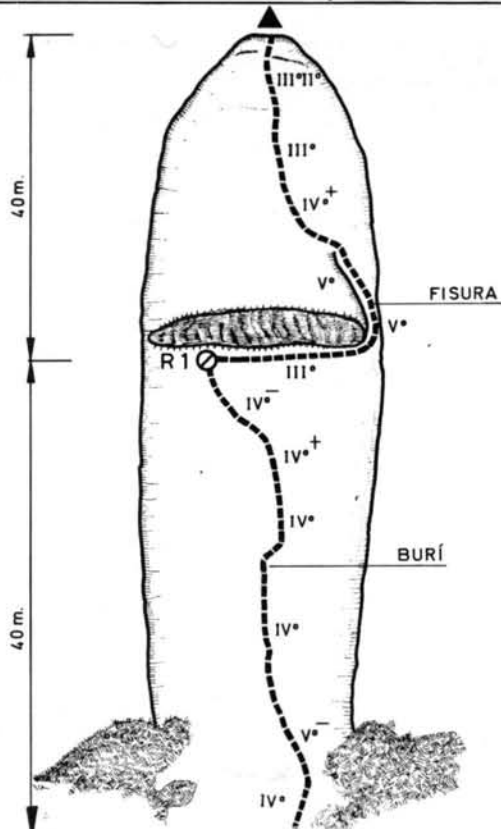

Agulla: «Cristobalita Inferior»
Via: Aresta Bruc
Oberta: 2 de Febrer del 1980

per: Remi Bresco - Albert Gómez, J. M. Hornillo i J. Nadal
Dificultat: D. Inf.

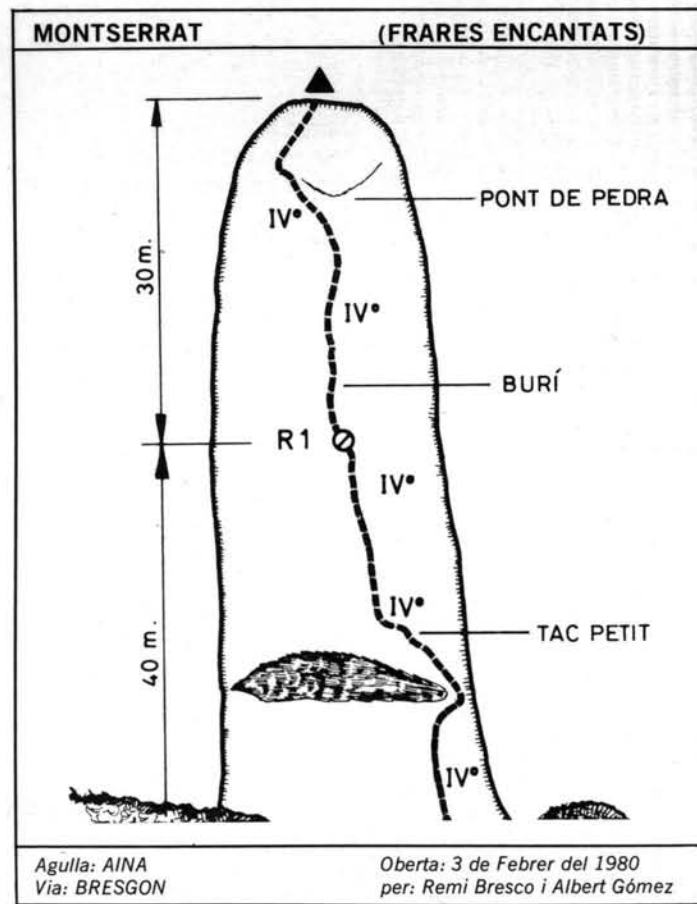
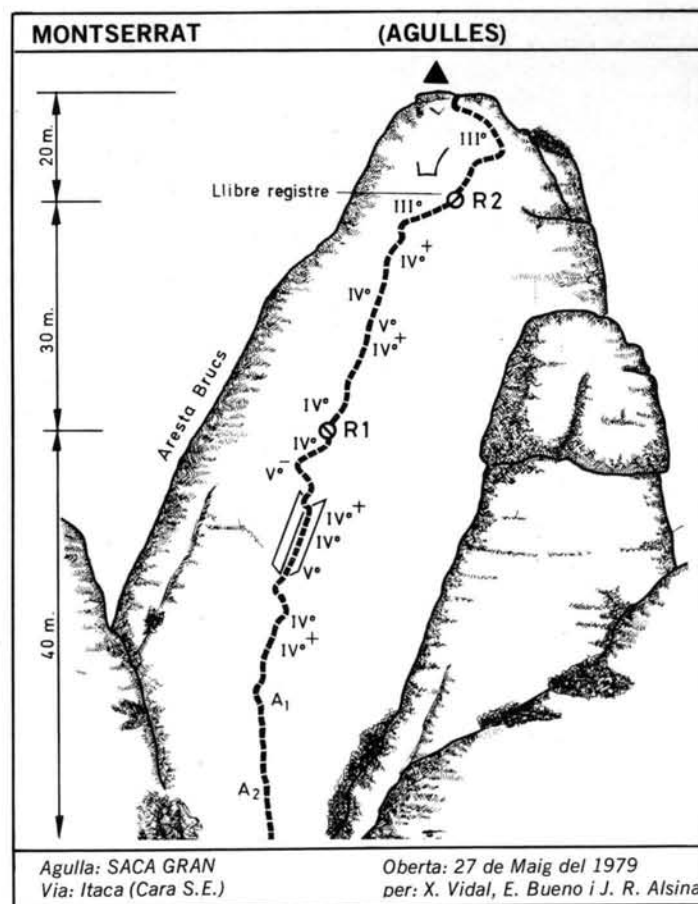
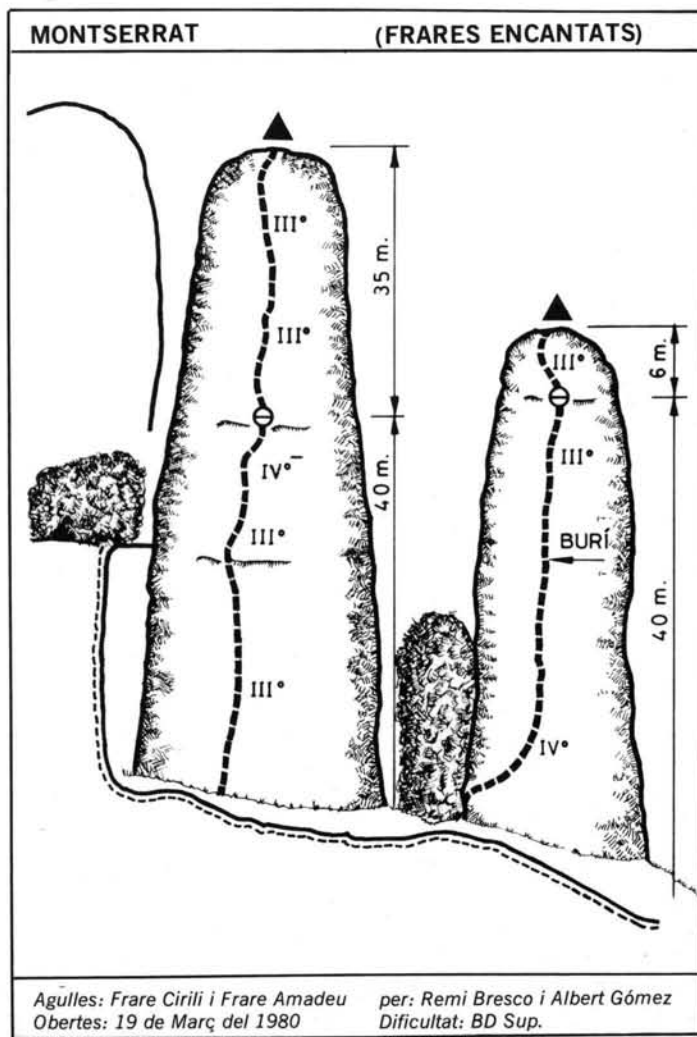
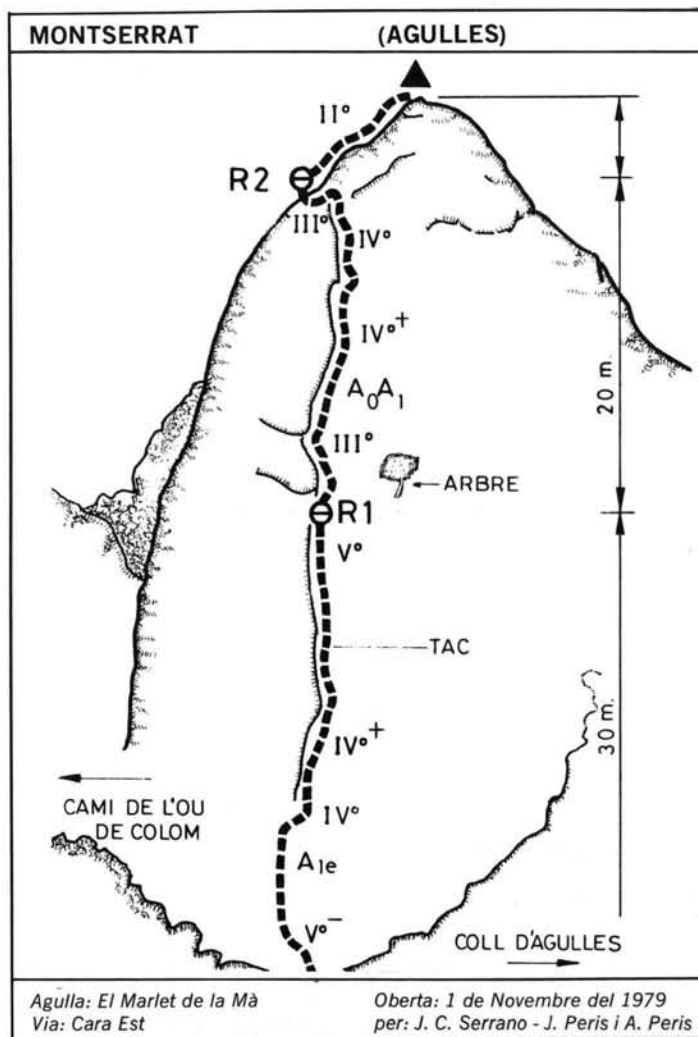
MONTSERRAT

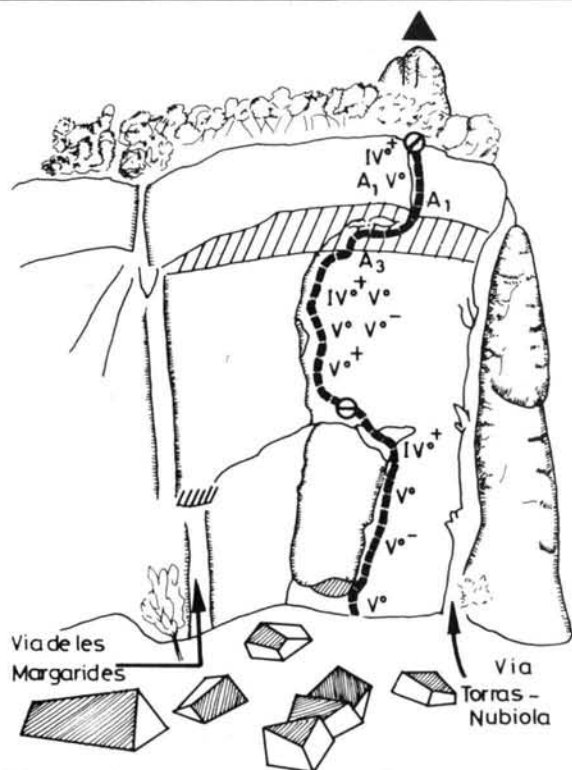
(FRARES ENCANTATS)

Agulla: «CRISTOBALITA»
Via: BRESGON
Oberta: 17 de Febrer del 1980

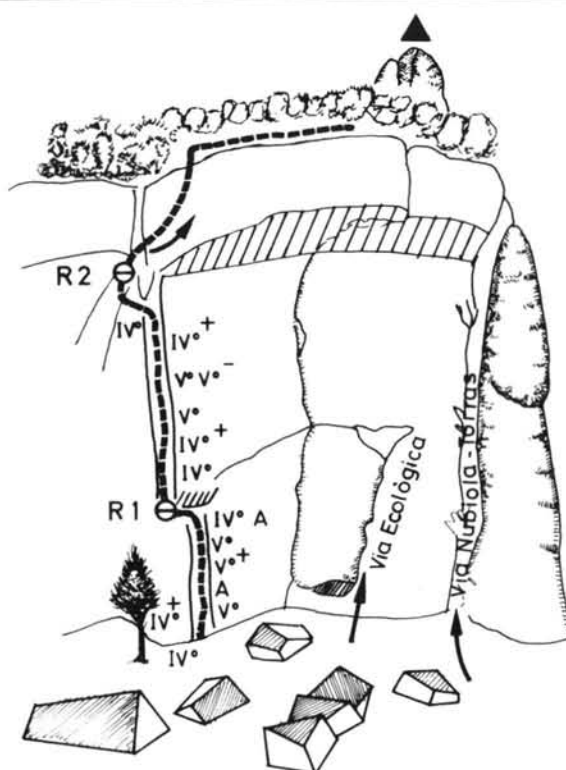
per: Remi Bresco i Albert Gómez
Dificultat: D+

VERMELL DEL XINCARRÓ

Via: «ECOLÒGICA»

Oberta: 23 de Febrer del 1980

per: S. Llop - J. L. Moreno i J. Masip
Dificultat: MD+**VERMELL DEL XINCARRÓ**

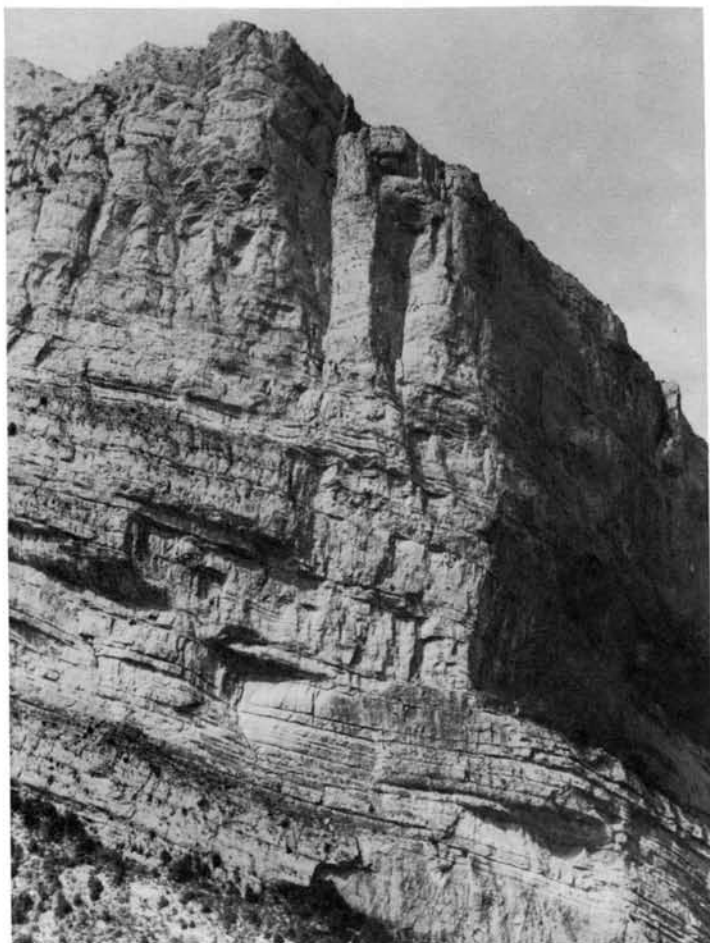
Via: «De les Margarides»

Oberta: 9 de Març del 1980

per: Santi Llop, J. L. Moreno i J. Masip

Dificultat: MD

Mont Rebei. Paret d'Aragó. (Foto J. Altadill.)

Sup i anomenada «Variant E.A.M.-Cerdanyola».

darrer dia 19 d'abril del 1980, catalogat com D Sup-A².

GORRA FRIGIA

A la vessant S.E. d'aquesta agulla la cordada Sala-Baques va obrir un nou itinerari el darrer dia 9 de febrer, la dificultat ha estat catalogada com D. Sup.

● **ECOS****PLECS DEL LLIBRE**

El darrer dia 30 d'abril del 1979 la cordada Ballart-Arcarons va obrir un bell itinerari anomenat «Plec d'en Ballart», catalogat com D Sup. A¹.

El dia 18 d'agost les cordades R. Gil-J.C. Peña varen realitzar la 1.ª ascensió integral per tal de guanyar el Plec de Llibre Superior, la via oberta a l'aresta Integral dels Plecs del Llibre ha estat oberta per membres del GEDE i de l'AGRUECC C. Moro, J. C. Tomasi, I. Ruiz i Peña-Gil.

● **FRARES ENCANTATS EL BACALLA**

La cordada Oriol Pié-Jordi Salvany van obrir un curt però bell itinerari al diedre Est d'aquesta agulla el

● **FRARE CIRILI**

La cordada Camprubi-Bresco-Gómez, el dia 13 d'abril del 1980 obrien en aquesta agulla la via «Del Gripau pilós», catalogant-la com D. Sup.

● **AGULLES****AGULLA DE LES HEURES**

El dia 11 d'abril del 1980 la cordada Bueno-Caballa-Vidal, deixava oberta la via del Vent a aquesta agulla. Fou catalogada com D Sup.

AGULLA «MANUEL GARCÍA»

El darrer dia 26 de desembre la cordada J. C. Serrano-J. Periz deixava oberta una bonica via anomenada «Manuel García» en record del company desaparegut, itinerari catalogat com D Sup.

LA VESPA

El dia 28 de gener del 1980 els germans Bohigues i A. Cucó van obrir una nova via a aquesta agulla que han

anomenat «S.A.M.E.» i ha estat catalogada com a D Sup.

PARET NW

Un grup de membres del C.E.S.V. el darrer dia 28 de novembre del 1979 varen obrir un bonic itinerari a la paret NW. d'Agulles que van batejar com via «CARRILET 2001».

LA PALANGANA

La cordada R. Bresco, A. Gómez i P. Roca el dia 6 d'octubre del 1979 van enllestir un bonic itinerari que recorre la coneguda paret de la Ven-Suri-Ven i que assoleix el cim de la Palangana. L'itinerari ha estat anomenat «via dels Barrufets» i ha estat catalogat com MD Sup. A¹.

LA BANDERETA

El dia 2 de desembre la cordada E. Abello, J. Asin i M. Rosell varen obrir una via a aquesta muralla, que varen anomenar «Via Autèntica» i ha estat catalogada com MD.

EL SENATXO

També prenen com a inici la primera tirada de la Via Cerda-Riera i Autèntica, la cordada J. Ribas-M. Velasco, han seguit el marcat diedre format entre la Figuereta i el Senatxo per deixar oberta una bonica via anomenada «Ribas-Velasco» amb quatre llargs de corda.

ESPELEOLOGIA

● AUSTRIA

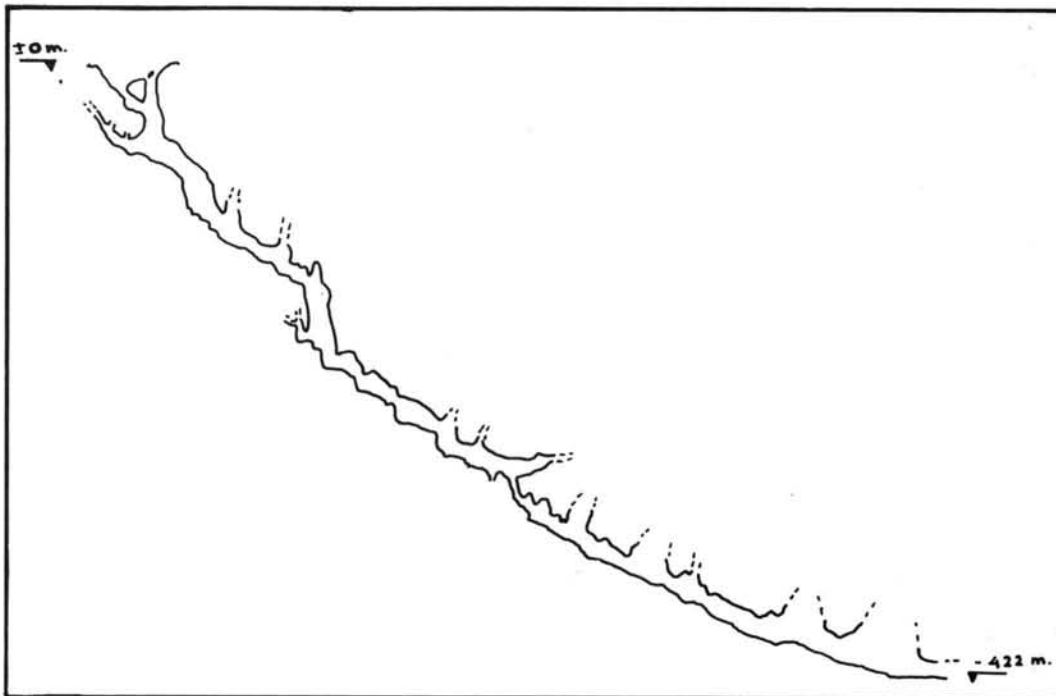
En el Tennengebirge els belgues del GSAB han explorat l'avenc Brüneckenhöhle on s'han descobert 500 m de noves galeries. L'actual desnivell ha estat estimat en + 450 m.

En l'avenc de Wieserloch s'ha trobat una continuació per on s'ha arribat a la cota -730 m. Lampreschtsofen es troba només a 200/300 m de distància a través d'un sífo. Si s'aconsegueix la unió, el sistema passaria a tenir 1.400 m de desnivell.

● ALEMANYA DE L'OEST

A la regió de Hohen Göll un grup espeleològic ha

Byakuren-do. L'avenc més fondo del Japó. (Foto Arxiu.)

arribat al fons de l'avenc Geburtstagsschachts a -200 m. Es tracta de la quarta profunditat del país.

● ITALIA

A -775 m s'ha tocat fons en l'Abisso Paolo Roversi (Alpi Apuane) per part de GS Bolognese. Aquesta cavitat compta amb la segona o tercera vertical interior més llarga del món (310 m).

● FRANÇA HAUTE-GARONNE

El Réseau Felix Trombe (Massís d'Arbas-Herran-Arbas) ha estat connectat amb el Gueil -di- Her durant l'estiu de 1979. Aquesta unió fa passar la desnivellació del sistema a -1.018 m amb un desenvolupament horitzontal de 60 km aproximadament.

ARDECHE

El Groupe de Recherches Bioespeleologiques ha continuat durant l'estiu de 1979 la topografia de la Goule de Foussoubie (Vagnas) arribant a un recorregut de 20.091 m.

PYRENEES-ATLANTIQUES

La Gouffre de Guillemberro (Massís des Arbailles) coneguda fins a -57 m ha passat a -332 m.

● CATALUNYA

Membres del GIEG (Granollers), en col·laboració amb alguns membres de l'ERE del CEC i de l'Espeleo Club de Sabadell, han portat a terme l'exploració, estudi i topografia de la Cova del Serrat del Vent, situada en el municipi de Tavertet.

Aquesta cavitat, amb 3.216 m de recorregut i 175 m de desnivell, és una de les coves més llargues del món excavades en gresos.

Un riu circula pel seu interior, que en l'actualitat és aprofitat per la població de Tavertet per al seu aprovisionament d'aigua.

● GRÈCIA

L'expedició del Sheffield U.S.S. ha obtingut brillants resultats en el flanc sud del Plateau d'Astraka. La cavitat més important explorada ha estat Tripa Legeri -386 m.

● GABON

Durant els últims anys s'han dut a terme diverses exploracions a la regió de Lastoursville d'aquestes exploracions cal remarcar les de la Grotte de Lastourville (1,4 km Grotte de Kessipougou (2 km) i la Grotte de la Riviere Ibembe' (1 km), totes elles amb forces possibilitats de continuació.

D'altra banda, a la part occidental d'aquest país (Nyanga, Mouila, Ndende, Tchibanga) les possibilitats espeleològiques semblen extraordinàries.

● ÀFRICA DEL SUD

En el Transvaal, el South African Spelaeological Association (SASA), ha explorat la cova de Thabazimbi de 4.450 m, passant a ser una de les cinc grans coves del país.

● JAMAICA

Una nova topografia de la Jackson's Bay Cave, donà en aquesta cova una longitud de 7.000 m.

● BRASIL

Dues noves cavitats, a la regió d'Areado Grande (Iporanga), estan en curs d'exploració. Són la Gruta de Itauna I (2,5 km) i la Gruta do Ribeiraozinho (1 km).

● JAPÓ

Byakuren-do, situat a 200 km al NW de Tòquio, a Omi-Machi, prefectura de Niigata, és l'avenc més fondo del Japó.

El 24 de juliol de 1972 el grup d'exploracions de la Universitat de Kansai, va fer-ne la primera exploració, dos anys més tard s'arribà al sífo terminal.

● FILIPINAS

L'expedició de la Sidney Speleological Society a Palawan ha explorat al riu subterrani de St. Pauls on s'han topografiat 7 km de galeries. L'expedició era formada per 36 espeleòlegs. Es prepara una nova expedició per al 1981.

● NOVA ZELANDA

A Greenlink Cave (South Island) s'ha arribat a -358 m després de superar dos sifons i de descendir a un pou de 50 m.

● PAPUA-NOVA GUINEA

Al SE de Tabubil (Western Province), en el Menga River, ha estat davallat pels anglesos l'avenç d'Arem Tem -334 m.

EL CENTRE DE DOCUMENTACIÓ ESPELEOLÒGICA, UNA IMPORTANT INICIATIVA D'ESPELEÒLEGS CATALANS

Sota els auspicis de la Unió internacional d'Espeleologia (Suïssa), i a iniciativa de veterans especialistes, s'ha creat recentment a Barcelona el Centre de Documentació Espeleològica (CDE).

Entre les tasques assumides pel CDE figura la publicació de treballs i monografies d'interès espeleològic:

reedicions de publicacions, traduccions d'autors estrangers, etc., i centra el seu objectiu bàsic en la recopilació i difusió de totes aquelles publicacions espanyoles o estrangeres que tractin de temes referents a la nostra geografia o d'activitats efectuades pels espeleòlegs espanyols fora de les nostres fronteres. A tal efecte, el CDE edita el butlletí «Bibliografia Espeleològica Hispànica», i té cura al mateix temps de subministrar reproduccions d'articles a tots aquells que ho demanin a l'Apartat de Correus n.º 32.110 de Barcelona.

CAMPAMENT DE SETMANA SANTA A LA SERRA DE SANT GERVÀS

Els dies 4, 5, 6 i 7 d'abril coincidint amb les festes de Setmana Santa la Comissió d'Excursionisme de la Secció de Muntanya, va organitzar el seu campament. Enguany el situaren als peus de la Serra de Sant Gervàs, en la comarca de la Ribagorça, junt al petit poble d'Adons, lloc magnífic per a conèixer aquesta Serra tan poc freqüentada pels excursionistes.

Les tendes instal·lades foren vint-i-una i seixanta els acampadors, entre Socis del Centre i un grup de companys del Centre Excursionista del Penedès que conviueren dins d'un agradable ambient de muntanya.

El temps fou magnífic, amb un sol esplèndid, però les nits foren fredes i amb un vent fort, però això no va dificultar en res que es pogués portar a terme un programa de tres excursions amb una nombrosa assistència d'acampadors, que va permetre conèixer tant la Serra de Sant Gervàs com a les Muntanyes de Montiberri. Una altra activitat fou la recollida de dades de totes les masies de la Vall d'Adons en les que s'emplenaren fitxes per a l'Estudi de la Masia.

A tots els acampadors els fou lliurat un petit estudi monogràfic de la Serra perquè tinguessin una visió més completa d'aquesta i també com a record de l'acampada.

Ens cal esmentar la rebuda que foren objecte per part de l'únic habitant d'Adons, la senyora Pepita, que amb la seva característica amabilitat va facilitar la tasca d'organització d'aquest campament. Francesc Beato i Vicens

ESGLÉSIES PRE-ROMÀNIQUES I ROMÀNIQUES AL MUNICIPI DE NAVÉS (S. IX al XII)

El periòdic «Regió 7» de Manresa, que rebem

Església parroquial de Vistabella. (Foto Arxiu.)

setmanalment al Centre, diari d'informació intercomarcal, en el seu n.º 179 del mes de juny d'enguany, pàgina 24 i signat per Remei Aranda, s'hi troba un documentat article d'alerta sobre 28 esglésies d'art romànic que s'estant enrunant. El municipi de Navés solament pot destinar-hi una minsa quantitat i els estaments oficials de moment tenen bona voluntat d'escoltar.

És un article que fa escriure i que cal tenir en compte, principalment per aquells excursionistes estudiosos d'aquest art i que es dediquen cada cap de setmana a la recerca i estudi del romànic a Catalunya.

Segons sembla, arribar a l'ermita de Sant Martí de Vilaseca, per exemple, és tota una aventura. Difícilment s'hi arriba sense una persona que conegui el lloc, ja que l'edifici es troba totalment cobert d'esbarzers i altres arbustos que tapen

la petita obra mestra. Navés veu enrunar-se el seu romànic, un patrimoni de gran valor i nosaltres els excursionistes no podem restar al marge, no podem fer-hi el sord.

Un equip de treball a l'estil de l'alta Garrotxa, aquí hi fa falta.

COMMEMORACIÓ DEL CENTENARI DEL NAIXEMENT DE L'ARQUITECTE JOSEP M.ª JUJOL I GIBERT

Per tal de commemorar el centenari del naixement de l'arquitecte Josep M.ª Jujol i Gibert (1879-1979) nascut a Tarragona i establert a Barcelona des dels nou anys, la Secció de Ciències i Arts de la nostra entitat, va organitzar una excursió per indrets tarragonins on resideixen obres d'aquest destacat arquitecte a la vegada gran dibuixant, pintor de fort cromatisme i habilíssim artesà, tant en pirogravat com en el treball

de la fusta, però sobretot en l'art de donar formes al ferro.

Recordem que en una ocasió la Secció de Geografia també va portar a terme una excursió similar aquella vegada sota la direcció tècnica del fill de l'arquitecte, consoci nostre. El recorregut d'aquesta edició assenyalat com «Ruta Jujol», va començar a El Vendrell, on els assistents, interessats en l'obra de l'arquitecte pogueren admirar les piques d'aigua beneïda, l'altar Major, l'altar de St. Josep, altar de la Immaculada, confessionaris, etc.; a Montferri, el Santuari de la Mare de Déu de Montserrat, obra innacabada en perill de destruir-se; l'ermita de la Mare de Déu del Roser de Vallmoll, l'església parroquial de Vistabella i d'Els Pallaresos, la casa Bofarull, casa Fortuny, casa Solé i tres altars de l'església, així com uns arcs que cobreixen el que eren abans safareigs públics.

El Centre ha contribuït al centenari del genial arquitecte amb una excursió profitosa, que ha aportat els necessaris coneixements de primera mà per assaborir el geni creador d'un artista complet, excel·lent pedagog i amic dels amants de la naturalesa, per això els excursionistes ens sentim identificats amb la seva obra.

M. M.

EXPOSICIÓ D'AQUAREL·LES DEL CONSOCI ANTONI OLIVER

Del 15 al 30 de maig, els nostres socis varen poder admirar una exposició d'aquarel·les del nostre amic Antoni Oliver. Cal recordar que farà uns dos anys ja va tenir la gentilesa de fer-nos conèixer algunes de les seves obres, si bé en aquella ocasió l'obra pictòrica anava acompanyada de dibuixos.

Aquesta vegada la Sala ha estat ocupada exclusivament d'aquarel·les que igualment et feien fruit els paisatges propers de Mataró, Subirats, Canovelles

o Caldes d'Estrac, que et podies delectar contemplant contrades tan allunyades com Vilac Unya, Casaus, Arties, etc. un total de 32 obres.

La mostra pictòrica d'aquesta vegada, pintura en el sentit més fidel de la paraula, ens ha deixat més satisfets encara; ens ha fet viatjar a llocs delitosos, sòlidament construïts i subtilment tractats. Hem viatjat de la mà experta i de la sensibilitat artística de l'Oliver, que vol dir que hem vist poèticament diferents indrets de la nostra terra catalana.

La presència quasi diària de l'artista a la Sala d'Exposicions, donà lloc a continus diàlegs sobre art que sens dubte han de proporcionar-nos nous valors entre els nostres socis afeccionats.

Felicitem l'amic Oliver i des d'aquí li diem a reveure ben aviat.

M. M.

EXPOSICIÓ-HOMENATGE AL MESTRE ELISARD SALA AMB MOTIU DEL X.^è ANIVERSARI DEL SEU TRASPÀS

La Secció de Ciències i Arts, amb motiu del X.^è Aniversari de la defunció del Mestre Elisard Sala, va preparar una Exposició-Homenatge on hi quedessin reflectits diferents aspectes de la seva vida d'excursionista, de compositor musical, de Director de Corals i Orfeons de poeta i de ceramista, així com les mostres de condol després de la seva mort per accident, ocorreguda el 17 de juny del 1970, al carrer Balmes de la nostra ciutat, procedents d'homes de lletres amics i excursionistes que tingueren la sort de tractar-lo i merèixer la seva estima i amistat.

L'Exposició es va inaugurar el dia 5 de juny, amb assistència de la vídua del mestre, Sra. Maria Casas de Sala, acompanyada del seu fill Elisard, com el seu pare. Va presidir l'acte, el nostre President sr. Lluís Puntís, acompanyat del

El mestre Elisard-Sala. (Foto Arxiu.)

President i Vice-President de la Secció de Ciències i Arts, srs. Josep M.ª Garrut i Francesc Amat. També estava representat l'Ajuntament d'Ulldemolins en la persona de la srta. Balbina Bargalló, localitat de la que el mestre n'era Fill Adoptiu.

Feren ús de la paraula, el Sr. Puntís, destacant que el mestre Elisard Sala era un excursionista universal dotat de totes virtus que voldria blasonar un excursionista qualificat, un admirador de la nostra entitat i per a tots nosaltres un estimat amic que l'hem volgut recordar en una data tan assenyalada, com trista. El sr. Garrut també el va recordar des de les vessants de poeta i de Director de masses corals, considerant-lo un patrici dins de l'excursionisme, un bon educador musical i un hàbil ceramista.

Seguidament el sr. Puntís va agrair la presència de la Sra. Sala i fill i la dels amics i socis que volgueren presenciar l'acte d'obertura. La Sra. Garrut va oferir a la sra. Sala, un ramell de roses

roges que acceptà complaguda.

Finalment la sra. Maria Casas, va agrair l'homenatge en sentides paraules. Cal destacar que entre els assistents és trobava el sr. Oscar Ferré, que representava la U.E.C. entitat de la que sempre en fou soci.

Els qui conegueren el mestre Elisard Sala, l'exposició pot haver-los ampliat el bon record que en tenien, si en canvi no tingueren la fortuna de conèixer-lo, en visitar-la comprovaren la personalitat que perdérem tots els excursionistes, ara fa deu anys.

L'Exposició va restar oberta tots els dies feiners del 5 al 20 de juny.

Mossèn Jacint Verdaguer i en Josep Iglésies, homenatjats

El dia 19 de maig, a la sala d'actes de la Unió Excursionista de Catalunya de Gràcia, es va dedicar un homenatge a Mossèn Jacint Verdaguer i en Josep Iglésies amb motiu de la col·locació,

en un lloc preferent de l'entitat, d'una fotografia de cadascuna de les dues personalitats, seguint el costum establert l'any anterior quan es va homenatjar Pompeu Fabra, Jaume Bofill i Mates, Josep M.ª Batista i Roca i Pau Vila. Glossaren la personalitat dels dos il·lustres catalans, Mossen Ricard Torrents, que parlà de Verdaguer ara fa cent anys, i Xavier Fort sobre Josep Iglésies.

La nostra entitat, que fou invitada a l'acte, va delegar al vocal bibliotecari la seva representació. Cal destacar la presència de l'ex-conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya, el poeta Ventura Gassol, recentment homenatjat a l'Espluga de Francolí, per la Penya Santamaria. També presidí l'acte, el Sr. Albert Manent, director general d'Activitats Culturals de la Generalitat, així com el company Joan Garrigós, president de la F.E.E.C.

Obrí l'acte el Sr. Oscar Ferrer, justificant la vetllada amb paraules elogioses per les persones que s'anava a distingir, enumerant-ne els mèrits contrets i congratulant-se de poder augmentar la «Galeria d'Excursionistes Il·lustres». Al mateix temps el Sr. Iglésies era motiu d'una altra distinció: se l'anomenava Soci d'Honor.

Després parlà mossèn Ricard, fill de Folgueroles i coneixedor de la vida de mossèn Cinto. L'excel·lent orador procurà cenyir-se a l'any 1880 i féu una cronologia de les activitats portades a terme pel poeta durant els dotze mesos de l'any. digué que l'homenatjat tenia 35 anys quan guanyava en els Jocs Florals l'Englantina, amb la poesia «La Barretina», i obtenia la distinció de Mestre En Gai Saber. Per Mossen Cinto fou l'any montserratí, escriví els goigs de la Verge Bruna i el mestre Rodoreda, consoci nostre, posà música al «Virolai». Fou l'any de la seva anada al Canigó, des dels banys La Presta, i de les excursions a

Núria, Puigmal, Llacs de Carançà, Carlit, Llívia, etc. Clogué la dissertació destacant-lo com a poeta de l'amistat dels Països Catalans i acabà recitant uns fragments de «La Barretina».

El Sr. Xavier Fort i Bofill, fill del nostre amic desaparegut recentment, l'escriptor Eufemià Fort i Cogul, parlà del mestre d'excursionistes Josep Iglésies, des de la vessant de l'amistat personal, de l'admiració com a estudiós, del mestratge dels seus llibres i del patriotisme a flor de pell.

El parlament del Sr. Fort fou una exposició documentada de pàgines viscudes prop del Sr. Iglésies, per haver-se interessat des de molt jove per l'obra literària de l'home que ha publicat més de cent cinquanta llibres ultra comptabilitzar-li més de cinc-cents articles; patriòtic exercici, en moments molt compromesos, quan precisament escriure en català era un pecat. Segueix el Sr. Fort descrivint-lo d'exemplar company excursionista, millor escriptor, recopilador de costums, llegendes i tradicions i, últimament, com l'home que porta a terme les estadístiques de veïnatge de tots els pobles de Catalunya, afecció que li deu venir de quan va contribuir a fer la Divisió Comarcal. Una vida gegantina dedicada a Catalunya per mitjà de l'excursionisme integral. El conferenciant es va doldre de no disposar de més temps i es va disculpar d'haver de reduir una vida tan plena d'inquietuds.

Tot seguit es procedí al lliurament dels Diplomes acreditatius i es descobriren les dues fotografies. El públic dempeus va aplaudir llargament el descobriment.

El Sr. Iglésies va adreçar uns mots d'agraïment, amb la seva coneguda modestia, va fer ressaltar que no era mereixedor de semblant distinció, que se n'havia fet un gra massa i que ja estava

bé de tant inflar globus. Va continuar dient que es considerava un excursionista com qualsevol dels assistents, però que no volia quedar-se per a ell les impressions, estudis o treballs, que li plaïa poder-se comunicar mitjançant la literatura amb el món excursionista i que si la seva aportació era una engruna a l'hora d'enlairar Catalunya en el camp del guiatge muntanyenc, se'n sentiria satisfet. Féu una admirable apologia del paisatge de Catalunya i enumerà els millors indrets i les seves particularitats comparatives, demostrant que la nostra pàtria, encara que petita, té geogràficament representats molts paisatges dels nostres veïns europeus.

Fou una delectança escoltar-lo tot i que fou extens, el públic escoltà molt interessant les seves explicacions. En alguns moments, semblava que hom assistia a un curs de geografia, encara que no se li conegui cap activitat docent.

Acabat el parlament del Sr. Iglésies, el poeta Ventura Gassol va voler dirigir uns mots, primerament a l'homenatjat, company d'hores glorioses; també als organitzadors de la vetllada; al Sr. Manent, a qui va desitjar encerts en el càrrec, i al públic assistent, manifestant el seu agraïment per haver-li ofert l'avinentsa de dialogar.

Finalment, quan ja eren les deu de la nit, el Sr. Oscar Ferrer va cloure l'acte amb paraules de regreïment.

Fou una vetllada molt interessant, on va vibrar en tot moment la germanívola inquietud excursionista, arrelada en l'amistat i l'amor al país.

M. M.

50.º aniversari del Centre Excursionista Aliga

El diumenge dia 11 de maig, el nostre president Sr. Lluís Puntís, acompanyat d'aquest cronista, va assistir a l'acte de lliurament

d'ensenyes d'or i d'argent, amb què el Centre Excursionista Aliga obsequiava tots els seus socis que complien 25 o 50 anys d'associats en aquest any de l'efemerides.

Va obrir l'acte el Sr. Eduard Castro, que féu ressaltar la importància d'haver arribat al cinquantenari i el goig que tenia de poder presidir l'entitat en semblant esdeveniment. Tot seguit va parlar el Sr. Jaume Ramon, que ostentava la representació de la F.E.E.C., el qual féu un elogi de l'entitat tant en el camp esportiu com a nivell d'expansió de la cultura catalana.

A continuació es procedí al lliurament de les ensenyes i diplomes, acte que fou molt emotiu. Després el Sr. Castro, president del C.E. Aliga, comunicà als assistents que en l'acte s'hi trobava una representació del Centre Excursionista de Catalunya i els pregava que s'apropessin a la presidència, demanant uns mots al sr. Puntís. El Sr. Puntís féu lliurament del meritós llibre de l'Homenatge del Artistes Catalans al Centre amb motiu del Centenari i adreçà unes paraules d'agraïment per haver estat invitat a l'acte, i encoratjà a prosseguir la tasca que tan bons fruits havia donat, per al bé de l'entitat i de Catalunya, mentre feia ressaltar l'encert que varen tenir, en fer participar la joventut al dia del renovament de la Flama de la Llengua Catalana, acte a què també va assistir el Sr. Puntís, que va poder constatar l'interès que per la joventut tenia la Junta actual, la Junta que a criteri del nostre President mereixia un fort aplaudiment.

Finalment hi hagué un refrigeri que proporcionà una germanívola convivència, en la qual vàrem apreciar que el món excursionista és una família molt extensa que viu sota un mateix sostre patriòtic i

Centre Excursionista **ALIGA**

d'afany, si bé les activitats es porten a terme amb pluralisme de criteris i des de diferents estatges, segurament pel gran sentit democràtic que tenim de la vida.

Felicitem el C.E. Àliga i li desitgem llarga vida en profit de l'excursionisme nacional. M. M.

Noces d'or del Dinàmic Club

Amb motiu d'escaure's aquest any el 50.e Aniversari de la fundació de l'entitat DINAMIC CLUB, d'Esport i Cultura, el nostre president, Sr. Lluís Puntís, acompanyat d'alguns membres de la Junta Directiva, efectuaren una visita al seu local social, per tal de demostrar-los la nostra satisfacció i alegria davant aital efemèrides.

El Sr. Josep Mariné, acompanyat dels seus companys de Junta i col·laboradors del Butlletí extraordinari, així com del president de la Comissió

Organitzadora, va rebre els nostres representants en una sala d'esplai prou ampla per a formar una rotllana d'exquisida cordialitat, encetant-se diàlegs profitosos per les dues entitats i eixamplat les converses a la situació actual de l'excursionisme al nostre país.

El Sr. Puntís aprofità l'avinentesa per oferir al Sr. Mariné el llibre d'Homenatge dels Artistes Catalans al Centre, amb motiu del nostre Centenari, degudament dedicat. Per la seva part, el Sr. Mariné lliurà al nostre President la seva Medalla Commemorativa dedicada a la nostra entitat.

Finalment, també se'ls va lliurar alguns exemplars dels Sants Barcelonins, i la fraterna vetllada va acabar amb un brindis per la prosperitat del Dinàmic Club i entesa recíproca.

M. M.

Aplec 1980 a Santa

Dinàmic Club

NOCES D'OR
1930 - 1980

Margarida de Vinyoles

Amb l'intent d'aconseguir que sigui declarat monument històric i, per tant, amb vistes a la seva restauració, el diumenge 25 de maig (Pentecosta) es tornà a reviuir el tradicional aplec al santuari de Santa Margarida de Vinyoles, amb una concurrència comarcal extraordinària, sobretot dels pobles d'Alpens, les Lloses i Matamala.

L'accés des d'Alpens havia de fer-se a peu, i si es volia concórrer a l'aplec amb cotxe, podia fer-se des del vessant de les Lloses, ja que per tractar-se d'aquesta diada, aquest cop era permès de transitar amb vehicle per la pista particular que s'inicia a la finca propietat de la senyora Montserrat Caballé. Pista que situa a uns deu minuts del santuari.

L'acte fou força concorregut (el nombre de cotxes s'apropava a la

cinquantena, a part dels apleguistes que havien pujat caminant) i prop de migdia, el rector de Matamala, mossèn Pere Fradera, oficià una missa que fou seguida d'una audició de sardanes en cassettes.

Tal com deia Joan Iborra (AVUI, 24-5-80) l'aplec pretén ser també un retrobament dels municipis dels dos vessants de Santa Margarida. Encara que la raó principal, com hem anotat al principi, és anar a la reconstrucció de l'església, avui força arruïnada (la coberta és esfondrada, i el mateix campanar es troba afectat i potser en perill d'enfonsament). Per això se sol·licità ajuda crematística i de treball, mitjançant unes butlletes que hom podia emplenar i lliurar al quiosc de l'aplec on se servien begudes i entrepans.

El grup musical E. Tarrés (acordió, bombo i platerets), compost de tres músics de la Seu d'Urgell, animà la

festa amb balls de l'època.

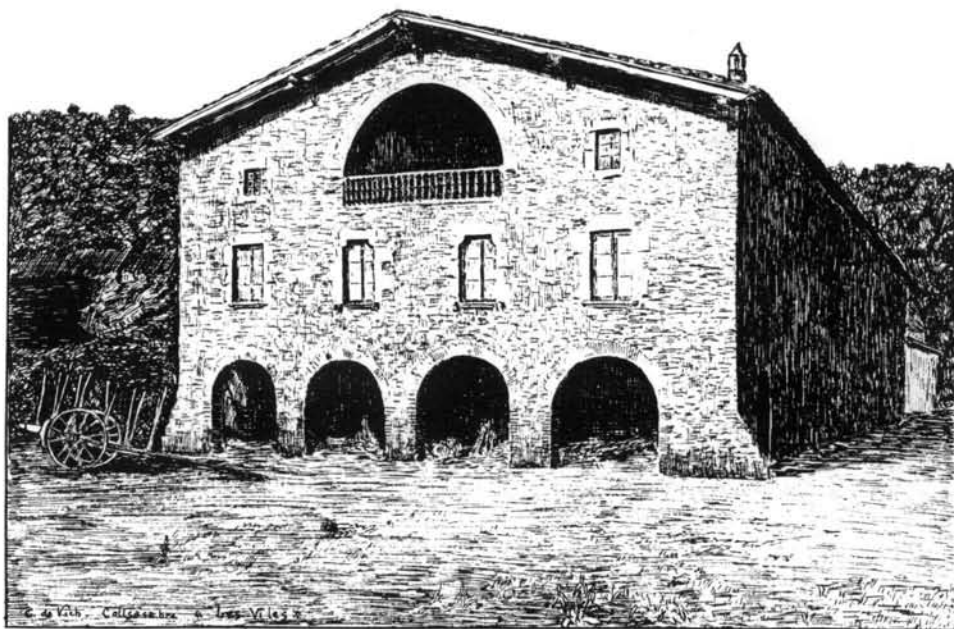
Ens complau que es vagin recuperant aquestes tradicions, i més encara si serveixen per a esperonar el poble envers la restauració del nostre patrimoni artístic. D. Aloy

Estudi de la

masia: Normalment les nostres notícies són conegudes pels nostres socis a través de la Circular mensual, però aquesta vegada desitgem transcendir a «Muntanya» perquè es vegi que l'Estudi és un organisme viu. Cal, doncs, posar en coneixement dels nostres consocis l'Exposició de la Masia Catalana que ha tingut lloc a Castellar del Vallès, en l'estatge de la Secció Excursionista de l'Ateneu Castellarenc, amb la col·laboració de l'Estudi de la Masia, del Centre Excursionista de Catalunya, en el període comprès entre les dates del 19 d'abril al 4 de maig d'enguany. La gran sala de què disposen els nostres amics de Castellar, quedà curulla de les fotografies, dibuixos i plànols aportats pel fons de l'Estudi, en el catàleg de presentació, patrocinat per la Caixa d'Estalvis de Sabadell, es parla de l'Exposició com «les darreres mostres de la vida a pagès». Cal felicitar els excursionistes castellarencs de l'entitat germana, especialment el seu president, Albert Antonell, i molt particularment el seu dirigent Ramon Llinars, per l'encert amb què ha fet el muntatge del material, amb l'additament ornamental d'estrís i eines del camp, que ajudaven a ambientar del tot l'Exposició. En un plafó a part hi havia concentrat el material relatiu a les masies del terme de Castellar del Vallès. Ens han promès de fornir-nos informació per al nostre Estudi de la Masia. Com a cloenda l'equip de treball de l'Estudi, Vicenç Cusó i Casals, Josep Llaudó i Majoral, Ramon Pujol i Alsina, junt amb el president

Programa de la mostra sobre la masia. (Foto Arxiu.)

LA MASIA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

(estudi de la masia catalana)

BARCELONA

SECCIÓ EXCURSIONISTA DE L'ATENEU CASTELLARENC

19 D'ABRIL AL 4 DE MAIG 1980

Festius, de 12 a 2 i de 6 a 8, al local de la S.E.A.C.

del Centre, Lluís Puntís i Pujol efectuaren col·lectivament una visita a l'Exposició. Al vespre del mateix dia, i a càrrec del company Josep Llaudó i Majoral, es féu una projecció de diapositives amb comentaris i explicacions totes ben rebudes i celebrades pel nombrós públic assistent a l'acte.

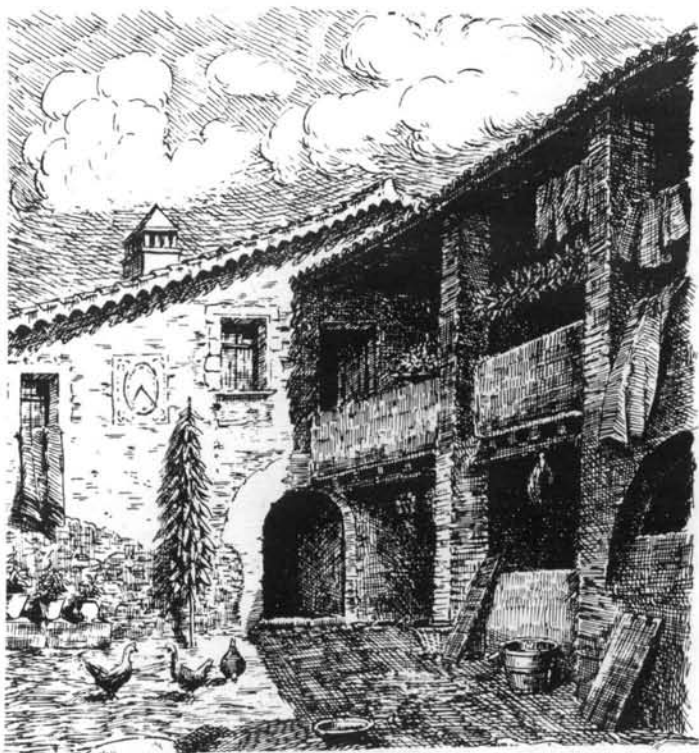
Aprofitem l'ocasió del comentari d'una activitat

recent, per a recordar les campanyes anteriors de divulgació, i al mateix temps sol·licitar la col·laboració decidida dels nostres estimats consocis simpatitzants amb el treball que l'Estudi porta a cap.

Recordem, doncs, que la primera mostra pública (un cop que per llegat dels hereus del patrici Rafael Patxot i Jubert, l'Estudi de la Masia retornà al Centre el

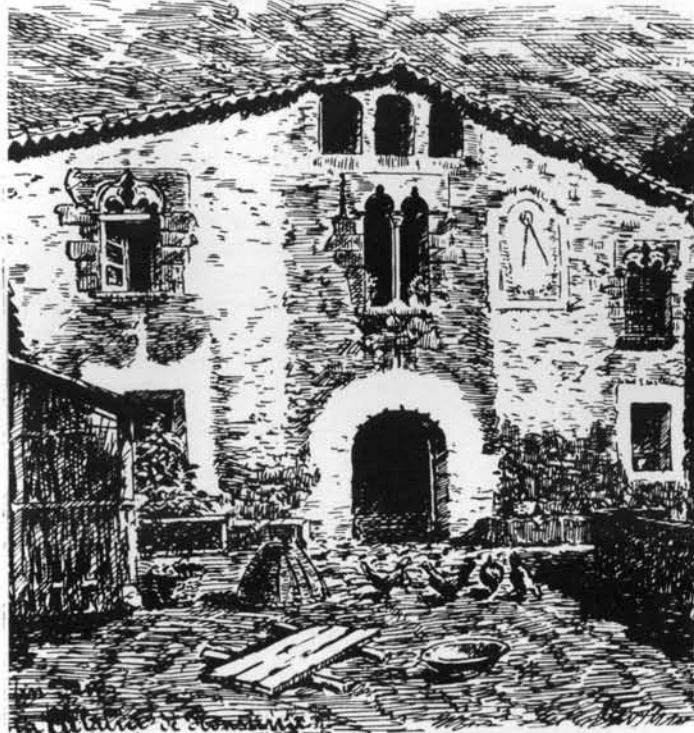
1976) fou l'Exposició efectuada al Col·legi d'Arquitectes de Barcelona el setembre del 1977, amb un èxit esclatant, i amb repercussió de la Masia participà a la V Confrontació d'Arquitectura Rural, al Congrés celebrat a Granada pel Consell d'Europa.

L'agost del 1978, i amb col·laboració del Centre Excursionista del Penedès, l'Estudi muntà una bella

Can Sampera - Castellar del Vallès. (Foto Arxiu.)

Masia S. Eulàlia de Ronsana. (Foto Arxiu.)

Exposició a Vilafranca del Penedès.

L'abril de 1979, i procedents del nostre Arxiu de l'Estudi, l'oficina Tècnica de Cardedeu muntà una Exposició, en el seu estatge, únicament de dibuixos de masies del Vallès Oriental.

El novembre de 1979, nova exposició de l'Estudi, en col·laboració amb la Secció Excursionista del Centre de Lectura de Reus.

Hi hagué projecció de diapositives, conferència i col·loqui, a càrrec de Josep Llaudó i Majoral.

D'altra banda, volem deixar consignat d'una manera especialíssima l'activitat constant i sense defallença del membre cofundador de l'Estudi, el nostre admirat i estimat amic Lluís Bonet i Garí, arquitecte prestigiós. Malgrat els seus anys, ell es

manté sempre en actiu, divulgant i donant a conèixer a les diverses viles del Maresme el seu treball científic i rigorós. Cal que citem les seves Exposicions de Masies del Maresme: a Argentona l'abril del 1978, a Vilassar de Dalt l'abril del 1979, a Canet de Mar el març del 1980, i al museu Municipal de Mataró el gener del 1980, Exposició Homenatge a Rafael Patxot i Jubert, visitada expressament pels elements de l'Estudi i pel president del Centre, Sr. Lluís Puntis. El Sr. Lluís Bonet i Garí va donar una interessantíssima conferència a la seva Exposició al Museu de Mataró. Del conjunt de les diverses Exposicions i conferències se n'edità un catàleg de plànols i dibuixos, així com de fotografies seves i de col·laboradors. Hi ha una bona relació dels noms de moltes masies, altrament hi és assenyalat l'emplaçament dels respectius termes municipals. També hi figura l'explicació dels diferents grups arquitectònics (vessant d'aigües) als quals són adscrits cada una de les masies presentades. És un treball magnífic del nostre volgut consoci Lluís Bonet i Garí.
J.L.

SEMBLANCES

Nemesi Ponsati i Solà:

El 18 d'abril darrer va deixar-nos per sempre aquest estimat i vell consoci. En Ponsati era doctor en farmàcia, i tots els pocs lleures que tenia els dedicava a la muntanya, a la natació i a l'atletisme. Podríem dir d'ell que era un enyorat de la muntanya, especialment de la comarca de la Selva, amb els seus cims emboscats, i els xaragalls i gorgs que ell coneixia tant i tan bé. Quan podia s'escapava cap a la Renclusa, o cap Ull de Ter. El CENTRE sempre trobà amb Ponsati una atenció generosa, quan n'hi hagué necessitat. Havia estat

President del Club de Natació Barcelona, i la seva imatge era molt popular i coneguda en els medis esportius, especialment en l'atletisme. En Ponsati era un home que mentre la seva salut li va permetre, cada dia a les set del matí ja era al vell estadi de Montjuïc per a l'entrenament dels joves enrolats a la secció d'atletisme del C.N.B., i d'altres clubs també. El seu treball fou admirable en tots els aspectes, i els seus coneixements, es traduïren en la gran quantitat de bons atletes que ell va fer sortir a la palestra. Fou talment un apòstol de l'atletisme, i un fidel seguidor de totes les tasques del CENTRE.

Pere Gabarró i Garcia:

El diumenge quatre de maig, sobtadament per un traïdor atac de cor, la mort ens arrabassava un altre vell company. Malgrat haver superat ja la vuitantena, mantenia ferm l'esperit, el cap clar, i les il·lusions no l'havien pas deixat. El Dr. Pere Gabarró, amb els seus ulls inquiridors i la seva cabellera blanca d'home venerable, es feia estimar de tothom, perquè era un home bo de mena. Es complia molt amb tots els seus companys, amb els quals sovint sortia d'excursió, o compartia amb ells les acampades al Pirineu. Era un muntanyenc conscient, metòdic i detallista. No li passava res per alt. A part de la seva estimada família, el seu gran amor era la Pica de d'Estats. L'havia pujat per tots els cantons. Sempre la Pica d'Estats, porta aparellat el nom d'En Gabarró.

El Dr. Gabarró era un gran patriota, vinculat de sempre amb els Minyors de Muntanya, dels quals fou cofundador. Passà una colla d'anys a l'exili, a Anglaterra, exercint la seva professió de cirurgià. Va estar sempre en estret contacte amb dos altres grans patriotes: Dr. Trueta i el Dr. Batista i Roca, treballant tots junts per Catalunya.

Al retorn d'Anglaterra (on

féu moltes excursions i escalades del «Alpine Club of England») es reincorporà al CENTRE (1947) i recomençà el romiatge interromput el 1936, per córrer altra vegada ben adelerat per les nostres serralades.

Pels que sempre hem estat els seus companys, una fugida d'escena tan inesperada s'ha fet com un cop de massa que ens ha deixat atuits. No et podrem pas oblidar. Hem seguit junts molts camins, hem compartit molts focs de campament, i les mateixes il·lusions ens han empès sempre muntanya amunt. Ara hauràs fet el teu darrer cim! Que el bon Déu t'hi faci una bona rebuda!

ECOLOGIA

- La Lliga per a la Defensa del Patrimoni Natural (DE-PA-NA), ha interposat un recurs de reposició en contra l'autorització donada pel Ministeri d'Obres Públiques per construir un aparcament, una escollera artificial i unes instal·lacions de serveis a la Cala Montgó prop de l'Escala, a les terres gironines. Anteriorment DE-PA-NA ja havia impugnat aquest projecte quan estava a informació pública a la «V Jefatura de Costas y Puertos» de Catalunya i més tard havia presentat un recurs d'alçada davant del Ministeri d'Obres Públiques quan l'esmentat projecte va ésser autoritzat per Costes i Ports. Cal fer notar que la Cala Montgó està inclosa dins el catàleg d'espais naturals protegits elaborat per la Subsecretaria de Medi Ambient del mateix Ministeri d'Obres Públiques que ara ha autoritzat les obres. També l'esmentada Cala està catalogada com a paisatge pintoresc pel Ministeri de Cultura sense que fins aquests moments la delegació d'aquest ministeri que té cura de Girona hagi rebut cap petició d'autorització. Cal fer notar

que en els traspasos de serveis de l'Administració central a la Generalitat de Catalunya encara no hi figuren aquells que fan referència a costes i ports.

- Actualment ha tingut entrada a les Corts Generals d'Espanya el projecte de ratificació per part d'Espanya de la Convenció de Ramsar, acord de caire internacional que va ésser pres l'any 1971 a la localitat de Ramsar (Irak). Aquest compromís contempla la protecció de les zones humides més importants de tots els països que el subscriuen. Malgrat que Espanya va enviar uns observadors oficials a Ramsar no va subscriure l'esmentat conveni. Sembla ser que harà ho farà, però la llista anexe amb les zones a protegir sota la normativa internacional, que són presentades per Espanya tan sols hi ha Doñana i Las Tablas de Daimiel, no incloent el Delta de l'Ebre que en el projecte MAR elaborat per un grup de tècnics de diferents països a la Camargue (France) l'any 1962 cal·licaven el Delta de l'Ebre amb categoria A (prioritat urgent de protecció) i tampoc inclouen altres zones d'alta importància natural del País, entre elles podríem esmentar Els Aiguamolls de l'Empordà i les Ries Baixes Galegues. S'estan realitzant intenses gestions prop dels grups parlamentaris per tal de que sigui esmenada l'actual llista de zones Humides protegides presentada per Espanya.

- Ha estat presentat a informació pública el projecte de port esportiu de Calella de la Costa (Maresme). Diverses entitats i persones han comparegut en l'expedient amb diverses al·legacions en contra de l'esmentat projecte. Les inevitables conseqüències negatives que comportaria la

construcció d'un port esportiu, justifiquen sobradament aquesta oposició. La modificació del perfil litoral, l'estorsió dels actuals corrents marins, la pèrdua d'importants trams de platja i l'augment de residus d'hidrocarburs per pèrdues de les embarcacions esportives, són els principals motius en que esbasen les esmentades al·legacions. Aquest projecte té una manca d'estudis seriosos sobre la seva incidència ambiental i actualment tan sols existeix un informe lliurat pel Dc. Manuel Rubió del Centre d'Investigacions Pesqueres de Blanes que n'és totalment desfavorable. La seva tramitació corre a càrrec actualment de la Jefatura de Costas y Puertos de Catalunya.

- En aquests moments diverses entitats civiques estan cercant tota la documentació necessària editada internacionalment sobre les lleis que regulen el comerç d'animals salvatges. Un dels motius d'això és el tràfec de ximpanzés que des de diferents punts d'Àfrica arriben a Espanya per a ésser comercialitzats de cara a exposar-los en fires o com a reclam fotogràfic, en qualsevol cas la vida d'aquests primats és altament malparada pel tracte a que se'ls sotmet. L'única solució viable per acabar amb aquesta situació és fer que Espanya subscriu els acords internacionals sobre l'abans esmentada regulació del comerç d'animals salvatges, ja que de no fer ho així el nostre país seguiria essent el centre receptor i difusor de tota una sèrie d'espècies animals en perill d'extinció i que son fraudulentament capturades en els seus països d'origen.

BIBLIOGRAFIA

CULTURA

Revista de Valls, n.º 388,

març-abril 1980. Inserta en les pàgines 58-59-60 i 61 articles d'interès excursionista promoguts per A.A.E.E.M.I. d'aquella localitat.

Ens referirem al trajecte muntanyenc La Riba-Mont-ral-Alcover, explicat amb detalls, que cal tenir-lo present a l'hora de voler conèixer aquelles contrades poc freqüentades pels excursionistes de casa nostra; indrets plens de balleses naturals que ens interessa veure'ls, i més avui que aquelles terres han quedat apropades per l'autopista.

Un altre article parla d'espeleologia i enumera les grans cavitats mundials amb el detall dels metres de llur recorregut i profunditat.

En compliment del que disposa l'article 21 de la Llei de Premsa i Imprempta vigent, donem nota de la composició de l'actual Junta Directiva del Centre Excursionista de Catalunya. President: Lluís Puntis i Pujol, Vice-presidents: Hilari Sanz i Gonet i Emili Civis i Abad, Tresorer: Joan de Ferrater i Casanelles, Comptador: Núria Mercadal i Madrazo, Secretari: Lluís Belvis i del Rio, Vice-secretaria: Montsòl Garcia i Garcia, Bibliotecari: Modest Montlleó i Espasa, Vocals: Robert Garrigós i Ruiz, Francesc Valls i Bach, Josep Pratginestós i Marlotti i Antoni Abel i Bonada. A més formen part de la Junta Directiva tots els presidents de secció o de comissió.

Normes de publicació de MUNTANYA. Els autors que vulguin publicar els seus treballs a la revista MUNTANYA han de tenir presents aquestes condicions:

Els articles cal que siguin escrits correctament en català i mecanografiats a triple espai en fulls Din A-4 o foli.

Quan el text haurà de ser escrit en diferents tipus, s'indica de la següent manera: subratllat senzill (*cursiva*), subratllat doble (VERSALETA), subratllat triple (CAIXA ALTA) i subratllat ondulat (negreta).

Els mapes, dibuixos i gràfics es presentaran dibuixats correctament amb tinta xinesa sobre paper blanc o vegetal. Les fotografies en blanc i negre i diapositives, duran els seus corresponents i el nom de l'autor, escrits en un foli a part.

La Redacció podrà acordar la reducció o modificació d'aquells paràgrafs en què la manca d'espai o la reiteració ho facin aconsellable.

MUNTANYA

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Subscripció
900 pessetes, l'any
(Sis exemplars)
Estranger
1200 pessetes, l'any

Tallar per on
indiquen els punts
i reomplir adequadament
la butlleta

La primera revista de l'excursionisme català
Subscriviu-vos-hi

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpí Català

c. Paradís, 10 Barcelona (2)

La primera revista de l'excursionisme català

Subscriuiu-vos-hi

MUNTANYA

**CENTRE
EXCURSIONISTA
DE
CATALUNYA**
Club Alpí Català

Nom			
Carrer			
n.º	pis	Població	D.P.

Se subscriu a la revista **MUNTANYA** a partir de l'any..... amb la quota anual de 900 pessetes

Cobrament: per banc, segons autorització adjunta ☐ Signatura

Data		
Banc / Caixa		
Carrer		
n.º	Població	D.P.

Sr. Director
Us preguem que fins a nova indicació, vulgueu fer efectiu el rebut anual a la revista, **MUNTANYA** del Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpí Català corresponent a la subscripció

a nom de.....

que viu a.....

Poblacióamb càrrec al compte corrent o d'estalvi

núm.

a nom de..... Signatura

BERISTAIN S.A.

El primer comerç especialitzat en articles d'esport, armeria i pesca

BARCELONA ●

Fernando, 1 i 3 (cantonada a les Rambles)
Passeig de Gràcia, 94 (junt a La Pedrera)
Plaça Virrei Amat, 3 (Guinardó-Horta)
Creu Coberta, 31 (Hostafrancs)
Avda. de la Llum, 54-56-58 (Sota Plaça Catalunya)

BERISTAIN S.A.

TARRAGONA ●

Conde de Rius, 3

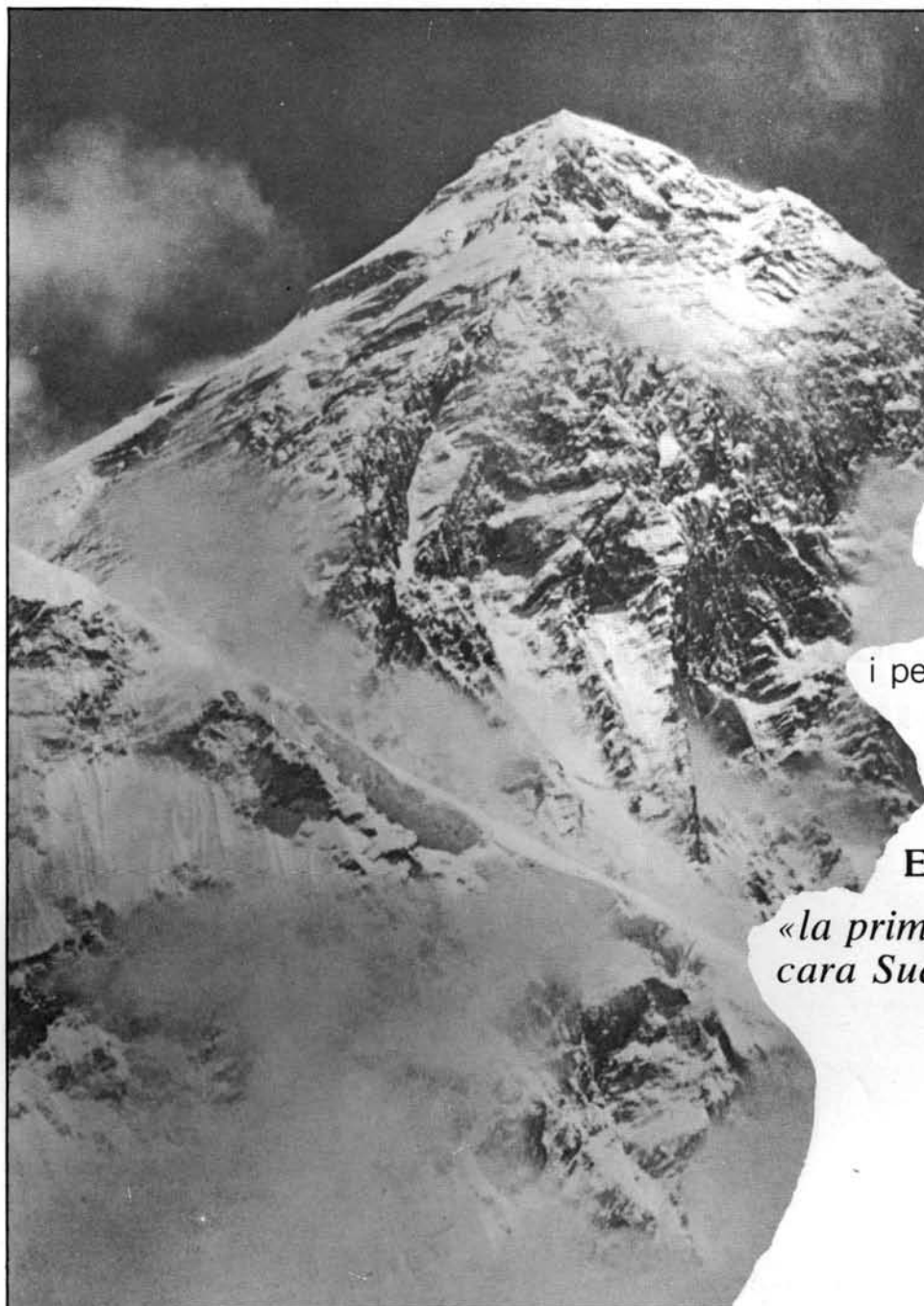
**No us
n'estranyeu!
Encara
no ha
visitat
Mañanes**

Mañanes es preocupa
per tothom qui vol practicar un esport.
Li aconsella l'equip complet
més adient entre tota una gamma variada de les millors marques.

Recordeu només a... C/. Canuda, 26 - Telèfons 318 45 00 - 318 44 34

Abans de posar-se en marxa ni tan sols els més fervents partidaris els hi concedien més d'un 50 % de possibilitats d'èxit.

Anteriorment cinc expedicions havien fracassat en llur intent a la cara S.W. de l'Everest. Però aquest cop, finalment seria assolit el sostre del món per la via més difícil i per això la més ambicionada.

EVEREST EL SUPREMO DESAFIO

«la primera ascensió de la cara Sud-oeste»

per

CHRIS BONINGTON

Un nou èxit de:

Un volum 19 x 24 cms. 80 pàgines a tot color, nombroses il·lustracions en blanc i negre. P.V.P.: 1.000 pessetes

EDITORIAL RM

Distribució:

Carançà

L'Expedició
a l'Annapurna
(1er 8000)
ha estat equipada
exclusivament amb
fixacions PETZL

PETZL

La Fixació de muntanya

que ofereix completa
independència entre la posició
de pujada i la de baixada

PES: 1860g

**Puntera PETZL
Talonera
Marker**

**Gir
Total**
que facilita la marxa
especialment
en terreny pla

NOVETAT
**Reforç de
placa**

**Impossibilitat
de descalçar-se
en posició
de pujada**
gràcies a l'estrep
que subjecta la
punta de la bota

**Corretja
de
seguretat**

**La rotació
de la bota**
exactament en la punta
disminueix
considerablement
la fatiga

**Cap
peça**
sota la placa
impedint
l'acumulació de neu
(frontissa tallada
en punta
de diamant)

Ganivets per a glaç
- es col·loquen sense cap
peça complementària
- regulables a totes les amplàries
d'esquí
- evita la inseguretat
dels ganivets
montats a la placa
- es treuen sense descalçar-se
inclús amb guants
- situats eficaçment
a l'indret del punt d'aplicació
del pes de l'esquiador

Possibilitat
d'usar les punteres
i taloneres
de la vostra elecció

NOVETAT

**Regulació 2 cm. per
sobre d l'estrep**

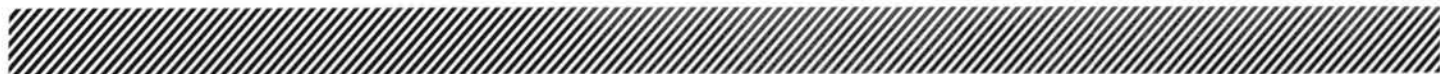
**Cub de
centratge
de la bota
per clip**

NOVETAT

opcional:
**Falca
elevadora**

**Retorn
automàtic
de l'esquí
contra la bota**
durant les voltes
i les pujades en escala
per endarreriment del peu
en posició de pujada

**L'espàtula
sobresurt
i facilita
la progressió**
quan es marca la traça,
el pes s'aplica
darrera l'esquí

esports

VIA AUGUSTA, 108 TEL. 217 01 88 BARCELONA-8 - PRIM, 00 TEL. 380 48 21 BADALONA

(Foto: J. ALTADILL).

"la Caixa"
Cada dia
més
a prop.

Més de 600
oficines unides
per teleprocés
al vostre servei.

CAIXA DE PENSIONS
"la Caixa"

Ara que ve Nadal, en nom
dels **215.000** socis que constituïm l'**Agrupació Mútua**
us desitgem a tots unes bones festes i un any nou
ben ric de salut i feina.

Segurament molts ja sou dels nostres i doncs
participeu en aquesta gran tasca col·lectiva que és l'obra
que realitzem. També potser alguns de vosaltres no heu
pogut trobar el moment de decidir-vos
i encara esteu al llindar de la nostra **Agrupació**. Sapigueu que,
si us trobeu entre els 16 anys fets i els 40
per complir, tots, homes i dones, hi podeu
entrar i beneficiar-vos de les prestacions
econòmiques, tan importants i matisades, que ella us concedeix.

En qualsevol cas,
sigui per a tots vosaltres, socis i amics, la nostra
més cordial felicitació i el nostre més
fervorós desig de pau.

AGRUPACIÓ MÚTUA

DEL COMERÇ I DE LA INDÚSTRIA

Granvia, 621 - Telèfons 318 18 00 - 318 40 50 Barcelona

MODEL KARST
IL·LUMINACIÓ COMBINADA
ELECTRICA I DE GAS
ACETIL·LÉ

CASC PROTECTOR
duraleu·forte

FABRICAT PER MANUFACTURES PLASTIQUES ALEU*BARCELONA

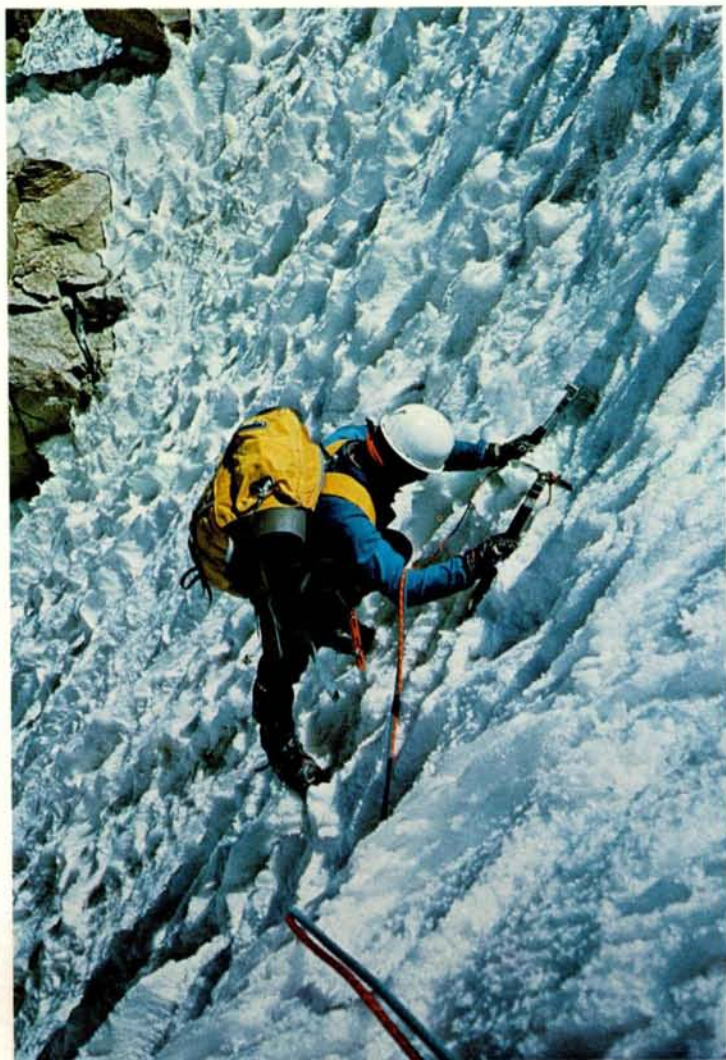

MODEL HIMALAIA 78

CASC PROTECTOR
duraleu·forte

FABRICAT PER MANUFACTURES PLASTIQUES ALEU*BARCELONA

EN
L'ALPINISME
COM EN
L'ESQUÍ
TAMBÉ ELS
PRIMERS

ESPORTS
edelweiss

- ELS MILLORS MATERIALS, TANT NACIONALS COM ESTRANGERS.
- ASSESORAMENT TÈCNIC ESPECIALITZAT.
- INFORMACIÓ ALPINA.
- PROJECCIONS D'ALPINISME INTERNACIONAL.
- CICLES I CONFERÈNCIES SOBRE L'ALPINISME.
- INFORMACIÓ SOBRE MASSISSOS EXTRAEUROPEUS.
- GUIES, LLIBRES I REVISTES ESPECIALITZADES.
- INFORMACIÓ I RESERVA DE PLACES A TREKKINGS INTERNACIONALS.
- INFORMACIÓ SOBRE CICLES I CURSETS ORGANITZATS PER LES ENTITATS EXCURSIONISTES I L'ESCOLA CATALANA D'ALTA MUNTANYA.
- CONDICIONS ESPECIALS PER A L'EQUIPAMENT D'EXPEDICIONS.

Tot això i més ho trobareu a

GRAN VIA, 527
Telèfon 254 83 00
Barcelona-11

PARKING
GRATUÏT

A MERANGES refugis

CanFRANSO La Cerdanya

¿Voleu tenir una casa d'alta muntanya
on refugiar-vos confortablement?

A «CAN FRANSO» de Meranges, al cor de la
Cerdanya i a 19 km de Puigcerdà, hi ha una
masia restaurada, una casa de pagès
autèntica però amb tots els avantatges
i totes les comoditats d'avui, on poden
adquirir en règim de comunitat
de propietaris un dels 10 habitatges-refugi
que hi hem construït.

Adreceu-vos a Barcelona Tl. 204 96 09 i a
Meranges «Restaurant Can Borrell».